

naše planine

5-6
1979

naše planine

le nostre montagne

nos montagnes

our mountains

unsere berge

ČASOPIS PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE I PLANINARSKOG SAVEZA BOSNE I HERCEGOVINE

Glavni i odgovorni urednik revije: prof. dr Željko Poljak
41000 Zagreb, Cesarčeva 5

Izlazi u šest dvobroja godišnje. Godišnja pretplata 150 dinara (za inozemstvo 15 USA dolara). Cijena pojedinog dvobroja 30 dinara (za inozemstvo 3 USA dolara). Uplate čekom na tekući račun Planinarskog saveza Hrvatske (br. 30102-678-5535). Na poledini čeka treba naznačiti: »Za Naše planine« i ispisati čitku adresu pošiljaoca. Pretplate iz SR BiH šalju se na tekući račun Planinarskog saveza BiH 10102-678-710. Rukopisi se šalju Planinarskom savezu Hrvatske, 41000 Zagreb, Kozarčeva 22 i Planinarskom savezu Bosne i Hercegovine, 71000 Sarajevo, Sime Milutinovića 10. Izdavač je Planinarski savez Hrvatske. Redakcija: 41000 Zagreb, Kozarčeva 22, tel. 448-774, radno vrijeme 8—14 sati. Tisak »Vjesnik« Zagreb. Oslobođeno od poreza na promet na osnovi mišljenja Republičkog sekretarijata za prosvjetu, kulturu i fizičku kulturu (br. 5449 od 26. XII 1972).

Godište 71 (31)	Svibanj-Lipanj 1979	Broj 5—6
Volumen 71 (31)	Maj-Juni 1979	Nº 5—6
Od 1898. godine »Hrvatski planinar«, od 1949. »Naše planine«		

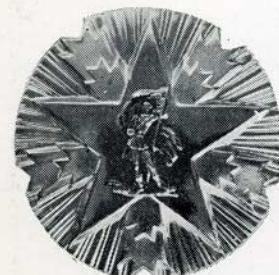
S A D R Č A J

Everest je naš	113
Ante Margetić: Uspomene s Biokova	114
Dr Ivo Veronik: U Magliću prije 20 godina	117
Emin Armano: Gran Paradiso	119
Ante Rukavina: Život u Paklenici	121
Danica Đurović: Život se vraća u Velebit	123
I. Stipić: Velebit je miris bijelog vriesa	124
Antun Kralj: Likovna umjetnost u planinarstvu	125
Uzeir Beširović: Ljuboten	126
H. Čaušević: Pothvati slični alpinizmu u prošlosti Bosne i Hercegovine	129
Kliko Sakib: Vedrina s Ranča-planine	133
Tomislav Jutrović: Horvatovih 500 stuba na Medvednici	134
Dr Kuno Vidrić: Dva čovjeka na Hidden Peaku	137
Dr Kuno Vidrić: Značenje planinarskih kuća i markacija	138
Pismo uredništvu	140
Ing. Stjepan Ljevak: Šume na Medvednici	141
Miljenko Pavešić: Molitva šume	144
Zdenko Kereša: Nadmašimo učitelja — živio učitelj!	145
Miodrag Krunić: Planinarstvo u Kragujevcu	146
Božo Muretić: Planinarstvo kao slobodna aktivnost u školi	147
Prof. Marijan Sunko: Rad vodičke organizacije sve potrebeni	148
Publicistika	150
Boris Regner: Prof. U. Girometta i njegovo djelo	151
In memoriam	152
Naše organizacije	153
Jubileji	154
Prvenstveni usponi	155
Orijentacijski sport	155
Speleologija	156
Vijesti	157

SLIKA NA NASLOVNOJ STRANICI

Ljuti krš na Prenju

Foto: G. Sikimić

Planinarski savez Hrvatske
odlikovan je 1974. godine
Ordenom zasluga za narod
sa zlatnom zvijezdom

Everest je naš!

Dana 13. svibnja svijetom je odjeknula vijest da je Jugoslavenska alpinistička himalajska ekspedicija osvojila Mount Everest zapadnom stranom kojom do tada još nije prošla ljudska noga. Četvorica naših penjača: tri Slovenca i jedan Hrvat, te jedan Šerpas iz Nepala, stupili su tom prilikom na najviši vrh svijeta. Uspjeli su zahvaljujući primjerenoj suradnji svih članova ekspedicije. Planinarski savez Hrvatske je tom prilikom uputio Ekspediciji brzozav: »S velikom radošću i ponosom primili smo vijest o osvajanju Mount Everesta. Svim članovima ekspedicije upućujemo srdačne čestitke. Želimo Vam uspješan i sretan povratak«.

Odlukom Izvršnog odbora Planinarskog saveza Hrvatske dodijeljen je svim članovima ekspedicije Zlatni znak PSH, a na prijedlog PSH sudionici iz Hrvatske, Stipe Božić i Vlastimir Mesarić, primili su ovogodišnju »Republičku nagradu fizičke kulture« koju dodjeljuje Republički sekretarijat za prosvjetu, kulturu i fizičku kulturu.

Planinarski savez Hrvatske primio je niz čestitki radi tog planinarskog uspjeha, među ostalim od predsjedništva SR Hrvatske i Republičke konferencije SSRNH. Njihov tekst glasi:

Planinarskom savezu Hrvatske

U ime predsjedništva SR Hrvatske i moje osobno izražavam vam najsrdačnije čestitke u povodu osvajanja Mount Everesta, zapaženog uspjeha svih jugoslavenskih planinara. To je pothvat koji afirmira u svijetu ne samo naš sport i vašu organizaciju nego čitavu našu samoupravnu zajednicu.

Predsjednik Predsjedništva SRH
Jakov Blažević v. r.

Planinarskom savezu Hrvatske

U povodu velikog uspjeha VII alpinističke himalajske ekspedicije, koja je osvojila najviši planinski vrh na svijetu, u ime Republičke konferencije SSRNH i svoje osobno primite naše najiskrenije čestitke. Molim vas da naše čestitke prenesete članovima ove hrabre ekipe koja je još jednom pridnjela afirmaciji i ugledu našeg sporta u svijetu. Koristim ovu priliku da članovima ekspedicije na Mount Everest čestitam na visokom odlikovanju kojim ih je za ovaj podvig odlikovao drug Tito.

Marijan Cvetković

Ekspedicija je primila i niz drugih priznanja i čestitki, tako od predsjednika Republike Josipa Broza, od brojnih saveznih i republičkih društveno-političkih rukovodilaca i mnogih društvenih organizacija. Osobito je vrijedno priznanje Orden zasluga za narod sa zlatnom zvjezdrom kojim je Ekspediciju odlikovao predsjednik Republike. Odlikovanje je u ime predsjednika Republike uručio predsjednik Saveznog izvršnog vijeća Veselin Dura-

nović 11. lipnja na posebno priređenom primanju u Beogradu. Njegove riječi prilikom uručenja bile su najbolja ocjena vrijednosti postignutog uspjeha zbog čega ih ovdje u cijelosti prenosimo:

Osjećam posebno zadovoljstvo što danas, ovdje mogu da srdačno pozdravim vas, članove Jugoslavenske alpinističke himalajske ekspedicije, koji ste 13. maja 1979. godine, na najvećem vrhu naše planete, 8.848 metara visokom Mount Everestu, poboli zastavu Socijalističke Jugoslavije.

Cini mi posebnu čast što mogu vama, dragi drugovi, junacima Mount Everesta, da uručim visoko priznanje Predsjednika Republike druga Tita — Orden zasluga za narod sa zlatnom zvjezdom, priznanje koje ste, doista, na najbolji mogući način zasluzili.

Vaš podvig je dostojan divljenja.

To je sportski podvig najvećeg reda, jedan od najvećih u historiji jugoslavenskog sporta uopće.

Ali, vaš podvig ima dalekosežniji značaj. On je simbol pobjede čovjeka, njegove hrabrosti, volje, entuzijazma, sposobnosti, svijesti. Vaš je primjer nadahnjujući za mlado pokolenje naše zemlje.

Kada ste pošli na put velikog pregnuća, niste pošli utabanim stazama. Ostvarili ste podvig pravcem kojim prije vas nije niko prošao. Uspeli ste se na Mount Everest, prema mišljenjima mnogih poznatih stručnjaka, jednim od najtežih pravaca koji vodi na »krov svijeta«, što spada u najveća dostignuća svjetskog alpinizma uopće. Uostalom, činjenica da su do sada alpinisti samo iz četiri zemlje uspjeli da se popnu na Mount Everest, sama za sebe dovoljno govori o veličini i težini vašeg pothvata.

Danima i nedjeljama ste odolijevali preprekama i iskušenjima, mnogim znamen i neznanim čudima prirode, snažnim studenim vjetrovima i niskim temperaturama. Vaš put je bio izložen i realnim opasnostima po čovjekov život.

Vi ste sve to savladali i uspjeli. Vodila vas je plamena želja istinskih sportista pregalaca, bili ste jedinstveni i organizirani, povezani neraskidivim nitima drugarstva i zajedničkih htijenja da uspijete. Vjerujem da ste duboko osjećali da je naša zemlja s vama. Sve je to omogućilo da ostvarite jedinstven podvig — osvajanje Mount Everesta. Sve je to omogućilo da četvorica između vas — Nejc Zaplotnik, Andrej Stremfeli, Stane Belak i Stipe Božić — krunišu vaše zajedničko djelo. Na žalost, čovjek koji je zajedno s vama sudjelovao u ovom pregnuću, Ang Fu, voda Šerpasa vaše ekspedicije, tragično je izgubio život. I njegova smrt, zbog koje duboko žalimo, govori o vašoj velikoj smjelosti, o vašem primjeru koji će se pamtitи.

Dužni smo ovdje kazati da je vaš pothvat odraz snage, organiziranosti i visokog dometa jugoslavenskog planinarskog i alpinističkog sporta. Vjerujemo da će ovaj uspjeh dati nov podsticaj razvoju planinarstva i alpinizma u našoj zemlji i u pogledu masovnosti i u pogledu kvaliteta, te da će se tim putem stići do novih velikih uspjeha.

Nema sumnje da je ovaj naš veliki podvig istovremeno veliko priznanje i svjetska afirmacija naših proizvođača opreme kojom ste se koristili i pomoću koje ste stigli na sam

vrh Mount Everesta. Sve organizacije udruženog rada, koje su na ovaj ili onaj način sudjelovale u pripremama vaše ekspedicije, zaslužuju naše puno priznanje, jer su pokazale da su u stanju da uspješno i kvalitetno pripreme sve što jedan ovako grandiozni sportski pothvat zahtijeva.

Dozvolite da vam još jedanput najsrdaćnije čestitam na ovom veličanstvenom sportskom uspjehu, da vam uručim visoko odlikovanje koje vam je dao Predsjednik Republike drug Tito i da vam zaželim nova velika sportska dostignuća.

Uspomene s Biokova

ANTE MARGETIĆ

SPLIT

STAZA I VRŠINA

Na baškom točilu u proljeću 1938. g. našao sam se u društvu još trojice planinara od kojih je jedna bila žena, a jedan od njih planinar početnik. Ovaj izlet u Biokovo sačuvao se do danas svježe u mojojem sjećanju kao da sam ga tek jučer prošao. Ovakva živa sjećanja o Biokovu našao sam jedino još kod staraca u selima Podbiokovljia, koji su kroz dugi život odlazili s ovčjim stadima na visoku biokovsku površ. Kod njih su se sjećanja jače zadržala, jer oni su biokovske döće obradivali, kući donosili krompir, drvo i travu. Posebno treba istaknuti da su ih tukle biokovske bure i oluje. Osobito se sjećaju nenadanih snježnih mečava kada su morali bježati s Biokova svojim kućama. Tada im je život bio u opasnosti. U tim časovima su ih očekivali njihovi ukućani. Napola smrznuti ulazili su u topli stan. Njima i njihovim ukućanima, bio je to najradostniji dan. Oni pričaju i o lijepim danima koje su proveli u Biokovu kad ono prolista, kad je za ovce bilo mnogo sočne trave, a dobra zemlja davala obilno plodova.

Na biokovskim ispasištima pasla su mnoga ovčja stada. Ovčja runa davala su sliku pokretnih mozaika. Danas na visokoj biokovskoj površi do podnožja Sv. Jure ovaca kao da i nema, pa nema ni runskih pokretnih mozaika. Kako je tužno kad u planini, kao što je ova, ne susrećemo više nekadašnjí život. Takvo Biokovo čini nam se da je bezživotna pustoš, jer po njoj lataju jedino još poneki vuk, divokoze, a sada i mnogobrojni mufloni.

Nekadašnji život u visokom Biokovu stvarali su ljudi iz Podbiokovljia. Ti ljudi su današnji starci. Oni su zadnja generacija koja je

odlazila u Biokovo. Nova, mlađa generacija ne dolazi u Biokovo poput njihovih očeva i djedova, jer se zapošjava u turizmu koji pruža bolji i lagodniji život.

Opisat ću uspon koji smo izveli na greben Šibenika njegovom strmom vršinom u god. 1938. Sigurno je da je onu jedinu stazu na zapadnoj strani šibeničke vršine, koja je mene i drugove dovela na taj greben, sada prekrila trava, lišaj i planinsko bilje s okolišnim staništem. Ovu su stazu nekada izgazili pastiri i njihova ovčja stada. Ovog sam ljeta iz razgovora sa staricom iz sela Basta, a ona je nekada prolazila tom stazom, doznao da staza više ne postoji i da nitko više ne ide tim pravcem. Da bih provjerio njezine riječi sâm sam tražio dobrim dalekozorom dijelove te staze. Nisam našao nikakvog traga — strica je imala pravo.

U proljeće navedene godine, kad je na Biokovu bilo toplo i vršina mu procvjetala, ja sam se s trojicom planinara našao na baškom točilu. Prešavši jako vrelo koje se nalazi na 700 m visine, došli smo do uočljivog križanja odakle smo krenuli u desno kamenom udolicom ostavljajući markaciju koja je jednim krakom vodila na Kuranic, a drugim krakom na Motiku (1374) i dolac Čulicu.

Udolicu je zatvarala kamenita barijera 5 do 6 m visoka. Savladali smo je kad ju je prešao naš najmladi drug Stanko, spustivši nam konop. Tako smo se i mi ostala trojica našli na vrhu barijere. Našli smo se na jednoj polici iznad koje se izdigao strm kameni odsjek od rudističkog vapnenca. Iznenadila nas je, ali i obradovala, uska staza, koju smo nedaleko od sebe ugledali. To su draga iznenađenja. Izašla je iz jezive pro-

pasti i djelovala je na nas kao da se tu umorna odmara. U ovom času ostao nam je izbor: ili da uđemo u stazu i da se vratimo na točilo ili da se spustimo stazom propasti do pojasa fliša kojim se dolazi u Baškoviće. Staza se nalazila u sjeni stijene. Nekako nas je skrivena čekala. Ona je još u zoru prihvatala pastire i stada ovaca. To smo utvrdili, jer smo na njoj primjetili ovčje braborce. I u drugim prilikama sam se veselio ovim braborcima, a sada pogotovo kad momamo savladati ovu strmu vršinu iznad nas. Staza nam se učinila divnim poklonom u ovoj, rekao bih, neprohodnoj vršini. Iako je staza uska, uz velik oprez moći ćemo izaći na vrh šibeničke stijene. Mislim na pastire i stada koja prelaze ovu stazu. Osjećamo da nam je staza postala prijateljicom, kao što je i onom jutrošnjem pastiru i njegovu stadu. Ovo čustvovanje sa stazom oduzima nam snagu, i tu, u sjeni stijene pokraj staze, rado bismo polegli da maštamo o romantičnom usponu. Iz ovog kuta promatramo divne kuranice stijene. Zamišljamo ih kao pročelje najlepše katedrale. Pričinilo nam se da nas staza zove. Naš duh ima svoje posebno osjećaj kojim traži ovakve stijene. Odlučili smo da slijedimo stazu! S jakim uzbudnjem zakoračili smo na nju. To uzbudnje, kao i neizvjesnost uspjeha u naš uspon, nametali su nam šutnju. Prisutnost pastira i stada ovaca dali bi nam snagu i olakšali uspon. Ruka u ovjem runu bila bi nam oslonac kao što je pastir njegov štap. Dobili bismo osjećaj sigurnosti.

Razgovor među nama nikako da započme. Smiruje nas to što je staza dobro utabana, a po onome što vidimo, i dobro provedena. U toj šutnji prati nas ambis i njegova opasnost. Oči su mi stalno na drugu početniku kojemu je ovo prvi put da se penje strmom vršinom. Hoće li izdržati nekoliko sati penjanja njenim rubom? Neće li ga zahvatiti strah i primorati ga da stane, pa tako i nas primorati da stanemo. I druge su misli nadolazile i plašile me. Staza je preuska i što će se dogoditi ako se sretnemo sa stadom koje se vraća s Biokova? Odmah sam se sjetio da do tog susreta s ovcama neće doći, jer ćemo mi, već oko podne, izaći na vrh Šibenika a u to vrijeme stada će se nalaziti još na svojim ispasištima. Odahnuo sam kad druge teže misli nisu nadolazile.

Što smo se više izdizali vršinom, krug vidika se širio, a grudi su se nadimale. Ponekad bih zaostajao iza drugova da bih kod jače strmine promatrao drugove iznad sebe, kao i plavo nebo nad njima. Bila je to slika kao da se tu sleglo nekoliko doletjelih gavrana. Isto tako sam imao dojam da su pastiri ponegdje i tražili na vršini ovakove položaje i vijuge s kojih je ambis najgrozniji, ali i scenarij najimpresivniji. Danas, kad mislim na Biokovo, ili ga gledam s njegova podnožja, osjetim kako još živim s ovim izletom.

Nalazimo se visoko na vršini. Najednom je naš početnik planinar pokleknuo. Prijetilo je da padne u ambis. Srećom ga je zadržao Stanko, koji se je nalazio iza njega. Strah ga je zahvatilo i on je u tom času sebe video kako nestaje u taj ambis.

Trebalo je sve učiniti da se on tog straha osloboodi. Skinuli smo mu uprtnjaču s leđa, počeli smo sa šalama, pokazivali smo biljke u cvatu, a Stanko je čak i zapjevao. S radošcu smo konstatirali kako mu strah popušta.

Konačno smo prilazili samom vrhu, ozareni uspjehom. Prešao ga je jutros i pastir sa svojim stadom. Greben se nije ni osvrnuo na njih, jer je naviknut na njihov svakidašnji posjet. Ali, kako se najednom stvorise tu planinari? Greben je do sada promatralo kad su prilazili od Čulica dola. To je blaga strana. Ali ovima koji su stazom prilazili vrhu, nije se mogao načuditi. Greben se ipak smirio, a njegovo je čuđenje nestalo. Ponovno je postao samo kamen.

Kad se izvojni neka pobeda u stijenama, običaj je da se pobjednici grle i čestitaju. Na prijevoj šibeničkog grebena stupili smo i mi. Tu smo slavili pobjedu, čestitajući jedan drugome. Sada smo se okrenuli dragoj nam stazi! Očima je milujemo i sretni smo! Na taj način smo se od nje rastali. Bez nje bi nas vršina vratila na točilo. S ove visine bio je veličanstven vidik na stijene Kuranika i Sv. Ilike te na točilo, možda najlepši primjerak u Dinaridima. Na drugoj strani prijevoja ugledali smo piramidu Sv. Jure (1762 m) i visoku biokovsku površ.

Najradosniji između sudionika ovog izleta bio je naš planinar početnik jer je, pored straha, otkrio svu ljepotu Biokova.

TOČILO

Kad god bi me ponijela želja da se nađem na biokovskom baškom točilu, a to je često bivalo, prenoćio bih u selu Bastu i sutradan ustao dok su još zvijezde sjale na nebu. U isto vrijeme su se i Baščani spre-

mali da izgone svoja ovčja stada točilom na ispašu u visoku biokovsku površ. Pridružio bih im se, čekajući ih kod stare crkvice iznad sela, na početku točila. Oni su me rado prihvaćali. Tako bih postao sudionikom njihove karavane.

Što me to toliko vuklo da se nađem na tom točilu dok su još zvijezde sjale, dočekujući tako i svitanje na točilu, praćen stadima i čeljadi iz sela Basta?

Svetlost zvijezda je ona koja žalu točila daje koliko-koliko mlijecnu bjelinu i čini točilo sanjarskim. Znam i za druge planinare da su poput mene, dok su zvijezde sjale, dolazili na točilo da bi promatrali njegovu mlijecnu draž. Ja sam u tome možda prednjačio. Ponavljam sam svoje izlete da bih doživio iznova te časove draži točila. Radost mi je tada navirala.

Dok sam pokraj stare crkvice čekao na Baščane i njihova stada, molio sam zvijezde da ga jače osvijetle, kako bi to žalo točila bilo bjelije od ovčjeg runa koje će doskora ugledati. Kako ljudski duh nikada nije zadovoljan onim što posjeduje, zaželio sam da se u ovom času i sam mjesec pojavi na nebu i žalu dade još jaču svjetlost.

Sam dolazak stada i Baščana, ovčje blejanje, razgovor između Baščana, žamor žala koje su pravile ovce dok su ga prelazile, toplina runa koje mi je grijalo bedra kad sam zašao u stado, zasjenilo je moju predašnju sanjarsku sliku točila stvorenu po zvijezdama.

Stigli smo na vrelo na točilu. Natkrile su ga stabla vrbe. Stado se napajalo. Očekujemo i svitanje da prekrije zvijezde i otjera noć. Svitanje je poseban planinski doživljaj. Iznad vrela smo ga dočekali. Veselili smo mu se. Jutarnje rumenilo palo je prvo na vrhove stijena, a zatim veličanstveno ulazilo u duboki rasjed i sjelo na kuraničko točilo na koje ni ovčja ni planinska noga nikada nije stala. Nedostupno je i to ga čini djevičanskim. Ponekad u njemu sklizi i šalje nam svoju kamenu jeku. Ona te prene i prekida u mislima. Tako se i ta kamena jeka uklapa u planinsku simfoniju velikog točila. Zahvaćen ovom simfonijom velikog rasjeda nikada nisam bio siguran hoću li uzjahati Motiku, čunjustu stijenu, i prijeći čarobno stepenište u njezinom podnožju. Isto tako su čarobne kuraničke i svetoilijeva stijena, dolina Basta, Borovačka stijena i njezin usjek te Omiška Dinara. Prilikom jednog izleta na Motiku naslikao je ovu panoramu u akvarelu planinar i slikar ing. Nikola Armanda. Kada se toga nagledam silazim u Čulica dol.

Događalo mi se da sam napuštao baščansku čeljad i njihova stada i mnogo kasnije stizao na Motiku. Ili bih skrenuo na drugu stazu koja vodi na Kurank, a od njega po hrptu na vrh stijene Sv. Ilije (1640 m).

ČULICA DOL I STIJESE SV. ILIJE

Jednom sam u Čulica dolu s još jednim drugom podigao neku vrst ciganske čerge na četiri kolca. Da je slučajno vuk naišao pokraj nas on bi se od te naše čerge uplašio i pobjegao.

Sunčeva jara prisilila nas je da podigne-mo tu čergu. Jara je pozlatila dol i mi ga nazvamo »dolom sunca«. Pokrivači koje smo postavili na kolce dobro nam poslužiše i u noći koju smo proveli istog dana u pastirskom stanu na vrhu svetoilijine stijene. Taj pastirski stan nosio sam kasnije u sjećanju kao pastirsku idilu. Po čemu je to postala? U stan se ulazilo kroz vrata kakva imaju obori. Podignut je u polukružnom kamenom kulosaru zaštićen od vjetrova. U njemu su dva ležaja ispunjena bukovim suharkom. Strane stana i krov načinjeni su od granja kroz koja sam u noći promatrao zvijezde. Ležeći na ležaju prisjetih se stihova poznatog pjesnika Pablo Nerude: »Noć je zvjezdana i druhé plave zvijezde u daljinji. Vjetar noćni na nebu vrti se i pjeva.«

Dok smo hodali hrptom Kuranička prama stijeni Sv. Ilije, pratili su nas njihove stravične stijene sa svojim ambisom. Katkad nam zadrhtaše srca. Prisjetih se penjača koji osvajaju ove stravične stijene. Dok su u stijeni prati ih raznovrsno raslinje. Uvuklo se u procjepu među kojima je i najljepše modro lasinje, čiji je grm jake azurne boje. Penjačeve ruke rado bi ga ubrale, ali opasno je pružiti ruku. Ambis ne dopušta. Ostaje mu jedino da pod sobom promatra točilo i stada s pastirima, ako se u tom času na točilu nalaze. Zapažaju i dva stabla vrbe pokraj vrela. Oni ih miluju svojim očima. Najviše ih ipak oduševljava bjelina točila. U njemu vide neprekretnu rijeku žala. U ovim časovima prisjećaju se da su u samu zoru uzlazili točilom u društvo Baščana i stada i da su se rastali u podnožju Kuranička. I na taj dragi rastanak su mislili u ovim časovima u stijeni.

U Magliću prije 20 godina

Dr IVO VERONEK

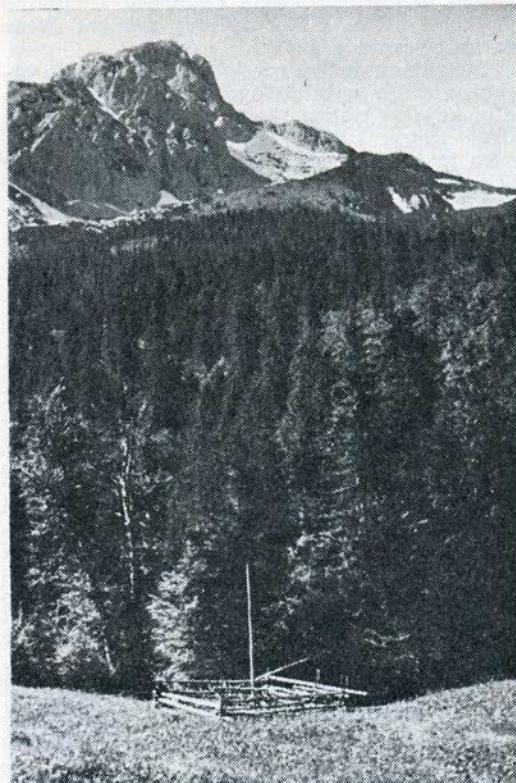
SAMOBOR

U znak sjećanja na prerano preminulog prijatelja-planičara, sveuč. nastavnika ing. Emila Georgijevića, organizatora planinarskih putovanja, pohoda i uspona po bosansko-hercegovačkim i crnogradskim planinskim masivima

Nakon trodnevnog krstarenja Lelijom-Zelengorom, tada još neoznačenim planinskim putevima, a dijelom i zabitnim gorskim stazama, dobro je došao odmor u Šumarskoj kući na Donjem Barama pod Tovarnicom. Cjelokupni dobar dojam s dosadašnjeg pohoda bio je upotpunjeno udobnim smještajem, skladnošću lijepog prirodnog kraja te stručnim i povijesnim reminiscencijama. Sutradan smo se s visinskih položaja planine spuštali strmim zavojima Gusnog puta u prođor Sutjeske. I koliko je odozgo bila veličanstvena panorama istočnih dijelova Zelengore, Snježnice, Maglića i Volujaka, još je snažnije djeloval pogled na sunovratne stijene Vratara i Prosječenice. K tome i klimatski kontrasti: žarki srpanjski dan sa sumaglicom u visini, a dolje hladna, bistra gorska rijeka. U njenom prođoru nema zapare, pa čela orošena znojem, poslije višesatnog silaženja nizbrdićom, osjećaju sad svježe strujuće zrake u dubokoj hladovini.

U Suhoj smo se pozdravili s malobrojnim preostalim stanovnicima samotnog naselja Vujičića. Na dalnjem pohodu popratiti će nas jednim dijelom lugar Miloslav Jusević i lovočvar Svetislav Peić. Uz dobronomjeran savjet, da prema Trnovačkom jezeru ne prođemo klancem Suškog potoka, donijeta je odluka da se izvede uspon pod Maglić preko Makaza i Prijevara. Pridružila se i sretna okolnost: dobivamo pratioca s konjem, doduše samo do pašnjaka na Prijevoru, ali je i to velika pomoć i olakšica, jer je podnevno sunce bilo dobrano pripeklo.

Oprostili smo se ponešto teška srca s legendarnom Sutjeskom, tom primamljivom gorskom bujicom i simbolom posebnog značenja. Uspon kamenitim strminama Tunjemira na greben Makaze bio bi mnogo napornej, kada put ne bi vodio i krasnim šumskim područjem — sve do visokih planinskih pašnjaka. U Bosni kažu za Prijevor da je to naširoko jedan od najljepših gorskih predjela. Bez obzira na subjektivne dojmove, on imade osobit položaj, napose uz ocjenu izvanrednih vidika što nam se pružaju s prijevoja, ravnina i staza. Eto, dolje na južnoj strani, u dolini Suhe i ponad nje, vide se guštare sušičkog klanca te silne strmine i stijene gole-

Maglić

Foto: ing. Fice

mog Volujačkog masiva, uz pojedine zelene površine travnjaka i četinarskih šuma. Na jugozapadu i zapadu, preko Sutjeske, dijelovi su prostrane Zelengorske skupine: grebeni Tovarnice, Vilinjaka i Medvjedeg brda. Preko velike uvale s nadasve osebujušim prašumskim kompleksom Perućice — naziru se litice Snježnice, uz duboke vododerine, a istočne i jugoistočne strane zagrđene su impozantnim stijenama i vrhom Maglića. Izlaskom na kolibe takoder se otkriva lijep vidik u kojem dominira sad već bliza Maglićeva vršna piramida.

Na putu smo se susreli s grupom mlađih geometara koji premjeravaju i provjeravaju starije visinske i druge podatke specijalnih karata tog terena. Ima raznolikosti i u nazivlju. Nas novajlje je, međutim, zanimalo kako se to očuvao kompleks Perućice, njena bogata flora, vegetacija i fauna — prije sadašnje službene zaštite. No, gledano s ovog položaja na njen smještaj, postaje to mnogo razumljivije. Jedinstveni taj prirodni predio nalazi se u veoma teško dostupnom gorskom kraju, ogradićenom s tri strane visokim stijenama i grebenima, a s četvrte gotovo okomi-

tim klisurama vapnenačke pregrade, prema dolini Sutjeske. Stručne opise i visoku ocjenu vrijednosti tog rezervata možemo naći i u radu akademika Pavla Fukareka »Prirodne rijetkosti u NR BiH i njihova zaštita« (Naše starine, Sarajevo 1954).

Razgledavajući u predahu okolinu rado bismo se dulje zadržali ovdje, u svježem zelenilu, gdje se nalazi hladna izvor-voda i gdje uživa ljetnu ispašu mnogobrojna stoka, iza kako je poslije ratnih pustošenja opet oživio čitav predio. Sjećamo se ujedno da je prije pet godina tim vrletima, historijskim stazama Vučeva, Maglića i prijelazima Sutjeske, tada još bez sadašnje ceste i mostova, prošla oveća skupina naših znanaca, članova samoborskog društva »Japetić«. Ali vrijeme odmiče pa je potrebno da se požurimo, sad već natovareni i opterećeni pozamašnom prtljagom, da bismo prije noći stigli do današnjeg cilja — Trnovačkog jezera. Silazak jugozapadnim padinama Maglića, pretežno »kozjim stazama«, popraćen i žarkim pozdravima podnevnnog sunca, bio je prilično mukotrpan. Ipak smo bili nagrađeni izvanrednim dojmovima što ih i na tom odsjeku puta daju vidici na suprotne vrleti, komove i stijene Volujaka, na bujnu vegetaciju Suhe Jezerine i na guste šume na pragu Trnovačkog amfiteatra. Posljednji dio putovanja, s usponom do jezera, olakšali su nam već hladovina i svježi šumski zrak. U visini, prema istoku i jugu, žarili su se vrhunci i gornji dijelovi stijena. Obradovali smo se kad smo na obali jezera vidjeli dva šatora: imat ćemo susjede.

Odloživši prtljagu pošli smo dvojica da posjetimo skromne privremene nastambe crnogorskih Rudinjana, iz okolice Bileća i Viliusa, koji tu ponovno provode ljetne mjesecce sa svojom raznovrsnom stokom. Poznato je kako su te stočarske porodice, kao i mnoge druge iz naših južnih krajeva, iz dinarskog krša, prinuždene da zbog teških klimatskih prilika potraže za boravak preko ljeta i udaljenije, hladnije planinske predjele. I dok smo se polagano uspinjali padinama Oborovih Vratnica te razgledavali široko područje Trnovačkog kotla, slušamo kako odasvud bruje zvukovi stočarskog života: sve je u pokretu, pa se čuje mukanje goveda, blejanje ovaca i jagnjadi, uz klepet zvonca nekog ovna-predvodnika, a tu i тамо po koji ljudski povik i reski lavež pasa-čuvara. Pod dojmom tog predvečernjeg ugodača nenadano smo primjetili kako nam je ususret došao postariji, ozbiljan čovjek, dostojanstvena držanja. Prigodom pozdrava, upoznavanja i u razgovoru saznajemo da je on glavar-starješina ljetosnje družine — Komara, Komlenića i Šekova (Šekovića). Čiča Ilija Komar sve nas je pozvao u svoje katune i ponudio smještaj. Rado smo prihvatali jednodnevno gostoprимstvo, da tako spojimo prijateljski kontakt s domaćim svijetom i svoj boravak — za bolje upo-

znavanje osebujnog kraja te opjevane zemlje gorštaka i hrabrih boraca za slobodu zemlje, zemlje u koju smo taj put ušli »na mala, po-krajna vrata« ...

Ta je večer, kao i naredna, za nas bila poseban doživljaj. Sjedilo se u krugu oko vatre na ognjištu, gdje se okupio mali dio Komarove družine, u razgovorima uz jednostavnu ali zdravu planinsku večeru. Bili smo pozvani da zajedno s domaćima »pjenimo«, tj. da pomoći žlica grabimo iz kotla i srčemo vrhnje izvrsne varenike.

Sutradan smo se uspeli do izvora i sedla, na greben i vrhove Volujaka. Radovao nas je dodir s mnoštvom prirodnih fenomena, napose životnih pojava: tu je bilo obilje gorskih proljetnica, među kojima su se isticale kačunice (tako npr. mnogo mrkoglavaca — »črnih murki«); tu je bilo susreta s visoko-gorskog faunom (skupine divozoka, orlovi); tu se moglo uživati u svježini zraka, a naročito u širokim i dalekim vidicima na veliku oblast bližih ili udaljenijih planinskih velikana Crne Gore, Bosne i Hercegovine. Poslijе šetnje šarolikim travnicima i nakon ugodnog odmora drugovi su polagano silazili prema kolibama, a ja sam produžio do prijevoja i na greben Vlasulje, da osmotrim još i južne padine — prema Kuku, izvorишtu Sutjeske i Lebršniku. Želio sam iz bližeg položaja vidjeti kamenitu, izrazito kršku skupinu Bioča — njegove tornjeve, Vitlove, duboke provalije i kotlove. Dojam je i veličanstven i pomalo zastrašan. Spust je uslijedio niz točila, do pašnjaka i do jezera, gdje je poslije svega osobito godilo kraće osvježenje kupkom i sunčanjem. Društvo se također počelo okupljati za popodnevni obrok. Večernji razgovori s domaćinom i njegovima vođeni su značnim dijelom o prilikama i načinu njihova razmjerno tegobnog života, još prilično patrijarhalnog tipa. Nisu ih poštедile ni ratne nevolje. A što se tiče naših velikih potreba za planinarenjem, za svladavanjem teškoča na usponima u kršu i stijenju, to im se još činilo neobičnim zanimanjem! Međutim, veoma stabilne i povoljne vremenske prilike poslijednjih tjedana podigle su i inače izvrsno raspoloženje, kako među nama planinarima tako i u naših gostoprimeca. Premda se u zajedničkom boravku razvilo i bolje medusobno razumijevanje, ipak smo ih jedva nagonjili, napose domaćicu, da podijele s nama bar dio planinarskih, putnih prehrambenih zaliha iz naših naprtnjača. S malim neuspovjerenjem su gledali naročito »juhe iz omota«, sve dok nismo na djelu i kušanjem utvrdili njihovu praktičnu vrijednost.

I te noći se veoma dobro spavalo, na debelim i čistim biljcima, a rano izjutra bio je dirljiv oproštaj — u polasku na daljnje pohode. Predstojao nam je uspon na Maglić, posjet Mratinju i rijeci Pivi, zatim još tura preko Pivske planine i Durmitora u Žabljak.

Gran Paradiso

EMIN ARMANO

ZAGREB

U kolovozu 1978. godin, iza završenog lejenjačkog logora Planinarskog saveza Hrvatske u Chamonixu, Jadranko, Dado, Djuk i ja prošli smo tunelom ispod Mont Blanca i uputili se prema nacionalnom parku Grand Paradiso i istoimenom vrhu. Asfaltirana cesta vodila nas je do mjesta Villeneuve (na cesti Aosta — Courmeyer) alpskom dolinom Val-savarance. Ispočetka je ta dolina, u zalasku sunca, bila negostoljubiva izgleda, a tijekom naše vožnje do kampa u Pontu potpuno se zamračilo tako da uopće nismo imali predodžbu u kakav smo kraj stigli. Osim ono malo prirode što smo vidjeli pod osvjetljenjem automobilskih svjetala, jedino što smo zamijetili bilo je vedro nebo. To nas je posebno radovalo, jer je nekoliko posljednjih dana naš logor u Chamonixu plivao pod kišom i tonuo u blatu. No, ujutro se ovaj kutak pokazao u punoj ljepoti, sve nas je oduševio. Mnoštvo slapova s okolnih brda, čist zrak, rijeka Savara što protječe uz rub kampa i gotovo neponućeni mir.

Toga smo se dana još uspeli do planinarske kuće Vittorio Emanuele II (2732 m). Sa svakim se korakom uspona naše oduševljenje povećavalo, a kada smo se popeli dovoljno visoko da ugledamo lanac predivnih tritisućnjaka, našem ushićenju nije bilo granica. U kući smo se prijavili za noćenje i to u potkroviju doma, jer su svi kreveti bili već unaprijed rezervirani. Cijena našeg spavanja na madracima bila je 1.000 lira. Neuredno i prasnjavo potkrovilje bilo je jedini neugodan doživljaj na tom putu, no vjerujemo da bi se to moglo izbjegći kad bi se unaprijed rezerviralo ležajeve u sobama. Ustali smo poslije 3 sata u noći po talijanskom vremenu. Istodobno s obuvanjem pojeli smo nekoliko zalogaja i ubrzo zatim našli se u mrkoj noći pod potpuno vedrim nebom. Mnoštvo zvijezda na nebu kontrastirale su mnogobrojne svjetiljke na zemlji, što su se lagano micalile uz brdo. Kako smo bili brži od ostalih sudionika tog masovnog hodočašća na Gran Paradiso, mogli smo vidjeti da se u koloni nalazilo 40—50 godišnjaka, cijelih obitelji s još vrlo mladom djecom, navezanom na jedno uže s roditeljima, ili opet planinara samotnjaka, što su spokojnom upornošću kročili put vrha. Naš je plan bio stići na vrh kroz zapadnu ledenu stijenu. No u noći smo previsoko zašli po »via normale«, a kada smo opazili da je naš zamišljeni put ostao lijevo znatno ispod nas, nismo se htjeli više spuštati. Tako smo produžili najlakšim putem do samog vrha. Na cijelom tom putu nije bilo potrebe za navezivanjem na uže. Sam vrh je kamen glavica što strši iz glavnog grebena s kipom Madone

na vrhu, kojem je pristup delikatan zbog prijelaza preko jednog vertikalnog žlijeba. Navezali smo se tek pri povratku, jer bi prelazak žlijeba u silasku mogao biti neugodniji. Vedro i sunčano nebo otkrilo je čari dalekih vidika dok su nam oči na horizontu razabirale poznate vrhove u masivu Mont Blanca. No prilično jak vjetar ubrzo nas je natjerao na drhtanje i silazak, pa smo vrh napustili i tako omogućili da se drugi uspnu na tu tjesnu glavicu. Dužni smo napomenuti da nije nimalo manje vrijedno doći samo do podnožja kamene glavice, tim prije što je završni detalj dug jedva pola dužine užeta, oko dvadesetak metara. Mnogi dolaze samo do tog mesta odakle se i vraćaju, a da doživljaj ljetote nije zbog toga umanjen.

Za silazak smo izbrali dolinu glečera Lavačiau i time barem iz blizine pogledali naš nesuđeni zapadni ledni zid. Nakon strmog spuštanja, prijelaz preko rubne pukotine bio je najatraktivniji doživljaj. Tu smo naišli na

Jutarnji otisci (Platak 1979)

Foto: Z. Kereša

tragove skija i pri daljem silasku ih koristili da ne propadamo na korastom snijegu, koji je zbog sunca sada počeo popušati. Očigledno da bi ovdje vješti skijaši našli mnogo mogućnosti za turno pa i ekstremno skijanje. Ubrzo stižemo do stjenovitog grebena, sjedamo i razvezujemo dereze. Tu je kraj našeg puta koji je vezan za bjelinu i čistoću snijega, kraj osjećanja posebnosti što ga izaziva u nama draž kretanja po snijegu i ledu dok diljem Evrope vladaju temperature oko 30°C i dok se ljudi guraju na pretrpanim morskim plažama. Silazimo niz greben i blage snježne padine »odskijavamo« na gojzericama. Ugodno nas je osvježio kratak zastanak kod planinarskog doma gdje smo uzeli ostatak opreme koja nam nije bila potrebna za uspon na vrh. Silaskom do automobila u Pontu zaokružili smo niz neizbrisivih doživljaja koji nas obavezuju da ljepotu te prirode pokušamo približiti drugima, upozoriti na nju. Naime, o čemu se radi?

Cijelo je područje od 62000 hektara proglašeno nacionalnim parkom 1922. godine. Dio je na jugozapadu dodiruje s nacionalnim parkom Vanoise u Francuskoj (proglašen 1963). Zaštita tog područja je potpuna i dozvoljeno je samo minimalno korištenje drva. Od aktivnosti u parku je dopušteno pješačenje, vožnja automobilom po mreži cesta (360 km) te boravak u uređenim kampovima i skloništima. Godine 1968. bilo je u zaštićenom području 3700 divokozra i 770 običnih koza. Flora je čisto alpska. Klima vrlo suha i hladna. Granica snijega je 3000 — 3600 m. Tem-

peratura opada za 1°C na svakih 170 m nadmorske visine dok godišnji srednjak na visini iznad 3500 m odgovara područjima na 70° sjeverne geografske širine (Grenland, Aljaska). I recimo, konačno, ponešto i o topografiji koja je nama ljubiteljima planina možda najinteresantnija. Najviši je vrh Gran Paradiso (4061 m), a u neposrednoj blizini je i nekoliko vrhova oko 3500 m: La Tresendaz (3609 m), Ciarforon (3642 m), Bca di Moncail (3544 m), Denti del Broglie (3454 m). Spomenuli smo samo nekoliko izgledom vrlo atraktivnih vrhova do kojih se dolazi iz kuće Vittorio Emanuele II. Oni su dostupni mnogim izvježbanijim planinarima koji se umiju poslužiti derezama, cepinom i užetom. U cijelom području parka ima 57 ledenjaka te mnoštvo ledenjačkih jezera i vodopada. Planinarska kuća Vittorio Emanuele II (2732 m) je prostrana dvokatnica, a pored nje je staro kameno sklonište koje još i danas služi za smještaj planinara. Pristup kući je iz mjesta Pont (1960 m, autobus iz Aoste, kamp, trgovina) po ugodnoj stazi za 2,30 sata.

Doći ćemo ponovno u taj kutak prirode, kada će nam možda biti manje važna postignuta visina. Jednom je netko rekao: »Zašto ljudi toliko navaljuju na planinu, makar i samo 1 metar višu od 4000 m, kada ima toliko tritisućnjaka s prekrasnom fizionomijom?« A mnoštvo tritisućnjaka u nacionalnom parku Gran Paradiso zaista ima takvu fizionomiju i uz to lako dohvataljivu.

Doista, to je raj!

Emocionalna percepcija (Durmitor 1976)

Foto: Z. Kereš

Život u Paklenici

ANTE RUKAVINA
GOSPIĆ

Osobitost da se jedan kraj izrazito planinskog karaktera prostire sve do mora, a da se zove podgorje, a ne primorje, govori o važnosti planine i povezanosti podgorja za planinsku unutrašnjost. Velika i Mala Paklenica dio su našeg podgorja, gdje su se na izmaku glacijalnih epoha od lovaca postepeno razvijali stočari. Oni napuštaju brojne pećine pakleničkih prostora i s pripomljivim životinjama slijede obnovu vegetacije tijekom godine.

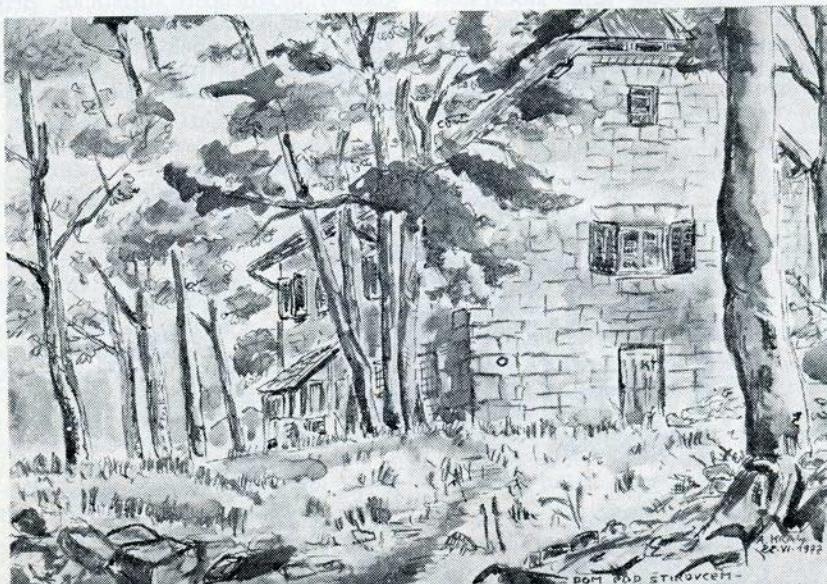
To je vrijeme kada nama danas nepoznati ili malo poznati paleomediteranski narodi razvijaju svoje kulture bakrenoga doba, kada je žena utjelovljenje plodnosti i nosilac vlasti i političke moći. Iz tog vremena potječu različiti kulturni običaji od kojih je u ovom predjelu zanimljiv onaj kod kamena zvanog Baba na Malom Rujnu, gdje planinice prigodom izlaska na planinu prospu po njemu malo žita i ulja, da bi paša bila izdarena, a stoka plodna i muzna.

S porastom stanovništva i naraslim potrebama razvijaju se i ovdje dvije vrsti naselja, jedna uz more ili u njegovoj blizini za stalni, a druga u planini za privremeniboravak. To je stoljećima bio svakogodišnji put stočara iz sušnih i suncem opaljenih predjela u više planinske zone okoline Paklenice. Tako su stanovnici nižih predjela Paklenice koristili poznata pasišta na Velikom i Malom Rujnu i Velike i Male Libinje.

Uz poznata naselja uz more Starigrad i Seline i njihove zaseoke, u unutrašnjosti su poznatija naselja Veliki i Mali Vaganac, Došen Njivice, Velika Paklenica, Jurlina i Riminić, svako s nekoliko kuća, a najviše ih je bilo nekada u Velikoj Paklenici, dvadesetak.

Na rimska vremena podsjećaju ostaci Većke kule, ruševine starog Vegiuma, gdje se vršila razmjena kontinentalnih dobara za ona iz drugih krajeva, a na starohrvatska vremena zidine Crkvice sv. Ivana Glavosjeka na Polju ispod Svetog brda, za koju Krajač smatra da je bila poznato stočarsko svetište u davnim vremenima i da je humak iza nje grobnica nekog poznatog junaka. Tako je u razgraničavanju između Hrvatske i Mletaka u XVIII stoljeću bila predmet spora i na zahtjev ličkih stočara morala je tu granica biti ugnuta na mletačku stranu da crkvica ostane na hrvatskoj. Prema tome bila je poznatija i od one predromaničke Crkvice sv. Petra na ulazu u Veliku Paklenicu.

Jos prije Turaka pojavljuju se počretni stočari, Vlasi, na koje podsjeća toponim Vlaški grad, isto onako kako na turska vremena podsjećaju prezimena Ramić i Jusup, do danas postojeća u Paklenici. Pred turškim napadima stanovništvo se većinom iseljava početkom XVI stoljeća, a opadanjem turske moći novo, bunjevačko stanovništvo naseљava ove krajeve krajem XVII i početkom XVIII stoljeća.

Planinarski dom na Štirovcu

Crtež: A. Kralj

Glavni prihodi ostvarivani su iz stočarstva držanjem brojnih koza i ovaca, manjeg broja goveda, te tovarnih i teglečih životinja. To su domaće krave, buše, domaće koze i gruborun pramenke, kasnozrele i malih proizvodnih sposobnosti, koje su jedine u stanju izdržati sve nepogode sušnih ljeta i mrsavih pašnjaka. Koze su se zadražale sve do godine 1955., kad su zakonom zabranjene. Iz stočarstva podmirivane su potrebe za mesom, mlijekom i vunom, a i dobar dio ostalih potreba prodajom tržnih viškova stoke. Od ratarskih kultura najviše koristi bilo je od krumpira, a žitarica je bilo preveliko. Zato su se žitarice nabavljale u Lici u zamjenu za smokve i grožđe prenešene preko Velebita. Kroz stoljeća su korišteni prostrani i slaborodni pašnjaci ispod najviših velebitskih vrhova, jer su pašnjake u najvišim predjelima, još od rimskih vremena, koristili vlaški stočari čiji se broj naglo povećao u vezi s turskom ekspanzijom u naše krajeve. U poslijeturskom razdoblju, pa sve do danas, najviše velebitske pašnjake koriste stočari iz okolice Obrovca (Kruševica) koji izdižu svoju stoku u lipnju i ostaju s njom do rujna. O važnosti i stoljetnoj upotrebi tih pašnjaka, o brojnim stočarima i velikim stadima govore mnogi sakralni objekti u okolini obiju Paklenica. To su bila uobičajena mjesta stočarskih sastanaka na godišnja proštenja pri kojima se je vršio blagoslov stoke i mrsa. Uz već spomenute crkvice bila je poznata Kapelica sv. Jurja ispod Močila i u blizini Male Paklenice, čije se ruševine i danas vide, a još pred sto godina bila je potpuno sačuvana. Kapelica na Velikom Rujnu sazidana je 1930., a po legendi prenešena je tamo s Malog Javornika.

Iako je relativno velik broj stoke bio najvažniji izvor prihoda, ipak nije stočarstvo moglo podmiriti sve zahtjeve povećanog broja stanovnika u posljednjim stoljećima. Zato su prekomjerno iskorištavane pakleničke šume, što je uz brojne požare, cogilo pojedine predjele. A o velikim i bogatim šumama u

tim predjelima svjedoče brojni zapisi, koji spominju da su šume dopirale sve do naselja uz obalu. Svojedobno je u Velikoj Paklenici bila izgrađena brana na potoku gdje su se skupljali trupci koje bi s jeseni pridošla bujica odnosila prema Starigradu. Razvijeno je bilo smolareњe, skupljanje smole dubokim zarezivanjem kore rastućih borova, koja se pretvarala u paklinu, crnu smolastu masu što je služila potrebama brodogradnje, a u manjoj mjeri i za liječenje.

Jambolarenje, sjeća drveta za izradu jarbola, te sjeća najpogodnijih stabala za izradu vesala, oduzimalo je Paklenici najljepša stabla, a siromašnom stanovništvu donosilo nevelike prihode. Zato je velik broj mlađih stanovnika tražio sezonsku zaradu u drugim našim krajevima ili stalnu u ostalim evropskim ili prekomorskim zemljama da izbjegne stalnu neimaštinu i mukotrpan život na škrtim pakleničkim prostorima.

Kao slika nekadašnjeg načina života ili kao anegdota može poslužiti doživljaj od prije samo dyadeset godina kad je stočar iz Paklenice donio zaklano janje nedjeljom prije podne u Starograd za prodaju. Objesio je starinski kantar na smokvu i prodavao meso. Kad duže vremena nije bilo kupaca ostavio je dobar dio mesa zamotanog u platu na istom mjestu i otišao. Poslije su kupci dolazili, sami odsijecali meso, izvagali, novac stavili na obližnji kamen i poklopili ga manjim kamenom da ga vjetar ne odnes, i odlazili. Tako je bilo dok je trajalo mesa. Oko podne došao je vlasnik, pobratio novac i drugi pribor i uputio se natrag u planinu. Sve je podsjećalo na starinska idilična dobra vremena. A bilo je to godine 1958.

Već slijedeće godine naglo napreduju radovi na jadranskoj magistrali, otvaraju se goleme mogućnosti turističke privrede koja nabujalom izgradnjom objekata uz more odvlači skoro sve pakleničko stanovništvo i iz temelja mijenja način njihova života. Ostaju samo pojedinci, kao slika života proteklih stoljeća.

Planinarski dom u Paklenici

Crtež: A. Kralj

Život se vraća u Velebit

DANICA ĐUROVIĆ

BAR

Iako sam dio djetinjstva i mladost provele školovanjući se u Zagrebu, skoro sam svake godine, već od osnovne škole, dolazila za vrijeme školskih ferija kod rođaka na Velebit i upoznавала njegove ljepote, dobre i gostoljubive žitelje, koji kroz ljetno borave na nješovim prekrasnim visovima. Koliko me osvojila ljepota Velebita, toliko me privlačila jednostavnost i iskrenost njegovih žitelja, s kojima sam nalazila zajedničku riječ. Ugodne zabave, popraćene pjesmom mlađeži, razlijevaše se širom planine.

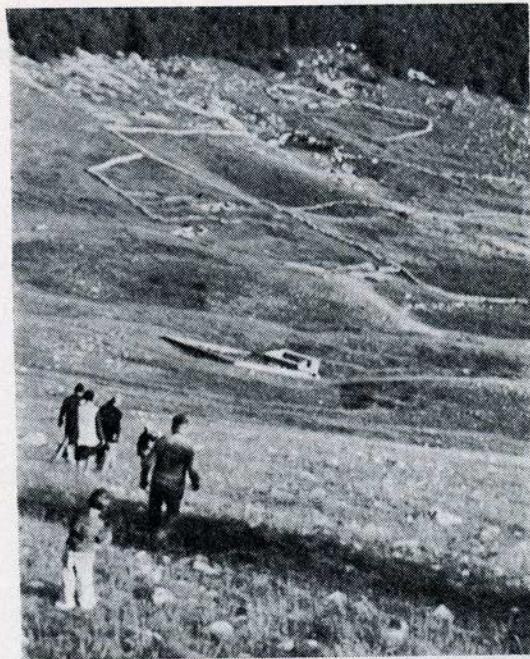
U prvim godinama mojih ferija imala sam sreću da na širokim pašnjacima Velebita gledam brojna krda ličkih i podgorskih goveda, mnoštvo konja, te veća stada ovaca. Ali, na žalost, pratila sam i naglo osipanje stanovništva, i nestajanje istoke, dok nije cij kraj opustio. To me se bolno doimalo. Ipak, Velebita nisam zaboravljala i uvijek sam ga posjećivala, kad sam za to imala vremena i mogućnosti.

Ubrzao iz opustjelosti cijelog kraja, opet se pojavila iskra života, bar u jednom dijelu Velebita — na Mirevu — ali u drugom obliku. Dolaze oni koji su iz raznih razloga napustili ove predivne i šumom bogate predjelje, a za sobom povlače i druge, koji su u ovo doba motorizacije i zagadenosti željni čistog zraka, opojnih mirisa planinskih čistina i zelenih šuma što gode oku i duši.

Ovdje na Mirevu posljednjih godina niču jedna za drugom skromne, ali uredne i lijeppe kućice, zidane s ljubavlju i željom, da se bar povremeno posjeti svoj nezaboravni kraj, gdje skoro svi ostaviše najljepše uspomene mladosti. Odатle, iz tih kućica, koje sačiniše dražesno vikendaško naselje, odrasli ljudi i djeca, svi podjednako ushićeni i sretni, koriste svaku priliku i lijep dan da zakorače dolinama i vrhovima, stariji sanjareći o bezbržnim i lijepim danima mladosti, a mlađi da proškaču kao lanad.

Kratak dogovor, pa je veće ili manje šaroliko društvo u trenutku spremno za izlet na Alančić, Zečjak, Goljak, Padeže, Tuderevo, a ponekad i na duže ture, kao npr. put i uspon na Kozjak. Taj predivan u nezaboravan izlet opisao je znalački, s puno ljubavi i osjećaja, u broju 7—8/1978. ljubitelj prirode, planinar i publicist Sime Balen, koji svake godine planinari Velebitom iz svoje paninarske kuće u Mirevu.

I eto, tako neki ljubitelji prirode skoro svakog ljeta, koliko im je to moguće, dolaze na ovaj dio sjevernog i srednjeg Velebita, da upoznaju nove još nepoznate im kutke i penju se na vrhove s čijih visina su veličanstveni i nezaboravni vidici na široka prostora Velebita, dičnu sestru Podgorja, Liku,

Povratak na Mirevo

Foto: D. Đurović

more i otoka, što sve zajedno čini rijetko skladnu ljepotu, koja se može ubrajati medu najljepše na svijetu.

Tu, za Kosicom, svega 600 metara od poznatog prijevoja i lugarnice Alan, svakom prolazniku i namjerniku zaiskri oko, a srce jače i veselije zakuca kad ugleda kako se iz nekoliko dimnjaka izviju pramiči dima. Vrata su svakom širom otvorena. Vesela cika djece, razgovor odraslih, a često i podignuta ruka na pozdrav, svakome prolazniku daje naslutiti, kao da mu se kaže: »Putniče svrati, okrijepi se, osvieži, i onda kreni dalje!«.

Tu se upriličuju i zasnivaju mnoga planinarska i prijateljska poznanstva, koja se teško zaboravljaju, jer baš tu, u mekanim njeđrima prirode, daleko od gradske vreve i ljudske zlobe, čovjek ljudskije osjeća, želi i zavoli jedan drugoga.

Ovdje, na ovim planinama, kao da postoji neki nepisani zakon, da svi oni koji jednom dođu u ovaj kraj, opet ga zažele i vraćaju mu se, jer svaki put odlaze bogatiji bar za jedno prijateljstvo ili poznanstvo.

Velebit je miris bijelog vriješa

I. STIPIĆ

ZADAR

Gledala sam poskoka (smed, zlatast, išaran ljuskavim cik-cakom), a poskok je gledao mene (majica na pruge, ali ravne). I tako deset minuta dok njemu ne dosadi. Iako je u ljudskoj i zmijskoj prirodi da se klone jedni drugih (radi obostrane sigurnosti), tamo, na kamenoj velebitskoj padini bijaše svestogrđe narušiti sveti mir podneva bilo kakvim pokretem.

Za stvorene kome se pojama Velebita svodi uglavnom na promatranje njegovih nazubljenih vrhova iz gradske udobnosti Zadra ili na povremene vikendaške izlete Paklenicom i mjestima dostupnim kolima, jedno dobro, višekilometarsko i naporno pješačenje južnim dijelom planine postaje rijedak doživljaj. Zapravo, vrludanje velebitskim poluvidljivim stazama i kamenjarom, provlačenje ispod tamnih bukovih krošnji i odlazak do udaljene »jare« (dvije, tri ograde od pruća, kućica, pas što neumornom revnošću laje na rijetka namjernika, dvoje starih sa stadom koza) toliko je puno neočekivanih impresija, da nakon svega ovoga ostaje samo — ugodna vrtoglavica.

Kasnije, kad se to nataloži, a mirisi, slike i boje dodu su na prava mjesta, uredno složeni i proanalizirani, ostaje samo jedno: doći na Velebit opet, pa opet, pa opet...

Velebit je planina kontrasta — u podne se verete (doslovno) uz padinu bližu okomici nego li horizontali, pomažući se pri tom rukama, a oko vas sve kameno, golo, treperavo do žestokog sunca. Jedino se tek procvati bijeli vries pjenuša između vapnenačkih oštrica, a miriše po zujanju pčela i momrom nebua.

Prođete li nekako vrh, stižete do vlažnog mira bukvika. Provlačite se između vriježa, progutate porciju tih jeze pokušavajući upor-

nim zurenjem otkriti dno ponoru (kamen tu dugo, dugo pada, a nikada da stigne do kraja — da li je procjep do središta zemlje?), zagrize u travku, u list... Oboje imaju trpак okus željeza i svježine.

A u šumi se ni ptica ne čuje, koliko je pusto. Na najvišoj točki do koje doprijesmo samo zuje nevidljivi zrikavci i vjetar u suhim travama. I svugdje onaj zaluđujuće opojan vries. Gore plavetnilo, u daljini se razlike svjetlucave ploče dva od (koliko ono?) zadarskih mora. Svijet kao na maketi — lomljive crte cesta, zmijugava Zrmanja, kuće sitnije od nokta.

Mirisan zrak je lagan i pitak.

Oči — pune sunca, oblika, boja.

Pod jagodicama kamen je siv i hrapav.

I kad, nakon svega, stignete u mir Rav ног lada, i domaćini, Stana i Petar Stopa vas okruže pažnjom i gostoprimstvom, odahnete od svega. Opustite se. U međuvremenu, sjedite uz vatru, gledate kako baka Stana kuha pravu pravcatu puru (a ne onu našu instant iz kesice), a kasnije, tjerani vučjim apetitom probudjenim višesatnim lomljenjem vrletima, slatko je pokušate, prelivenu kiselim kozjim mlijekom.

Užitak za bogove.

Na povratku ubrah kiticu vriesa. Biljka suha, mirisna. Za mene — simbol Velebita.

U želji da zapamtim staze i bogzna kuda sve prođosmo, zabilježila sam imena, neobična, lijepa — Sjenokos, Vrkin kuk, Stramotića, Ravni lad, Doman, Popović, Čukolin kuk, Čončanica...

A kućom mi još uvijek lebdi miris bijelog vriesa. Komadić Velebita skromno cvjeta u vazi. I podsjeća.

Iz zadarskog »Narodnog lista«
Subota, 23. rujna 1978.

Bačić kuk

Foto: F. Korica

Likovna umjetnost u planinarstvu

ANTUN KRALJ

ZAGREB

Stvarnost umjetnosti ostvaruje se i u planinarstvu. Prilikom posjeta planinara, po ovim našim lijepim i raznolikim krajevima, planinaru — likovnom stvaraocu one daju volju i inspiraciju za likovni rad. Prolazeći on osjeća život, ljepotu drveća, cvijeća, raznovrsnog raslinstva, gromada kamenja, životinjskog carstva. Upoznaje kulturne i povijesne spomenike, karakteristike kuća, domova, skloništa, pastirskih koliba i njihovih stanovnika. Sve to daje poticaj da se zabilježi i naslika, pa da tako ostane kao dnevnik, draga uspomena na viđeno i doživljeno. Promatrača bi slike trebale nagnati na to da i on posjeti te krajeve.

Putujući tako, uvijek se nade nešto novo, nešto zanimljivo, nešto neviđeno, pa se to želi načrtati. Tako nastaju slike s raznolikim motivima. One su odraz ushićenja i osjećaja za ljepotu prirode što nas okružuje. Umjetnost se spaja s planinarstvom kada se gledaju padine, vrhovi, sedla, klanci, potoci i jezera, raznolikost boja po buri, kiši, snijegu, vjetru te izlazu ili zalazu sunca.

Priroda je dar života, inspiracija za umjetnost. Za planinarenje ona je čvrsta podloga snova koji se oživljavaju i ostvaruju ako se istinski voli priroda. Iako ona više puta zna biti gorda i surova, opet je lijepa i nezabovljiva. Stanovnici krajeva koji se usput upoznaju također ostaju u sjećanju.

Nadstrešnica na Medvednici

Crtež: A. Kralj

ANTUN KRALJ

Pisac gornjeg članka i autor crteža što ih reproduciramo u ovom broju rođen 10. 12. 1913. na Riječi. Ostao je bez roditelja u 3. godini, te je od 1916. godine u Zagrebu. Slikanje je zavolio već u školi. Poslije oslobođenja pristupa u likovnu sekciiju KUD »Pavao Markovac« gdje pod vodstvom sada pokojnog akademskog slikara Josipa Zormana — dobiva temeljnu likovnu naobrazbu. Sudjeluje i u likovnoj sekciji ZET-a, a od 1971. godine i u »Grupi 69«.

Sudjelovao je na kulturno-prosvjetnim i likovnim izložbama u Zagrebu, kao i u drugim mjestima gdje se održavaju. Strastveno planinar od mladosti. Već 1932. god. bio je član HPD-a, od 1951. PD Zagreb, a od 1968. član PD »Željezničar«. Sudjeluje na mnogim dobrovoljnim akcijama, sletovima i transverzalama, po svim republikama. Usput slika planinarske motive, koje su mu drage uspomene.

»Slika stabla drveća — bukvina debla kao najljepša tijela balerina u grčevitom zanosnom plesu. Bukve mu spokojno poziraju vitkim rukama u visini pod krošnjama bujnog svoda od gustog lišća.

Olujom slomljena grana, skulptorski torzo okičen bršljanovim vijencima« (M. Pokrivka).

»Slika stabla drveća, kamene gromade Velebita — šume — planinarske motive, uglavnom pejzaže u grafici — akvarelu — temperu« (J. Zorman)

U Planinarskom savezu prigodom otvorenja planinarskog muzeja izložio je 23 slike — grafika i akvareli — pod nazivom »Crteži sa planina«. To su bili razni planinarski motivi: Nadstrešnica na Zagrebačkoj gori — dom Grafičara — Kraljičin zdenac — Puntjarka — Gorščica — Vugrovec — Borisov dom (Paklenica) — dom pod Štirovcem — dom na Zavižanu — Cesograd — dom na Ivančici — dom na Kleku — dom na Kalu — Frischaufov dom (Okrešelj) — Zavetišće pod Spičko (Nad Zgornjo Trento) — Pastirska kuća na Pašinoj planini — Hrčavka — Runolist.

Izložba je trajala 13 mjeseci. Kod proslave 20-godišnjice PD »Željezničar« reproducirane su planinarske vinjete, a iste su bile i u »Našim planinama«.

Ljuboten

UZEIR BEŠIROVIĆ

SARAJEVO

Rano jutro. Svjetlost dana se sprema da otjera tminu noći. Vrijeme kada će dan nastupiti i smijeniti noć sporo dolazi. Mi žurimo da što prije napustimo prostrani Stojkov dom. Ovo veliko kameno zdanje skoro je prazno. Oronula je, zapuštena i neuredna je ova nekada lijepa kamena građevina. Podseća nas na slične zapuštene planinarske domove, kao što je onaj u Bjeluhama, ili onaj davno nestali dom Vranjak na Bjelasici, ili stari dom pod vrhom Mangarta. Zbog ovakvog slabog stanja Stojkove kuće, koji je sada ugostiteljski objekt, hitali smo da što prije izademo iz njega.

Dan je naglo došao. Sunce stidljivo najavljuje svoje rađanje. Dolje u šumama i potocima još je tmina. Postaje sve svjetlijie. Šutimo i slušamo jutarnju tišinu, svoj dah. Gaziemo zelenu travu i hitro odmičemo. Svaki korak daruje nam nov vidik i dar ljepote. Na Carevoj livadi već su izašle ovce na pašu.

Nećuјno se krećemo, kao utvare, pa smo naišli na dvije divokoze na spavanju. Baš tako: na spavanju. Na žalost, od nas su se prepale. Hitro su nestale u vododerinama što se spuštaju put Livadičkog jezera. U čemu li je radost života tih vječno plašljivih, ljudskih životinja!?

Livadičko jezero

Foto: U. Beširović

Ljuboten

Foto: U. Beširović

Zajedno sa suncem izašli smo na greben Piribega (2522 m). Tu nas je dočekao urlik vjetra, kao da nas je pozdravljao. Sami smo u prostoru i vremenu. Prostor neizmjernih širina. Planinarske oči nisu stidljive. Nikad im pogled nije oboren. Nikad vidika nisu zasićene. Uvijek lutaju. Traže i otkrivaju nove vidike. Čudan nemir očiju što daljine traže, a smire se kad ih nadu. Pogledom u daljine sve su naše želje ispunjene.

Zeleno je sve oko nas. Čak i ostaci nekadašnje planinarske kuće podno vrha Piribega, na koti 1942 metra. Tužna je slika te oborine i zgarišta. Nekada je ova građevina bila dragi dom planinara. Danas je to kameni ruševina koja u nama izaziva tužnu sjetu. Ostaci snijega nerijetko se ljeskaju

na suncu, pa nas podsjećaju na bijele vučije zube.

Od male lokve podno vrha Piribega pošli smo grebenom prema istoku, put Kule (2314 m). Pejzaž istovjetan: stalno trava i kamen, skoro iste zelene boje. Ovo je svijet čudesne samoće i tajanstvenosti. Doline prekriva neka čudna žutoljubičasta izmaglica, pokriva ravno Kosovo na istoku i Polog na jugu.

Iznad nas jure bijeli oblaci kao razapeta jedra. Razrjeđen kristalno čist zrak ispunjava nas jutarnjom svježinom. Ševe veselo cvrkkuću. Nadljeću nas kao da se raduju našoj posjeti. Oči su nam znatiteljne. Lutaju za prirodnom raskoši i ljepotom. Do nas dopire lavež šarplaninskih pasa i zvuk ovčarskih zvona. Ponekad čujemo i glas čobana odozdo iz Staroselskih i Vratničkih bačila.

Ispred nas je zatravnjeni masiv Ljubotena, prošaran kamenim siparima. Oni ga čine još lijepšim i privlačnijim. Ispriječio se starac div. Čini se da svojim tubastim vrhom dotiče nebo. A na njegovom najvećem vrhu legendao je nevelik bijel oblak kao mirno janje.

Uspinjemo se prema vrhu sa zapadne, a potom s južne strane. Prelazimo naizmjenično sipar i travu. Nailazimo na put koji vodi od planinskog doma podno Ljubotena na vrh Ljubotena. Marka je rijetka i dotrajala. Nisko dolje je planinarski dom, ističe se svojom visinom u osamljenom prostoru.

Vrh nas dočekuje osunčan, veseo, razdražan, kao da je baš nas čekao sijaset vremena. Stojimo uz betonski stup koji je označen kao kota 2499 metara. To je vrh Ljubotena, najviši planinski vrh na istočnoj strani prostrane Šar-planine. Ovo je »kosovski Olimp«, kako ga tamošnji planinari zovu. Ovaj vrh vječno bdi i stražari nad ravnicama Kosova i Pologa. Izrazit je i dominira nad ovim ravnicama. Neodoljivo mami i privlači svakog znatiželjnika, a posebno planinare, da mu pođu u pohode, gore visoko prema nebnu.

Odavde, s prijestolja postojbine orlova, pogledi se pružaju na sve strane u nedogled i nestaju u dalekoj izmaglici. Promatramo s orlovske visina bajne slike, kao da putujemo po dvoru čarobnjaka. Svuda oko nas je prostrana ravnica i blagozatalasani brežuljci. Dubodoline okružuju planinski masivi kao neki tajanstveni i daleki bedemi.

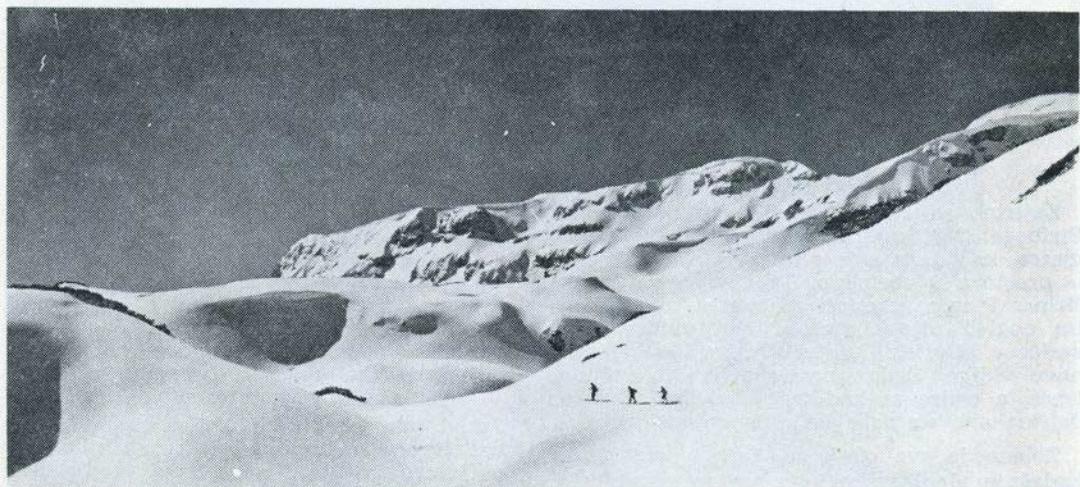
S ovog vrha, s pozicije usamljenog gorostasa, slika je jedinstvena, raskošna, impresivna i nenadmašna. Oduševljeni smo umije-

ćem nedostižnog umjetnika — prirode, koja sve ovo postavi na svoje pravo mjesto, a Ljuboten da vječno bitiše i nadzire sve ispod sebe, da vječno druguje s oblacima. Napanjam se ljepotom — i ne znamo šta je dosta.

Nemoćni smo da opišemo sve viđeno s vrha Ljubotena. Malo znamo o tim krajevima i ljudima. Ali znamo da je Ljuboten osamljen, kao da je prognan od ostalih vrhova zelene Šar-planine. Ovaj junački vrh dostupan je samo upornima i izdržljivima. Vole se ovakvi vrhovi baš zato što su osamljeni, kao što se vole simboli ljubavi i dobrote.

Vrijeme se naglo pogorša. Crni oblaci prijeti dolaze od Piribega kao velike crne zavjesa. Ovi zlohudi crni oblaci primoraše nas da ubrzamo povratni korak. Spuštali smo se kamenom stazom u pravcu zapada. Hitro smo silazili i sišli brzo, bez ikakva napora. Podno Ljubotena utonuli smo u oblake, kao u more — u kojem ima smrti, a nema grobova. Na domak Livadičkog jezera sručila se na nas ledena kiša i grad. Ovoga puta u kišnoj oluji Livadičko jezero doživjesmo drukčije. U sivoj izmaglici učinilo nam se nalik na neki norveški fjord. Nije bilo ni traga od onoga plavog i veselog jezera, kakvo smo doživjeli i vidjeli prije više godina. Kaluđerska rijeka, što izvire iz Livadičkog jezera, hitala je u dolinu u jednom grču. Strmoglavo je jurila u sunovrat. Od neke ljutitosti i srdžbe pretvarala se u bijelu pjenu, kao u nekom zanosu.

Ipak ima ljepote i u sivim oblacima, pa i u kiši, koja nas je neprestano pratila sve dolje do sela Šrbaca.

Čvrsnica

Foto: G. Sikimić

Pothvati slični alpinizmu u prošlosti Bosne i Hercegovine

H. ČAUŠEVIĆ

SARAJEVO

Prvi usponi u stijeni s izrazitim i svjesnim alpinističkim (planinarskim) ciljevima izvršeni su u B. H. u periodu od 1930. g. do početka drugog svjetskog rata. Bos. herc. alpinizam javlja se dakle, relativno dosta kasno, ako ga promatramo europskim historijskim mjerilima, ali i pored toga osamljeni poduhvatiti prvh bos. herc. alpinista, njihove prve alpinističke organizacije (sekcije 1935) i prvi alpinističko-spasavalački tečajevi (1938) potpuno koincidiraju s prvim pojivama alpinizma u drugim jugoslavenskim regionima (osim Slovenije!), gdje je alpinizam bio ili u začetku, ili negdje čak i gotovo nepoznat.

Konzervativno gledanje, svojstveno predratnoj građanskoj sredini, da je planinarstvo »turistika«, koja u sebi ne nosi i ne smije nositi nikakve posebne rizike i opasnosti¹, kao i nepostojanje gotovo nikakvih bližih kontakata s europskim alpskim zemljama, pa i sa Slovenijom (prije rata je relativno vrlo malo planinara iz B. H. posjećivalo slovenačke planine), — sigurno su imali odlučan utjecaj na usporavanje prerastanja bos. herc. visokogorskog planinarstva u alpinizam. Tek dolaskom jedne nove i neopterećene planinarske generacije alpinizam u B. H. bilježi tridesetih godina ovog stoljeća svoje prve planinarske pokušaje.²

Alpinizam, kao bitna grana planinarstva, pretpostavlja postojanje posebnog subjektivnog odnosa penjača i stijene, postojanje svijesti o »beskorisnom« (planinarskom) cilju jednog uspona u suhoj ili mokroj stijeni, koji se izvodi po određenim regulama i uz primjenu dozvoljenih pomagala. Svaki drugačiji uspon u stijeni ne bi se mogao smatrati alpinizmom (i pored činjenice što danas u europskom i svjetskom alpinizmu zapažamo sve izražajnije lukrativne tendencije), kao što se npr. s pješačkim planinarstvom ne može poistovjetiti čak ni najnapornije pješačenje po planini, učinjeno radi ostvarivanja drugih, a ne priznatih planinarskih ciljeva (primjerice radi sakupljanja plodova, sječe šume, lova i slično).

Međutim, stoji činjenica da je i prije pojave suvremenog alpinizma bio stalno aktuelan kontakt čovjeka i stijene na svim geografskim širinama, pa i u Bosni i Hercegovini. Općenito govoreći, naš čovjek je dolažio u bliski dodir sa stijenom prvenstveno ili

zbog nužde, ili zbog koristi, a rjeđe zbog razdobljnosti. Inače, ako nisu postojali ovi razlozi, on je stijene ravnodušno zaobilazio, ili sa strahom izbjegavao. U narodnim pjesmama stijena je redovito odbojna. Prema planinama, šumi, »gori zelenoj«, narodni pjesnik je — i pored drastičnih opisa mnogih katastrofa (»svatovska groblja«) — mnogo tolerantniji.

Historijski i sociološki gledano, sve dodire našeg čovjeka i stijene u prošlosti bilo bi neadekvatno tretirati — bar u bos. herc. relacijama — kao neku prethodnicu alpinizma, kao što je neopravданo davati značaj prethodnika pješačkog planinarstva npr. umornim putnicima, koji su u prošlim stoljećima nevoljno prelazili prevoje, staze i bogaze naših planina.

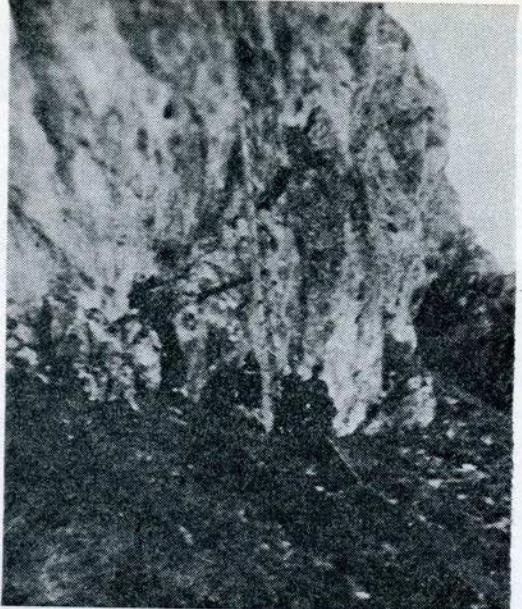
Raznolike uspone, prelaze i prolaze kroz stijene pojedinih planina, izvedene u daljoj ili bližoj prošlosti, možemo prihvati samo kao svojevrsne putokaze, koji su prve generacije alpinista u B. H. (a sigurno i u drugim krajevima) usmjeravali već davno ugodanim ili neprimjetnim puteljcima prema stijeni i nenametljivo im pokazivali pravce prvi početničkih smjerova.

Otiske i ostatke ovih putokaza na određeni način možemo i danas slijediti i pored skučenih podataka i obavještenja, koja su ipak u stanju da pobude i znanstvenu i planinarsku znaniteljstvu.

Nazivi pojedinih stjenovitih sklopova ili lokaliteta u bos. herc. planinama (Nikoline stijene na Treskavici, Džidžine stijene na Zelengori, Ilijina Gruda na Čvrsnici, Puzim na Visočici, Vjeveričin prodor na Magliću itd.) logično nas navode na zaključak da su nekada u ovim ili na ovim stijenama pastiri (čobani), lovci, hajduci i bjegunci, od kojih nam ostadoše samo imena, tražili rješenja za svoje probleme i nevolje. Pri tome su svakako poduzimali manje ili više spretne penjačke poduhvate poput onog čobanina Mine, koji je prema legendi prvi našao prolaz do najviše točke jednog od naljepših vrhova Durmitora (Minin bogaz), ili poput neznanog gorštaka, koji je otkri sklonište pod samim vrhom Durmitora i po čijem se imenu sve do nedavno nazivao najviši vrh ove planine (Čirova pećina). Čak i toponimi Djeva i Djevojačke stijene, tako česti posebno u našim i albanskim planinama, ne moraju uvijek biti povezani s tragičnom legendom o smrtonosnom skoku lijepe, proganjene djevojke. Porijeklo ovog naziva moguće je naći i u do danas sačuvanom običaju da se na pojedinim planinama čobanice u određeno vrijeme penju na određene stijene radi održavanja zajedničkih sastanaka.

¹ U ovom pogledu je vrlo ilustrativan članak Marka Ilića »U čemu je planinarstvo«, objavljen u časopisu »Naše ljestve« br. 6/1928.

² Dr J. Flegler: Prilozi za povijest planinarstva u B.H. (»Hrvatski planinar« god. 1940—1941), Zlatko Smerke: Planinarstvo i alpinizam (Varaždin 1974), H. C.: Razvijat planinarstvo u Bosni i Hercegovini do 1941 (Zbornik planinarskog simpozija, Zagreb 1974).

Ljestve istraživača Romanjske pećine 1938. god.
(Foto: J. Krkbešević)

Na zaključke o bar nekakvim penjačkim ili polupenjačkim akcijama navode i često susretani nazivi »ždrijelo« (Volujsko ždrijelo na Treskavici), »laz« (Rakov laz na Prenju), »skok« (ustaljeni naziv za mesta, gdje je potreban veći napor pa čak i slobodno penjanje), »gusni put«, »strmoglavica«, »strmenica«, »prosječka« i sl. Danas je prelaz ili prolaz kroz predjele, koji nose ovakva ili slična imena, mnogo jednostavniji, što sigurno nije bio slučaj u ranijim periodima, kada uopće nisu postojali izgrađeni, obrađeni ili dovoljno uhodani putevi po planinama. Podsećamo da je još 1935. postojalo ozbiljno upozorenje da se uz Skok na Prenju mogu uputiti samo dobro izvježbani planinari,³ iako je ovo danas jedan relativno manje naporan uspon.

»Hajdučke stijene« ne predstavljaju nikavu zagonetku o porijeklu svoga naziva i o položaju i namjerama ljudi koji su u njima tražili utočište. I danas pristup Novakovo pećini na Romanji, navodnom sklođištu Starine Novaka, predstavlja za početnike mali alpinistički poduhvat.

Svi pobrojani nazivi pojedinih lokaliteta u bos. herc. planinama, koji upućuju na zaključke o određenim vezama čovjeka i stijene, u isto vrijeme govore ili o koristoljubivim motivima i ciljevima ovih veza, ili o nuždi kao uzročniku suočavanja sa stijenom.

Prolazi i prelazi kroz stijene i druge teško pristupačne predjelje planine gotovo nikada nisu bili bez prizvuka koristi ili nevolje, koja se manifestirala npr. u traženju novog ili krajeg prolaza za ljude i stoku, u sakupljanju bilja i plodova, u lovnu, u iznalaženju skloništa od potjere, u izgradnji utvrđenja i sl. Čak

i nazivi, koji imaju isključivo ritualno pori-jeklo (npr. Čabenske stijene na Treskavici), u konačnoj liniji imaju svoj temelj u kolektivnoj nuždi i nevolji, iz koje se izlaz nalazio u zajedničkom ritualu, obavljanom na stijenama ili vrhu planine (molitve za kišu, ili za prestanak kiše redovito su u prošlosti obavljane na Paklješu, vrhu Treskavice, koji je u sklopu Čabenskih stijena).

Međutim, o odnosima lovca prema stijeni u toponomastici bos. herc. planina imamo relativno malo podataka, što je prilično neочекivano ako se zna da su pored stočara lovci (krivolovci) imali upravo najpotpunije doticanje s planinom, pa naravno i sa stijenama, pogotovo ako se radilo o lovnu na visoku divlač (pored nekoliko naziva za prolaze i stijene manjeg značaja, koji evociraju na lov i lovce, u ovom pogledu najmarkantniji je toponim Mezića stijene u masivu Čvrsnice).

Za razliku od stočara, koji su uglavnom koristili prilikom savladivanja stijena prirodne olakšice i mogućnosti, lovci su nerijetko upotrebljavali umjetna pomagala u obliku drvenih stepenica, ili vješto položenih stabala, čije su napola potkresane grane služile kao penjalice. Sve do početka Drugog svjetskog rata seljaci iz planinskih sela ispod Bjelašnice i Visočice silazili su radi ribolova u dubok, stjenovit kanjon Rakitnice pomoću drvenih stepenica,⁴ dok su lovci — posebno u vrijeme organizirane izgradnje lovačkih staza u planinama B. H. krajem prošlog i početkom ovog stoljeća — koristili za uspone drvene rašlje ili stepenice, a za priječenje stijene mostove ili dobro fiksirana stabla, i to posebno u Čvrsnici (Diva Grabovica) i Prenju. Polualpinistička lovačka staza, koja je izlazila na vrh Maglića, bila je poznata i prije posljednjeg rata (naročito su je koristili čobani u toku Ijeta), dakle daleko prije nego što su je zadnjih godina »otkrili«, izmarkirali i osigurali u nešto izmijenjenoj varijanti planinari sarajevskog društva »Priatelj prirode«, što nimalo ne umanjuje značaj ovog njihovog napora.

Sličnim sredstvima, koja su koristili lovci, služili su se i zlehudi »istraživači« teško pristupačnih pećina u stijenama nekih planina, koji su se — poneseni legendom o zakopanom blagu — po cijenu najviših napora i žrtava primicali svome uzbudljivom cilju preko vješto istesanih drvenih stepenica,⁵ dugih po nekoliko desetina metara, ili pomoću konopaca, spuštenih s vrha stijene do pećine.

Danas posjedujemo znatan broj obavještenja o tome kako su gradene gradine i utvrde u pojedinim teško pristupačnim planinskim ili uopće stjenovitim područjima. Uglavnom i ovdje su drvene ljestve i konopci služili kao temeljno sredstvo za pristup do građevine i za dostavljanje materijala s tim što su kao

³ Kroz planine Bosne i Hercegovine, Sarajevo 1935, str. 120.

⁴ Podatak sarajevskog planinara L. Rusijana (PD »Bjelašnica«).

⁵ U foto-arhivu sarajevskog planinara J. Krkbešovića nalazi se fotografija iz 1938. godine, na kojoj se jasno vide drvene stepenice »istraživača« pećine na Romaniji, dugačke oko 20 m.

trajna komunikacija u živoj stjeni izdubljivane staze i stepenice, čije ostatke i danas nalazimo (npr. usječene stepenice u stjeni Ljestovači ispod Bobovca).

Bos. herc. stijene poznavale su, međutim, i penjače odnosno polupenjače, koji su poduzimali izvjesne često i teže uspone iz čistog zadovoljstva, radi vlastite afirmacije ili radi osobnog isticanja, dakle iz razloga koji nisu strani ni suvremenim alpinistima. Sarajevski kioničar iz XVIII stoljeća Bašeskija izričito spominje osobu, koja se penjala na Babin Zub, relativno kratak i vitak stožac na samom ulazu u Sarajevo⁶ (težina 3). Ovaj poduhvat i kasnije su ponavljali pojedinci iz sarajevske čaršije, a to su nerijetko činili i dokoni kupači sa Bentbaše u ljetnim danima dugih predratnih godina. Svi ovi poduhvati daju puno temelja za pretpostavku da je Babin Zub (na kojem su u prvim godinama poslije drugog svjetskog rata alpinisti vršili i prve otvorene vježbe) i u daljoj prošlosti predstavljao svojevrstan izazov za pojedine građane Sarajeva, koji su svoj osobni prestiž povezivali s usponom na ovaj neveliki ali eksponirani stožac. Pretpostavljamo da su i u drugim planinskim mjestima B.H. ovakve stijene mogле služiti kao sličan mamac.

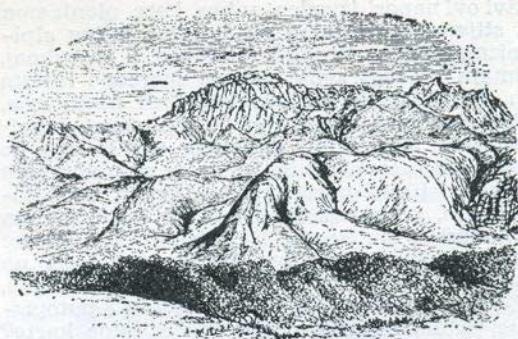
Svi ovi preskromni i ne odviše ozbiljni usponi, a posebno prvi doticaji pojedinih znanstvenih radnika, uglavnom stranaca, sa stijenama bos. herc. planina, mogli bi se u izvjesnom smislu smatrati i kao neka daleka najava dolaska jednog alpinističkog pokoljenja koje će, spočetka teško, a kasnije sve bujnije statati u stijenama B.H.

Znatiželju prvih znanstvenih istraživača, koji se brojnije pojavljuju u B.H. tek u toku XIX stoljeća, nisu mogle obeshrabriti nepoznate planine i stijene ove zemlje, o kojoj su inače imali mnogo pogrešnih predstava i obavještenja.⁷ Ne posjedujemo dokaze da su oni prilikom svojih istraživanja poduzimali neposredno uspon u stijenama (kao što je to bio slučaj u drugim europskim zemljama), ali njihov živ interes za određena planinska područja B.H. ukazuje ujedno da oni nisu mogli izbjegći i stanovita suočavanja sa stijenama. Inače bi teško bilo shvatiti kako bi npr. Sainte Marie mogao dati opis toka Miliacke, a da se ne susretne sa problemom stijena u kanjonu. — Na svome putovanju od Sarajeva do Durmitora, kojom prilikom je vršio i stanovita topografska snimanja, Carl Sax je bio nužno upućen i na stijene, kao nešto kasnije i Ami Boué prilikom obilaska hercegovačko-crnogorske granice i izlaska na Kom i Durmitor. Svakako i pred ostalim putnicima,⁸ koji su dolazili u ove krajeve sa

⁶ M. M. Bašeskija: Ljetopis (1746—1804), prijevod i komentar Mehmed Mujezinović, Sarajevo 1968.

⁷ Vjekoslav Klaić: Bosna, podatci o zemljopisu i povijesti, Prvi dio: zemljopis, Zagreb 1878. Ovo djelo predstavlja neku vrstu sinteze svih dotadašnjih znanstvenih napora na istraživanju B.H.

⁸ Klaić (o. c. str. VIII — XI) navodi 72 priloga različitih autora, koji su za vrijeme turske administracije znanstveno istraživali, ili jednostavno opisivali pojedina područja B.H.

Evansov crtež Treskavice iz 1895. godine

znanstveno-istraživačkim, ali i s drugim pretenzijama, stajao je uvijek problem stijene, koji su oni rješavali prema datim inogučnostima, a najčešće korištenjem pravaca najmanjeg otpora i rizika. O rezultatima svojih nastojanja oni su ostavili znanstvene ili druge priloge, među kojim su za nas od posebnog interesa radovi dra Otto Blaua, pruskog konzula u Sarajevu (1864—1872), koji je dao vjerovatno najpotpuniji, najprecizniji i najneposredni prikaz susreta jednog stranca s planinama, stijenama i gudurama B.H. neposredno pred austro-ugarsku okupaciju. Njegov opis uspona na Treskavicu, izvršen oko 1865. iz sela Dujmovića, predstavlja prvi do danas poznati izrazito planinarski izvještaj iz ovih krajeva. Otto Blau se oduševljava koloritom Treskavice, ističe njene prednosti u odnosu na Zec-planinu i Vranicu i upoređuje je s Durmitorom, što sve govori o znatnoj planinarskoj kulturi ovog istraživača.⁹ Prilikom uspona na Treskavicu Blau koristi vođica i slijedi teško prohodni pastirski nogostup, ali je na mjestima upućen i na slobodno penjanje. Danas je moguće dosta pouzданo rekonstruirati pravac njegovog kretanja po Treskavici, do čijeg vrha ipak izgleda nije uspio doći.¹⁰

Uspostavljanjem austro-ugarske uprave u B.H. s geografskih karata ove pokrajine neustaju bijele pjage, koje su do tada označavale neispitana većinom planinska područja. Iz razloga prvenstveno vojne i ekonomskе prirode nova administracija provodi detaljna i suvremena geografska, geološka, topografska i druga ispitivanja i mjerjenja bos. herc. tla. Pri tome su u susretu s bos. herc. planinama i stijenama glavni teret nosili većinom vojni stručnjaci (topografi, kartografi i dr.), te projektanti i izvođači lovačkih, planinarskih i drugih staza i puteva, često trasiranih po bespućima i po do tada nedostupnim predjelima.

⁹ Blje podatke o radu i djelovanju dra Otto Blaua vidjeti u člancima Rudolfa Zaplate »Strani konzuli u B.H. za vrijeme turske vlade« (Kalentar »Gajret« 1937) i »Djelovanje prvog njemačkog konzula u B.H.« (»Jugoslavenski list« 7. II 1937).

¹⁰ Vj. Klaić: o. c. str. 10.

Svi ovi naporci izvedeni u bos. herc. planinama i stijenama, često sa elementima čistog alpinizma (ali sa drugim motivima i ciljevima), imaju i danas svoje ne baš sporedno mjesto u historijskom kontinuitetu svih nastojanja, koja su omogućila pojavu pješačkog planinarstva, a kasnije i alpinizma u B.H. Jer, ne može se osporiti činjenica da se planinari (pa i alpinisti) od početka kao i danas služe lovačkim, planinarskim i nekada graničarskim stazama i putevima, izgradenim za vrijeme austro-ugarske uprave, prilikom uspona na glavne planine B.H. (Prenj, Čvrsnica, Magić, Zelengora i dr.), dok su znanstvene i putopisne publikacije,¹¹ a posebno specijalne karte¹² iz ovog vremena dugo godina bile glavni izvor obavještenja o planinama B.H., koja su između dva posljednja rata obilno koristili planinari, a naravno i prvi alpinisti.

¹¹⁾ U ovom pogledu posebnu pažnju zasluguju putopisi ili studije, u kojim se direktno opisuju dodiri sa pojedinim planinama B. H.:

— J. Asbóth: Bosnien und Herzegovina, Reisbilder und Studien, Wien 1889. (djelomični prijevod u sarajevskom časopisu »Život« br. 1 (1979.).

— H. Renner: Durch Bosnien und die Herzegovina, Berlin 1897. (hrvatski prijevod objavljen u Mitrovici 1900.).

— Guillaume Capus: A travers la Bosnie et l'Herzegovine, Etudes et impressions de voyage, Paris 1896.

— R. Keller: Die Treskavica Planina, Biologisches Centralblatt, XV, 1895., str. 449.

— F. Velc: Bjelasnica, Revija »Tourist«, XI, 1899. str. 141

* * *

Izvan svake je sumnje da prikazane pojave, koje u sebi nose izvjesne makar vrlo primitive alpinističke kvalitete, možemo pratiti i u drugim našim krajevima, naravno, u različitim oblicima, zavisno od historijskog, ekonomskog i drugog razvoja i geografskog smještaja dotičnih planinskih područja. Zbog toga registrirani odnosi čovjeka i stijene, koji su — bez pretenzija da pruže neku zaokruženu cjelinu — prikazani u ovom članku, imaju za cilj samo da akcentiraju neke osobnosti B.H. u ovom pogledu, a ujedno da posluže kao skica za izradu uvida u historiju bos.herc. alpinizma, kao ogranka jednog planinarstva, čija je 85-godišnjica organiziranog postojanja protekla pretprošle (1977) godine gluho i bez javnog spomena.

— B. Wieman: Bosnisches Tegebuch, München 1908.

— Dr. R. Simonović: Preko Čvrsnice u Drežnicu, »Hrvatski planinar« 1909.

— Dr. R. Simonović: Prenj planina u Hercegovini, Kalendar »Bošnjak« 1910. g.

¹²⁾ Jugoslavenske vojne specijalne karte B.H., izdate između dva rata, uglavnom se baziraju na austro-ugarskim specijalnim kartama, tako da ni pojedine pogreške ovih posljednjih karata nisu otklonjene (npr. sekcija Konjic-3, izdanje 1937, razmjer 1:50.000, sadržava sve pogreške starih austro-ugarskih karata u pogledu visine i položaja pojedinih vrhova Prenja, a posebno Zelene Glave, Velike Kape, Ovče i sl.).

Velika kapa u Prenju: 1 smjer S, 2 varijanta smjera S, 3 Smjer prenjskih vukova (uz opise na str. 155)

Foto: M. Šišić

Vedrina s Ranča planine

KLIKO SAKIB

JAJCE

Ovu priču sam posvetio svim pastirima koji su bili kao što je bio Vedrina. Naše planine zaista imaju još takvih ličnosti.

Snažno pleme čića Vedrine razlilo se po dolini, po brdima uokolo, po uvalama, dоловимa Ranča planine... Suma uokolo njihova je šuma. Planinski zdenci njihovi su zdenci. Zemlja uokolo je njihova zemlja. I nebo nad zemljom je njihovo.

»Kad je zemlja naša« — govorio je s ponosom Vedrina — »i nebo nad zemljom je naše. Kada je nebo naše i sunce je naše, i zvijezde su naše.«

I tako, s koljena na koljeno... Kroz dolinu teče najljepša rijeka na svijetu, pod brdima blista rijeka Ugar. A s vrha Grobljanske glavice sve to brižno motri hrabri Vedrina. On više nije živ, ali živi sjećanje i uspomena na njega.

Blago je preminuo čića Vedrina u vrijeme kada je svitalo novembarsko jutro. Sahraňe ga u grobniču sa ženom. Sada ponovo, kao u dane prve ljubavi, s vrha Grobljanske glavice gledaju okolna brda i dolinu s blistavom rijekom Ugar.

Posljednji put sam ga posjetio u ljeto kad je miris sjenokosa opijao svakog posjetioca Ranča planine, a umro je u poznu jesen pred sam silazak u dolinu.

Iz brda dopiru pastirske pjesme. Klepet zvona... I moje srce zaigra kao janje u krilu pastirice pri pomisli na Vedrinu.

Ooooo sine, sinko....
Počekaj malo!

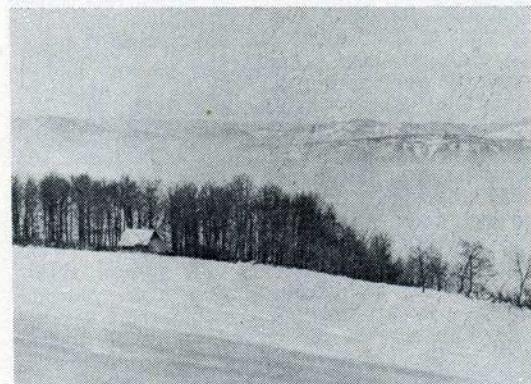
To me iz dola zove pastir Vedrina. Više se ne mogu sjetiti njegova imena. Zbog blage naravi i vedra duha svi su ga zvali Vedrina. I kada bi se naljutio, ako se on uopće mogao naljutiti, kazao bi: »Vedrina ga odnila«. ... I radosno bi mi prišao udarajući štapom o zemlju.

»A tako ti. E, vedrina ga odnila, kod svih si bio, a ja ko da nisam živ«. Počeo bi me koriti ako mu se ne javim ili ako ga ne potražim tu negdje. Eto, taj blagi čovjek bi se obveselio ko dijete. A ja nikako ne bih mogao naći riječi opravdanja za sebe.

»Ne, nee! Ne ljutim se ja na tebe«, pokušao bi me razveseliti. »A što, a što nisi malo došo?« Odveo bi me u svoju kolibu. Sve je u mjoj lijepo kao i pri svakom susretu. Pod strehom visi sušeno ljekovito bilje, kadulja, metvica, nana... Nad vratima bršljan i klasje. Na ognjištu tinja vatra.

Večer se spušta blago. Nebo kao da nad nama sklapa prozirne ruke. I Vedrina iznese pred mene ovnje mljekko, sir, meso, sušeno

Planina svog pjesnika traži,
tko se odziva?
Ljubavi moja,
o planini ništa loše ne kaži!

Motiv s Ranča-planine

(Foto: S. Kliko)

na dimu, kukuruz, sa slatkim zalogajima smočili smo riječi. A Vedrina priča sve o bunama.

S vani dopiru glasovi noći. Grozdovi zvijezda spustili se nisko, nisko I Vedrina gojneti njihov položaj, tajnovite im znake. On čuli uši, ždraka očima, miće usnama. »Predstoji nam vrijeme topnih vjetrova«, reče kratko.

Htjedoh još nešto saznati o zvjezdanim znamenjima, o porukama koje nam šalju, ali, glasovi noći nahrupiše i ugasiše moje riječi... Samo misli mogu sretno stići do zvijezda. Tu na Ranči čovjek živi u dosluhu s nebom, tražeći njegovu naklonost, ponekad veću od one što mu nudi zemlja. I tako, između zemlje i neba on mašta usred najvećih čudesa ovoga svijeta.

Ponovo koračam dolinom podno Suhog vrha. Okolna brda gube vrhove u visokoj svjetlosti, a zaseoci veselo silaze niz padine. Kao da nebo ima nešto od ove pritajene tuge na mojem licu. A to je zbog radosti povrata.

Jos malo pa će starina istrcati pred mene, kao u prvim godinama mojih posjeta. »Tako dugo«, volio je reći — »čitavu vječnost te nema sinko moj. Ah, mnogo toga događa se u nas, a ti...« To sam ja mislima odlutao — Vedrine više nema!

»Ostani sinko još koji dan u mojoj pustosi.« Bile su to pastirove riječi na rastanku.

Horvatovih 500 stuba na Medvednici

50 godina od želje do sadašnjosti

TOMISLAV JUTROVIĆ

ZAGREB

Malo je zagrebačkih planinara koji nisu čuli za Horvatovih 500 stuba na zagorskoj strani Medvednice, a onima sa »srednjim« planinarskim stažom još su u životu sjećanju susreti s njihovim graditeljom, poznatim zagrebačkim planinarem Vladimirom Horvatom. Zajedno sjećaju ga se brojni planinari i posjetioc iz ostalih mjesta širom naše domovine, koji su, bilo pojedinačno ili u grupama, posjetili ovaj zanimljiv i po mnogo čemu jedinstveni kutak Medvednice. Nekoliko upisnih knjiga, ispunjenih još za njegova života, pune su pohvala, priznanja i zahvalnosti tom neumornom planinarskom neimaru.

Prvi posjet Udmanićevoj špilji — kako su seljaci tada nazivali špilju Medvednicu (J. Poljak 1933.) na današnjim stubama — Horvat je učinio 30. lipnja 1929. godine, dakle, prije točno 50 godina. Netaknuta priroda, divlja i teško prohodna, snažno ga se dojmila. Poželio je da izgradi laganiji pristup tom posebno zanimljivom kraškom području. Nekoliko godina kasnije, u jesen 1935. pokušava privoljeti tadašnjeg vlasnika zemljišta da mu dozvoli izradu puta do špilje, ali ne nailazi na razumijevanje i čeka punih deset godina. Na godišnjicu svog prvog posjeta špilji, 30. lipnja 1946., neometan ni od koga, započinje ostvarivati svoju davnu želju. Radeći u samoći, za nešto manje od tri godine teškog ali upornog rada, završava 400 solidno izgrađenih stuba do špilje. Ponekad bi tako u

ovaj kraj zalutao i neki njegov prijatelj da vidi što Vladek, kako su ga mnogi zvali, radi, te bi mu i pomagali u napornu radu. Kao da želi nadoknaditi sve one duge godine čekanja, Horvat marljivo radi, ne žaleći truda ni vremena. Nastavlja s izradom stuba do potoka i uređuje izletište »Srnce«. Jednom je sam napisao: »Radio sam ljeti i zimi, za najjače žege, u magli, pod kišobranom, u snježnoj vijavici i kraj minus 6 stupnjeva. Zimi dnevno po 2 do 3 sata, ljeti (nakon što sam prenoćio u lugarnici) od 4 čak i do 17 sati. Za svoj rad nikada nije primio ni dinara pomoći, a potreban alat kupovao je od svoje plaće, a kasnije i od penzije.«

S vremenom za špilju i njegove stube počinju se sve više zanimati planinari i privredni izletnici. Među brojnim posjetiocima ima dosta daka i studenata. Oduševljeni Horvatovim radom, dolaze na stube i pomažu mu u radu. Svoje bogato iskustvo planinara, speleologa, alpinista i skijaša nesobično je prenosio na mlade. Uz njihovu pomoć proširuje djelokrug svog rada. Istražuje jame i ponore u okolini stuba, a nadaleko Oštrice i napuštene francuske rudnike. Od nekoliko generacija mlađih pomagača mnogi će tu dobiti prve spoznaje o istraživanju špilja, o korištenju alpinističkog užeta i još o mnogim planinarskim znanjima. Neki od njih postali su s vremenom vrsni planinari, speleolozi i alpinisti danas vrhunskog dometa.

Izletište Srnec: skupina mlađih planinara ispred skloništa

Rauhova lugarnica

Crtež: A. Kralj

Horvat markira i brojne putove koji vode prema Stubama: od zadnje tramvajske stanice kod Tunela, od Hunjke, Puntijarke, Piramide i Oštrice. Horvatovo »djelo« imade sada 500 stuba koje su uklapljene u mrežu planinarskih putova i staza na Medvednici, a broj posjetilaca raste iz dana u dan.

U 71. godini života, nakon punih 16 godina neprekidnog rada na stubama, iznenada nas je zauvijek napustio 26. rujna 1962. Bio je to težak gubitak za zagrebačke planinare i sve nas koji smo ga poznavali. Nismo htjeli vjerovati da ga više nema i da ga više nikada nećemo susretati na njegovim stubama. Kada sam primio vijest o njegovoj smrti nalazio sam se nekoliko stotina kilometara od Zagreba. Izbivao sam već duže vremena, a samo desetak dana prije primio sam njegovo pismo. Pisao mi je, kao i mnogo puta do tada, o stubama i planovima za budući rad. Obojica smo se radovali ponovnom susretu. Tko bi pomislio da će taj susret biti na njegovu posljednjem počivalištu. Često sam dolazeći na stube imao osjećaj da će ga tu naći, kao i onog proljetnog dana 1954., kada sam se kao 15-godišnjak priključio njegovoj ekipi. Kao same od sebe obnavljaju se uspomene na mnoge dane provedene s njim, na sve doživljaje i moj udio u tom radu. Nas nekolicina, koji smo među posljednjima radili s njim, nastavili smo i poslije njegove smrti dolaziti na Stube, nastojeći sačuvati njegovo djelo za nas, za one koji dolaze i koji će dolaziti da uživaju u tom dijelu Medvednice. Tokom narednih godina, spriječeni svakodnevnim obavezama, prestali smo djelovati kao cjelevita ekipa.

Ostavši gotovo sam, teško uspijevam održavati Stube i izletište »Srnek«, jer to iziskuje kontinuirani rad. Zbog obiteljskih obaveza nisam u mogućnosti raditi onolikо koliko smatram da bi trebalo. Djelovanje snijega i kiše, a još više neodgovorni pojedinci, više puta su oštetili Stube. Poseban problem predstavljaju drvošće koji nakon sječe stabala i izvlačenja trupaca ostavljaju go-

mile granja, oštećuju podzide i uništavaju mostiće u »Srncu«. Dodamo li k tome sve više razbijenih staklenih boca i drugih otpadaka koje pojedinci ostavljaju, nije teško zamisliti koliko je potrebno rada i vremena da bi se sve to odstranilo i održavalo u kakvom-takovm redu. Uz povremenu pomoć svoje djece i ostalih prijatelja, nastojim pravljati ono najvažnije i najpotrebitnije.

U ljetu 1969. provedena je radna akcija članova PD »Zanatlja«. Tom prilikom postavljene su nove tablice i uređeno je izletište »Srnek«. Tokom 1970. u akciju popravka Stuba uključuje se i Komisija za speleologiju PSH. Radovi su povjereni članovima PD »Željezničar« i PD »Velebit«. Postavljen je čelično uže na najstrmijem dijelu Stuba iznad špilje i izvršeni popravci Stuba cementiranjem. Zbog nestručnog izvođenja radova, ta akcija nije dala trajnije rezultate. Čelično uže ubrzo je nestalo, a klimave cijevi za koje je bilo pričvršćeno, stvarale su nesigurnost prilikom hvatanja za njih.

U jesen 1977. na terasi kod špilje gdje se nalazi spomen-ploča, održan je komemorativni skup planinara u povodu 15. godišnjice Horvatove smrti. Stube su bile u dobrom stanju jer sam te godine, nastojeći da za godišnjicu budu što urednije, radio više nego obično. Te iste jeseni članovi PD »Željezničar« započinju s radom na ponovnom popravku Stuba. Financijska sredstva osigurao je Planinarski savez Zagreba. Doznavši za njihovu namjeru zamolio sam ih da me upoznaju s radovima koje kane izvoditi. Bio sam iznenaden opisom radova. Između ostalog trebalo je cementiranjem popraviti određen broj stuba, postaviti drvene klupe na terasi kod špilje i u izletištu Srnek kod potoka i postaviti limene košarice za otpatke (kakve viđamo po gradskim parkovima). Smatrajući da Stube treba sačuvati onakvima kakvima ih je Horvat zamislio i sagradio, nisam se s time složio, no i pored mojih primjedbi, gotovo sve je učinjeno prema unaprijed stvorenim troškovniku. No bilo je tu i korisnog rada, kao obnavljanje markacija, postavljanje tablica s prigodnim tekstrom, postavljanje novih klinova i čeličnog užeta na strmom dijelu Stuba, izrada novog skloništa u »Srnegu« i drugo.

Ovom novom akcijom same Stube nisu postale trajnije i sigurnije od oštećenja. Trebat će još mnogo rada da se Stube dovedu u ono stanje kakvo nam je Horvat ostavio. Ne možemo za to kriviti ni sudionike posljednje radne akcije jer ni oni sami ne znaju kako su Stube nekad izgledale i gdje nedostaju pojedine stube, dijelovi podzida i slično. Da bi se Horvatove Stube i izletište »Srnek« mogli ispravno održavati i popravljati potrebno je kontinuirano dolaženje i rad. Samo tako mogu se uočiti nastala oštećenja i promjene i samo na taj način moguće je sačuvati Stube u izvornom obliku. Horvat je Stube zamislio i izradio bez upotrebe cementa. Stube koje bi vremenom olabavile

popravljane su podmetanjem kamenja i popunjavanjem nastalih šupljina. Zbog neodgovornih pojedinaca, koji su uzimali kamenje iz stuba i bacali ga u Tisin ponor ili u provaliju prema potoku, bili smo ipak primorani dijelove stube što neprimjetnije učvrstiti cementiranjem radi njihove zaštite i radi sigurnosti izletnika na opasnim mjestima. Ne bi se smjelo dozvoliti da popravke obavljaju oni koji u to nisu upućeni, od kojih su neki možda i prvi put na Stubama. Cement za popravak treba izbaciti osim u iznimnim prilikama.

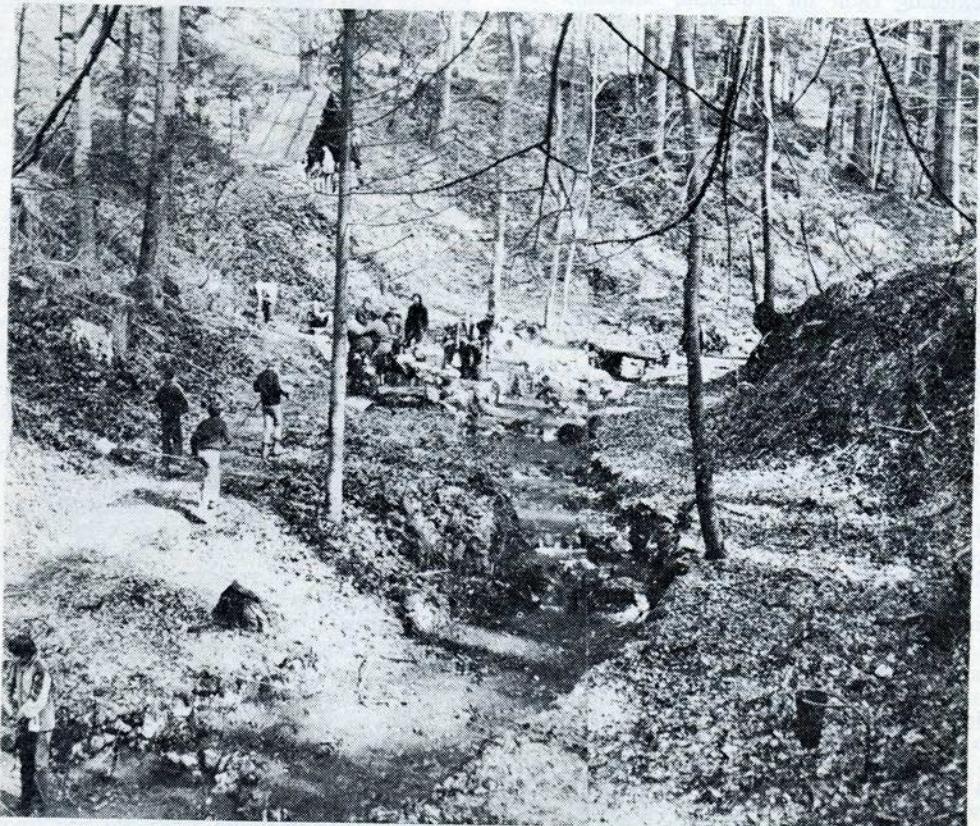
Za posljednji popravak i uređenje Stuba PSZ je isplatio izvodioču radova 41.000,00 dinara. Da je netko nekada Horvatu ponudio novac za izradu Stuba, vjerujem da ih danas ne bi bilo. Svi mi, njegovi suradnici, znamo da ih je radio s ljubavlju, voljom i radošću, što se ne naplaćuje novcem. S kojim se onda pravom nastoji komercijalizirati i izvlačiti korist iz njegova plemenitog rada? Svjesni smo da je za održavanje potrebno ulaganje i novčanih sredstava, ali ona nikako ne iziskuju stotine i tisuće dinara za jedan u osnovi amaterski i planinarski rad...

Oduvijek sam smatrao da problem održavanja Stuba nije u novcu već u ljudima, prvenstveno u planinarama, koji će dolaziti i

raditi kao i Horvat, ne radi materijalne koristi već zbog ljubavi prema prirodi, prema nečemu što je netko već uradio i što će nastaviti da se to sačuva i za druge. Ako ne možemo naći takve planinare, nemojmo ih ni kupovati novcem, jer Horvat nije izgradio Stube da bi se nekoga plaćalo da ih održava već da se planinari osjećaju zadovoljni i ponosni što mogu svojim radom pridonijeti propagiranju planinarske misli.

Uvjeren sam da u redovima zagrebačkih planinara ima mnogo onih koji bi svojim znanjem, svojim mogućnostima i svojom ljubavlju prema našoj Medvednici mogli mnogo učiniti na čuvanju i uređenju ovog jedinstvenog planinarskog objekta. Pozivamo sve one koji tako osjećaju i misle da se priključe u teškom ali časnom radu na očuvanju Horvativih 500 stuba, izletišta »Srnek« i njegove okolice.

Od Horvatove želje i ideje »rođene« eto, prije 50 godina, njegovih 500 stuba postoji i danas, 17 godina poslije njegove smrti. To dokazuje da je njegova ideja bila čvrsta, korisna i ispravna. Naš je zadatak da od zuba vremena, a još više od destruktivnog ili vandaliskog ponašanja pojedinaca, sačuvamo ovo omiljeno izletište zagrebačkih planinara. Vjerujem da to ove Stube i zasluzu...

Planinari u Srnecu

Foto: T. Jutrović

Dva čovjeka na Hidden Peaku

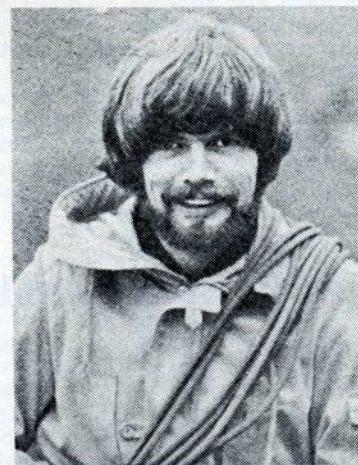
Sredinom 1975. godine krenuo je tada tri desetogodišnji Reinhold Messner sa svojim drugom Peterom Habelerom da se, kao prvi među dotadašnjim osvajačima, popne i na treći vrh viši od 8000 metara.*

Cilj im je bio Hidden Peak (Gasherbrum I) u Karakorumu, u sjeverozapadnom dijelu Himalaja. Ovaj je vrh bio i ranije osvajan (1977. bila je na njemu i jugoslavenska ekspedicija), ali se u povijesti alpinizma do tada još nije dogodilo da se takva visina savlada u navezu od svega dva čovjeka, bez aparata za kisik i bez posebnih tehničkih pomagala osim dereza i cepina, i samo s toliko opreme koliko je moglo stati u naprtnjače. Ovo su Messner i Habeler objasnili stavom, da tehnička pomagala oduzimaju pravi smisao penjanju i da je važnije kako se popeti nego li popeti se. Da bi u tome uspjeli intenzivno su vježbali nekoliko mjeseci, kod čega su koristili konopce samo za osiguravanje a ne i za uspinjanje, dok su u ledu koristili samo dereze i cepine bez nekih drugih pomagala i sa sobom nisu nosili pribor za kisik. Tako su uspjeli da već 1974. godine za svega 10 sati savladaju opasnu stijenu Eiger-a, koja je do tada stajala već 38 života.** Njihov trening sastojao se i u sve bržem savladavanju sve težih uspona, dok nisu uspjeli da za 35 minuta savladaju visinsku razliku oko 1000 metara i da, viseći samo na prstima, izdrže teret tijela i opreme predviđene za uspon na Hidden Peak.

Kada su 24. jula 1975. godine stigli na visinu od 5100 metara na Hidden Peaku, isplatili su nosače i nešto su više podigli svoju polaznu bazu. Odavde su proučavali teren a naročito sjeverozapadnu stijenu Hidden Peak-a. Namjeravali su je savladati preko 1200 metara visoke okomite stijene sazdane od kameina i leda koju je, kako je izgledalo, na vrhu nadvisivala druga stijena i poput neke brane zatvarala dalji put prema vrhu.

Poslije nekoliko oblačnih dana krenuli su tek 8. augusta ujutro, da bi do sutona stigli do uspona na glečer sjeverozapadne stijene. Lazine što ih je izazivalo sunce, izbjegavali su na taj način da su se što više kretali sjenovitom stranom. Svoj prvi bivak podigli su nešto ranije na visini od 5900 metara, jer je Habeleru pozljilo pa se morao oporaviti. Idućeg dana trebali su donijeti konačnu odluku. Nalazili su se pred okomitim dijelom sjeverozapadne stijene odakle su se još mogli vratiti, dok je ulazak u stijenu nosio u sebi sve rizike što ih je sa sobom mogla donijeti nagla promjena vremena, ali i neka manja nezgoda. I pošto su o svemu razmisili, prekoračili su preko ove granice i krenuli su na uspon.

Penjali su u ritmu: 25 koraka — odahnuti, 250 koraka — promijeniti svoja mjesta. Penjač koji je vodio birao je put, ali nije imao suviše vremena da mijenja i smjer kretanja, u čemu je ležao i rizik. Tako su penjala u jed-

Reinhold Messner

nakonjernom ritmu i u maloj međusobnoj udaljenosti, dva sitna usamljena stvorena na kamenom divu. Poslije 8 sati penjanja stigli su u kasno popodne do stijene koja je izgledala nesavladiva ali koja se morala prepenjati, jer u nastupajućem mraku nije bilo moguće silaziti a niti je bilo moguće da se prenoći viseći u stijeni. Zbog toga je Messner, koji je vodio, skinuo rukavice i uvukao ruke u uski žljeb u ledu, gdje je našao oslonac za koji se grčevito uhvatio i povukao gore. Ruke su dalje tražile i nalazile i najmanju pukotinu ili izbočinu, i, dok je u prstima počeo gubititi osjećaj, uspio je da se s pomoću dereza ugura u suženi ledeni žljeb i da savlada ovu prepreku. Habeler ga je za to vrijeme u stopu slijedio.

Sada je vođenje preuzeo Habeler i pošto je prepenjao golem snježni zid, pronašao je na visini od 7100 metara plahu podesnu za bivak. Na njoj je bilo čak toliko mjesta, da su mogli postaviti šator i da su ležeći konačno mogli ispružiti noge poslije punih 10 sati neprekidnog penjanja.

Popili su po šalicu čaja, znajući da sada sve zavisi od vremenskih uvjeta i od toga, hoće li biti u stanju da izdrže i ovaj posljednji napor. Spavali su nemirno. Ustali su poslije izlaska sunca i krenuli su prema grebenu na kojem su se spajale sjeverna i sjeverozapadna stijena. Disanje je postajalo sve teže. Tijelo im je ličilo na omotač koji je doduše

*Ovaj poduhvat zanimljiv je sa fiziološkog gledišta a i zbog nekih novih tendencija u pogledu opreme potrebne u ekstremnom visokogorskom planiranju. O Messnerovom namjeravanom i uspješno izvršenom usponu na Everest bilo je govora u članku »Na vrh Everesta bez kisika« u broju 9—10, 1978. u rubrici »Alpinizam«.

**Eiger je vrh u Švicarskoj visok 4370 m. O ovoj stijeni bilo je govora u članku »Eigerova stijena najopasnija na svijetu« u broju 9—10, 1978.

osjećao hladnoću, bol i istrošenost, ali koji skoro uopće nije funkcionirao. Makar su popili velike količine čaja, juhe i bujona, ipak dva puta dana nisu mokrili. Sa svakim korakom naviše zrak je postajao rjedi, snage je bilo sve manje, a noge su mogli pokretati samo uz maksimalan napor.

Vrijeme je bilo povoljno. Na grebenu je puhao svjež vjetar a u svjetlu sunca isticali su se crnobijeli vrhovi, dok su se preko istočnog vrha Hidden Peaka povlačili oblaci prema Tibetu. Sopćući i spotičući se savladali su

posljednjih 900 metara do vrha. Bili su prvi ljudi koji su, bez posebnih tehničkih pomagala i prepusteni sami себi, prodrli u ove visine. Zagrlili su se, zabili su klin u sam vrh i sjeli su da se malo odmore i srede. Ali u ovoj »zoni smrti«, kako su je nazvali, nije se smjelo gubiti vrijeme. Uskoro su krenuli natrag. Sve se odigralo bez gledalaca i bez onih koji će im stiskati ruke, ali su silazili ispunjeni vrhunskim osjećanjem o uspjeloj pobedi nad prirodom.

Dr KUNO VIDRIĆ

Značenje planinarskih kuća i markacija

Dr KUNO VIDRIĆ

BEOGRAD

Među osnovne činioce koji doprinose bojem i lakšem kretanju u planini i koji u to unose i određen stupanj sigurnosti, spadaju planinarske kuće i markacije.

Planinarske kuće su baze koje služe za boravak, za polazak na izlete i pohode, za odmor i kao zaklon kod loših vremenskih uvjeta. Ali, dok su ranije bile stalno otvorene, više ili manje opskrbljene i prema tome pristupačne u svako doba namjerniku koji je ovdje mogao dobiti i topli napitak i jelo posred zaklona i ležaja, danas je stanje u tom pogledu mnogo lošije. Ovo je zbog poznatih teškoća s kojima se objekti bore, među kojima u prvom redu spadaju nedostatak financijskih sredstava, nedostatak ljudi koji bi se zaposlili kao domari i nemogućnost da se u samim društvinama koja upravljaju kućom, organizira redovno i neplaćeno dežurstvo članova. Stoga su neke planinarske kuće prestale da postoje kao planinarski objekti, dok su mnoge druge otvorene samo za vikend i praznike, ili samo subotom i nedjeljom, pa i samo nedjeljom.

Kako do sada nije uspjelo da se barem neke prikupe i objave podaci o tome kada pojedine planinarske kuće rade, to se moralo odraziti i na način odlaženja i kretanja u planini. Budući da planinar ne zna koju će kuću u svom pohodu moći koristiti odnosno hoće li u njoj naći samo ležaj ili i topli obrok i hoće li se ovdje moći opskrbiti za dalji put, to je prinuđen da se na njih sve manje oslanja. Time se, opet, smanjuju pohodi na dužim relacijama kao što su transverzale, a sve se više pribjegava korišćenju kola. Zato se planinar-pješak pretvara u planinara-posjetioca planine, koji u njoj sve više računa na uobičajene ugostiteljske objekte. A ovo još više smanjuje i tako skromnu posjetu planinarskim kućama, umanjuje njihove prihode i još više ugrožava njihov opstanak.

Bez obzira na navedene teškoće u vezi s planinarskim objektima, ipak mnogo ovise i od inicijative samih društava koja tim objektima upravljaju. Jer, ako im je već povje-

rena društvena imovina, onda iz toga za njih treba da proistekne i neka obaveza. U prvom redu da ona bude namjenski korišćena, da služi planinarima u njihovoj aktivnosti i da doprinosi unapredavanju planinarstva među svim planinarima, a ne samo među članovima i prijateljima društva koje upravlja objektom.

Prema tome, ta bi se društva trebala osjećati obaveznima da zainteresiranim planinarama pruže podatke o mogućnosti korišćenja planinarskih objekata. A za to je dovoljno da se napiše samo jedno pismo ili čak i dopisnica planinarskom časopisu i planinarskim forumima, koji na pogodan način mogu obavijest prenijeti planinarima. U tom je pogledu zanimljiva i korisna inicijativa Planinarskog saveza Hrvatske u nastojanju, da prikuplja i objelodanjuje podatke o planinarskim objektima i mogućnosti njihovog korišćenja, kako putem svojega biltena i časopisa, tako i preko zagrebačkih novina »Vjesnik«, koje na sportskoj stranici u posebnoj rubrici o planinarstvu donosi i ove informacije. A kako svi planinarski forumi u našoj zemlji imaju obaveze u unapredavanju planinarstva, pa prema tome i u informiranju svojih članova, poželjno je da koriste ovaj primjer i da se prihvate i ovog značajnog dijela svoga poslovanja.

Markacije treba sigurno da vode planinare kroz planinu i do određenog cilja. Prema tome, one treba da su shvatljive, lako uočljive i logične, a bez nepotrebnih dodataka i »ukrasa«. Kod toga su bitne obavijesti na polaznim mjestima, dakle putokazi s označkom kuda staza vodi, kojim se smjerom treba krenuti i koliko je sati pješačenja do označenog cilja.

Onaj koji markira stazu zna da i pogriješi i to baš zbog toga, što i suviše dobro poznaje taj teren i što taj posao obavlja kod lijepog vremena. Zato bi bilo dobro da se onaj, koji markira stazu, nastoji prenijeti u situaciju osobe koja ovuda po prvi puta prolazi i to kod lošeg vremena, kada pada kiša ili se spušta magla, u sumraku ili mećavi, kada svako

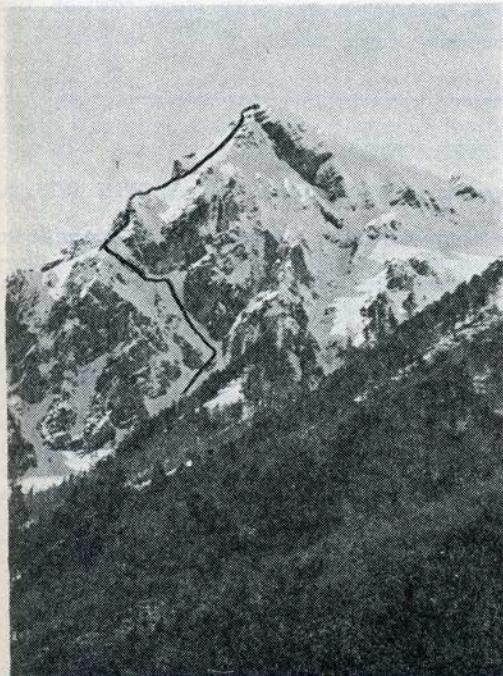
lutanje može da postane i fatalno. Zbog toga treba da obrati posebnu pažnju označavanju na mjestima gde je to osobito važno. To su krijanja i odvajanja staza, područja s malo mogućnosti za stavljanje oznaka, te livade s onim jedinim kamenom koji se, na neki način, može iskoristiti za ovu svrhu.

Treba, takoder, imati na umu da pojedine oznake zbog veće izloženosti ranije izblijede, da neke nestaju zbog sječe šume a da neke čak putuju u pogrešnom smjeru, jer se netko »duhovito« dosjetio da premjesti tablu ili da okrene onaj jedini kamen na livadi na kojem strelica pokazuje smjer kretanja. Ovo ukazuje na potrebu da se markirane staze povremeno produ i da se isprave uočeni nedostaci.

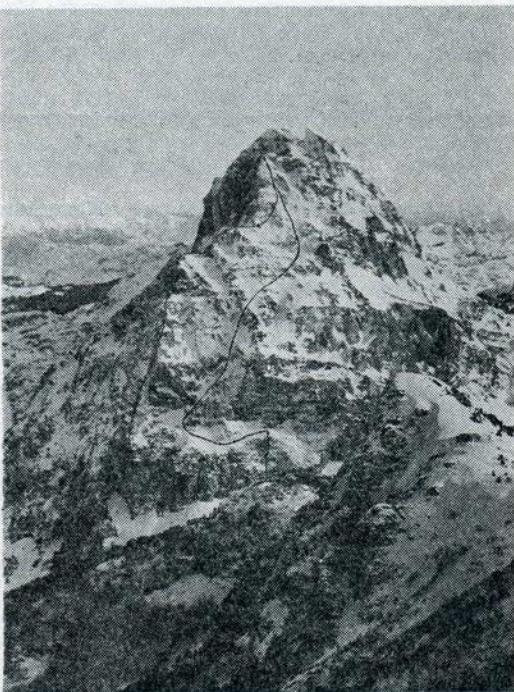
Nažalost, ima staza koje su markirane na brzinu i zbog toga površno, koje su zapuštene ili napuštene, i zbog toga nedovoljne. A treba znati da je sve veći broj ljudi koji odlaze u planinu i koji se po njoj kreću vodenim markacijama, te da je među njima velik broj onih kojima nedostaju osnovna znanja i iskustva o kretanju u planini. Tada postaje jasno od kolikog su značaja dobre markacije koje, putem dobrog vodiča, treba da odvedu što veći broj ljudi sigurno u planinu.

Planinarsko društvo koje je markiralo neku stazu, primilo je na neki način i patro nažu nad njom. Spomenuta važnost dobre markacije kao i odgovornost za eventualne posljedice loše izvršenog markiranja, obavezuju društva da ovaj posao obave solidno i da barem za izvjestan vremenski period vode brigu o ispravnosti markacija. To bi trebalo da bude naročita obaveza onih društava koja su postavila planinarske transverzale, jer se kod njih radi o kretanju po planini i kroz raznolike terene u trajanju od više dana i jer se ovim stazama kreće sve veći broj planinara budući da se ova vrst planinarenja u posljednje doba naročito omasovila.

Zbog toga, kao i zbog stalnog pojavljivanja novih transverzala i novih planinarskih staza, bilo bi dobro da se planinarski forumi pozabave ovim pitanjem, da obavežu barem ona društva koja otvaraju i markiraju nove staze da to urade propisno i da markacije uredno održavaju te da kod ostalih društava, naročito matičnih društava planinarskih transverzala, nastoje da barem povremeno izvrše popravke na njihovim markacijama.

Velika kapa u Prenju: Smjer prenjskih vukova
(uz opis na str. 155) Foto: E. Čolaković

Osobac u Prenju: A sz brid, B »Sandžački 33« (uz opise na str. 155) Foto: M. Sišić

Pismo uredništvu

O NOVOM LIKU »NAŠIH PLANINA«

Poštovani druže uredničče!

Sve što sam smislio napisati Vam, nije sročeno po mjeri mojih želja i željica i koristi, pa i ako su ovo moje želje i moja gledišta. Radi se o novom liku »Naših planina«. Zapravo i ne znam niti imam sliku novih »Naših planina«, i ne znam što ćemo novim likom te revije izgubiti, ili bolje: što nećemo dobiti. Mislim da to treba još vidjeti.

Ali već sada mogu reći da nikako ne mogu prežaliti da nemamo planinarske pripovijetke, da smo prikraćeni u planinarskoj lirici, da su ekološki problemi ostali izvan dohvata te naše revije. Mislite li da ne bi i lingvistika mogla nešto kazati u »Našim planinama«? A povijest? A biologija? Zar i to ne spada u doživljavanje planinara!

I čudim se da toliki planinari (a toliko ih je kada im popuštate) traže pojednostavljenje »Naših planina«. Toliko planinarskog entuzijazma kada je pitanje polaženja u gore, a tako sivo obeshrabrvanje kada je u pitanju pretpodata jedne planinarske revije i žrtvovanje nekoliko časaka da se poprate članici iz njihove revije. Vidite, to je poseban sociološki problem. Neshvatljivo je da mnogi sate i sate bulje u televizor, a nemaju vremena za čitanje. Televizija i automobil u svremenu svijetu potpuno su izmijenili čovjeka. S njim se (a s njime i s nama) nešto bivstveno događa. Hoće li pogoditi najprije planinarstvo, ne znam. Ipak me je strah. Planine

sve više gube svoju autentičnost i draž. Više se ne penjemo na vrhove vlastitim snagama. Vozilom se sve više »uspinjemo« na vrhove. Najavili ste što više slika. Ne znam. Iako se i sam izdašno koristim fotografskim aparatom i kino-kamerom, ništa mi ne može zamjeniti riječ i ljudsko oko.

Uz planinarski pozdrav

Petar Tabak, Split

ODGOVOR REDAKCIJE

Novo načelo koje nastojimo provesti po želji većine čitalaca, a koje sažeto glasi: »Manje riječi, više lijepih slika!«, neće dovesti u opasnost dobre suradnike. Njih je premalo da bismo ih se mogli lišiti. Ako prolistate ovaj broj vjerojatno ćete i sami opaziti da se mnoge stvari mogu bez opasnosti sakaćenja napisati mnogo sažetije, da bi slika mogla zamjeniti suhoparan opis, a nema sumnje da je lijepta slika ukras svakoga časopisa. Uostalom, ne bojte se! Crno-bijela planinarska fotografija sve je siromašnija, potiskuje ju kolor, a njega finansijski još ne možemo podnijeti (npr. naslovna stranica u koloru poskupljuje broj za 7000 nd!).

Spominjete planinarsku pripovijest, lingvistiku, povijest, doživljajte planinara... Kamo sreće kad bi takvih priloga bilo više, ali nažalost, rijetko pristižu. Kada stignu, za njih uvijek ima mesta. Druga je stvar s planinarskom lirikom. Ona je nalik na poplavu, ali je kvaliteta izrazito šarena. A opet, ne usudujemo se načiniti izbor za objavljivanje iz dva razloga. Prvo jer se ne osjećamo dovoljno kompetentni, pa bismo mogli nekome načiniti nepravdu, i drugo, povrijedili bismo odbijene. Iako smo tako prikraćeni za planinarsku liriku, zasad nemamo drugog izbora.

PLANINARSKA LITERATURA

U poslovnici PSH (41000 Zagreb, Kozarčeva 22) mogu se nabaviti slijedeće edicije:

Hrvatsko planinarstvo, više autora, izdanje PSH 1976. g., povjesna građa, din. 100.—

Planinarstvo i alpinizam, autor inž. Zlatko Smerke, izdanje PD »Ravna gora« 1975. g., udžbenik, din. 120.—

Učka, vodič, autor dr Željko Poljak, izdanje PSH 1967. g., din. 10.—

Voda puta i izletnici, autor Ante Grimani, izdanje PO Dalmacije 1974. g., udžbenik, din. 10.—

Julisce Alpe, više autora, izdanje PZS 1974. g., vodič, din. 90.—

Uspon na Kilimandžaro, autor Rade Kušić, izdanje Kolarčev narodni univerzitet, din 5.—

Zaštita prirode planina, autor Dušan Čolić, izdanje Kolarčev narodni univerzitet 1958. g., din. 5.—

Velebit, planinarsko-turistički vodič, autor dr Željko Poljak, izdanje PSH 1976. g., din 35.—

Medvednica, planinarsko-turistički vodič, au-

tor dr Željko Poljak, izdanje PSH 1976. g., din. 30.—

Planinarske kuće i domovi u BiH, autor Šefko Hadžalić, izdanje PS BiH 1972. g., din. 15.—

Transverzalni vodič »Po planinama BiH«, autor Mehmed Šehić, izdanje PS BiH 1975. g., din. 50.—

Alpinistički vodič »Stijene Jugoslavije« prvi dio, autor inž. Zlatko Smerke, izdanje PD »Ravna Gora« 1977. g., din. 100.—

»Hrvatsko zagorje«, planinarsko-turistička karta mjerila 1:100.000, izdanje 1977. g., din. 27.—

»Biokovo«, planinarsko-turistički vodič, izdanje PD »Biokovo«, 1978. g., din. 15.—

»Gorski Kotar«, pregledna i panoramska višebojna karta, mjerilo 1:75.000, izdanje Fonda knjige »Gorski Kotar« 1977. g., din. 60.—

»Velebitskim stazama«, putopisi i eseji, autor Ante Rukavina, 1979. g., 160 stranica, din. 70.—

Planinarskim društvima za nabavke iznad 5 komada od jedne vrste odobravamo rabat od 20%.

Šume na Medvednici

U povodu izrade novih gospodarskih osnova

STJEPAN LJEVAK, dipl. ing. šumarstva
ZAGREB

Općenito o Medvednici

Medvednica je usamljen gorski masiv, koji se tokom historijskog razvijeta uklonio u okvir vrlo razvijene ljudske i ekonomsko regije, vršći trajno vrlo različite i važne uloge u njenom životu. Takav značaj Medvednici daju prvenstveno njene šume kojima je gotovo potpuno pokrivena.

Mnogostruka i važna uloga Medvednice i njenih šuma dolazi do izražaja naročito u novije vrijeme, kad se sve više nameće potreba zaštite čovjekove okoline. Općenito je poznato kolika se velika važnost danas u svijetu pripada zelenim površinama, osobito u blizini velikih gradova i industrijskih naselja. Mnogi gradovi u svijetu, pa i kod nas, ulazu ogromne napore i sredstva za podizanje, održavanje i čuvanje zelenih, naročito šumske površine u svojoj blizini. U tome grad Zagreb ima nenadoknadivu prednost jer već od ranije ima u svojoj neposrednoj blizini podignut i sačuvan velik šumski pojas, čiji se zeleni i šumom pokriveni obronci spuštaju skoro do centra samog grada. Stoga je Medvednica trajan i neprocjenjiv ukras grada. Zagreb je u svijetu poznat između ostalog i radi Medvednice.

Smatra se, uostalom, i to je posve vjerojatno, da je Medvednica bitno utjecala na postanak i razvitak Zagreba na njegovom historijskom i današnjem tlocrtu. Svojom veličinom

nom, položajem i šumama predstavljala je uvjek prirodnu branu koja je štitila grad i njegove stanovnike. Radi svega toga Medvednici se, kao i njenim šumama, već odavno počlanja posebna pažnja. Čitav grad na određen se način brine o Medvednici. Staranje o njenim šumama vršili su, a i danas vrše šumarski stručnjaci. Poznato je da je Zagreb jedan od prvih i vodećih centara šumarske znanosti u Evropi. Već stotinjak godina tu djeluje niz poznatih šumarskih stručnjaka i znanstvenika, koji su se svaki povremeno brinuli o Medvednici. Danas su šume Medvednice (uvijek se u ovom prikazu misli samo na društvene šume) pod upravom Šumskog gospodarstva Zagreb, u kojem radi štab šumarskih stručnjaka koji se posebno i neposredno brinu o šumama Medvednica. Za sve probleme koji eventualno nastaju angažiraju se stručnjaci fakulteta, instituta, Zavoda za zaštitu prirode, te ostalih šumarskih i drugih stručnih institucija koje djeluju u Zagrebu.

U prošlosti se šumama Medvednice gospodarilo kao s tzv. ekonomskim šumama. Međutim, još prije pedesetak i više godina, na inicijativu šumara, polako se mijenja taj način gospodarenja i one djelomično već onda dobivaju status šuma s posebnom namjenom. Konačno, Odlukom Skupštine grada Zagreba (Sl. glasnik grada br. 8/63, 2/71 i 19/71) šume Medvednice su proglašene za šume s posebnom namjenom (izletničke šume).

UZ GORNJI ČLANAK

Savez inženjera i tehničara šumarstva i drvene industrije Hrvatske ponudio je da u Našim planinama tiskamo članak ing. Stjepana Ljevaka, šefa sekcije za uređivanje šuma. Cijeneći dobre namjere autora i organizacije koja stoji iza njega mi taj članak objavljujemo, ali kako čitaoci ne bi stekli odviše jednostranu predodžbu o stanju šuma na Medvednici i ulozi šumara, moramo izraziti neke rezerve.

Smatramo da su u članku precijenjene zasluge šumara za zaštitu šuma na Medvednici, a pogotovo ne bi trebalo njima pripisati glavne zasluge što se način gospodarenja mijenja na bolje. Tog mijenjanja na bolje ne bi vjerojatno bilo da građanima Zagreba već nisu dodijeli redovni incidenti radi prekomjerne i neracionalne sječe, da se planinarska organizacija ne bori za spas Medvednice već stotinu godina (medu njezinim redovima i brojni šumari, valja priznati), i da budnim okom ne motri na način gospodarenja Medvednicom Republički zavod za zaštitu prirode. Valja naime znati da je gospodarenje dosad, a nismo sigurni hoće li ubuduće uistinu biti bolje, imalo u stvari kao glavnu svrhu eksplotaciju drvene mase, a tome se mi planinari energično protivimo. Šume Medvednice moraju se prestati trditati kao objekt privredovanja! Sto da mislimo o šumarama koji su prije deset ili petnaest godina

smatrali da etat (maksimum koji se može posjeći) iznosi oko 16.000 kubika godišnje, a u gornjem članku vidimo da se sada planira dvostruko više! Mi im vjerujemo da šuma Medvednice može podnijeti takav etat, i ne bismo se mogli protiviti kad bi se gospodario tako da se šuma svake godine pročesla radi sjeće prezrelih ili bolesnih stabala, ali se ne možemo složiti da nije štetna tzv. uzgojna sjeća kad se ogoli čitava padina. Shvaćamo da se ono prvo njima ekonomski ne isplati, ali nismo toliko kratkovidni da ne bismo shvatili zašto se čini ovo posljednje. Ovo pišemo s osobitim obzirom, birajući riječi, jer smo već doživjeli da nas je šumara kojoj su povjerene medvezničke šume, tužila sudu radi uvrede i klevete. Iz gornjeg članka neupućeni čitalac mogao bi zaključiti kako eksplotatori medvedničkih šuma žive u divnoj slozi s Republičkim zavodom za zaštitu prirode, a poznati su nam sukobi među njima pa i sudski procesi radi nezakonite sjeće.

Da zaključimo! Smjernice gospodarenja za idućih 10 godina, kako su iznesene u gornjem članku, mi bismo odmah potpisali kad bi se stvarno poštila posljednja spomenuta smjernica: Sve sjeće provode se radi obnove i poboljšanja općeg izgleda i vitalnosti šuma, naročito s obzirom na njihovu namjenu. Nažalost, iškustvo nas uči da su često riječi jedno, a djela drugo.

Urednik

Gospodarska osnova za Medvednicu

U duhu spomenute Odluke grada, kao i na osnovi ostalih šumarskih propisa, 1967. g. izrađena je i odobrena gospodarska osnova za šume Medvednice, koja je važila za period od 1. 1. 1967. g. do 31. 12. 1976. g. Naime, po Zavodu o šumama i uopće našim propisima koji tretiraju ovu materiju, svim šumama u društvenom vlasništvu bez obzira na njihovu namjenu, gospodari se po odredbama gospodarskih osnova odnosno osnova gospodarenja. Te osnove izrađuju specijalizirane šumarske institucije, a odobravaju ih nadležne Skupštine društveno-političkih zajednica na prijedlog stručnih komisija koje imenuju Skupštine. Gospodarske osnove, odnosno osnove gospodarstva u Splitu (1928—1939).

Mnogobrojni su njegovi članci znanstvenog darenja, zakonom su propisani dugoročni plan u jednoj šumi, kako bi ona što bolje poslužila svojoj namjeni. Osnove sadrže detaljne podatke o stanju šuma, kao npr. površine (obrasle i neobrasle) drvne mase po vrstama drva, starosti, kvaliteti, obrastu, zdravstvenom stanju, općem izgledu, proizvodnim mogućnostima i nizu drugih elemenata koji su važni za prikaz stanja šuma. Na osnovi stanja šuma i njihove određene namjene propisuju se smjernice gospodarenja za budućih 10 godina. Svi ovi i niz drugih elemenata ustanovljaju se mjerjenjem šuma koje se vrši svakih 10 godina. Tada se donosi i bilansa gospodarenja za proteklih 10 godina, koja podliježe ocjeni i pregledu posebne stručne komisije u kojoj sudje-

luju šumarski inspektorji, predstavnici Zavoda za zaštitu prirode i dr.

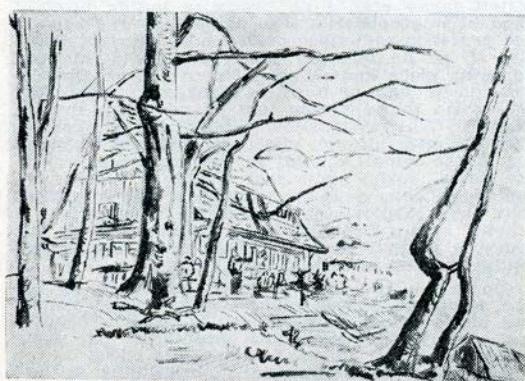
Takva je osnova, kako je rečeno, donesena za šume Medvednice 1967. g. Godine 1977. završene su nove osnove gospodarenja, koje će važiti slijedećih 10 godina. I ovu najnoviju osnovu izradila je Sekcija za uređivanje šuma Zagreb. Kod kreiranja smjernica gospodarenja sudjelovao je niz šumarskih i drugih stručnjaka, prvenstveno Republičkog zavoda za zaštitu prirode, zatim Šumskog gospodarstva Zagreb i Šumarije Zagreb i Donja Stubica. Osnove je pregledala i ispitala stručna komisija koju je odredio grad. U komisiji su sudjelovali vodeći stručnjaci Šumarskog fakulteta, Šumarskog instituta, Republičkog zavoda za zaštitu prirode i nadležni šumarski inspektorji (republički, gradski, međuopćinski). Komisija je o svom nalazu napravila zapisnik i predložila Skupštini grada da se osnove za Medvednicu odobre.

Ovaj prikaz je dat, da se vidi na koji se način vodi briga o šumama uopće, a posebno o šumama Medvednice. Šumsko gospodarstvo obavezno je provoditi smjernice i propise gospodarske osnove što posebno i trajno kontroliraju šumarski inspektorji.

Šta je pokazalo novo mjerjenje šuma Medvednice?

Stanje ustanovljeno mjerjenjima 1967. i 1977. g. i razlike nastale za 10 godina u nekim osnovnim (globalnim) pokazateljima:

Osnovni elementi šumskog fonda	Stanje godine		Razlika više	manje
	1967.	1977.		
Površina u ha	7954	7966	12	—
Ukupna drvna masa u tisućama m ³	1.308	1.578	269	—
Prosječna drvna masa po 1 ha u m ³	168	202	34	—
Ukupno 1-godišnji prirast šuma u tisućama m ³	33	44,4	11,3	—
Prosječni godišnji prirast po 1 ha obrasle površine u m ³	4,2	5,7	1,5	—

Dom PD »Grafičar« na Sljemenu Crtež: A. Kralj

Iz prikaza se vidi da je u prošlim 10 godina bitno poboljšano stanje svih osnovnih elemenata šumskog fonda. Tako je:

— površina šuma u društvenom posjedu (istina, samo neznatno) povećana za 12 ha da dočega je došlo uglavnom otkupom nekih privatnih enklava (otkop je vršilo Šumsko gospodarstvo iz vlastitih sredstava);

— izmjerena drvna masa (brutto masa drveta iznad 7 cm prsnog promjera) porasla je za čak 269.636 m³ ili za 20,6%. Ovo predstavlja svakako jedan od najboljih pokazatelja uspješnosti gospodarenja za prošlih 10 godina, jer je i osnova iz 1967. g. u svojim smjernicama prvenstveno proklamirala povećanje drvne zalihe u šumama Medvednice;

— prosječna drvna zaliha po 1 ha (preko 200 m³) pokazuje da šume Medvednice spadaju u kategoriju dobro očuvanih šuma;

— **prirast kao najbolji i najmjerljiviji indikator** kvalitete i vitalnosti šuma povećan je u zadnjih 10 godina od $4,2 \text{ m}^3$ na $5,7 \text{ m}^3$ po 1 ha što iznosi povećanje od preko 35%.

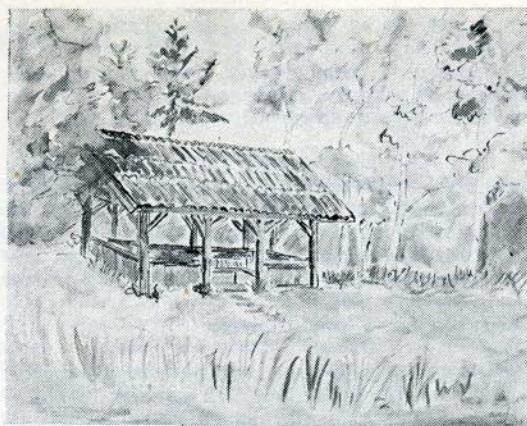
Općenito podaci iz pregleda stanja osnovnih elemenata šumskog fonda 1967. i 1977. g. pokazuju da se šumama Medvednice gospodari u zadnjih 10 godina u duhu postavljenih smjernica propisanih osnovom iz 1967. g.

Ukratko o smjernicama za slijedećih 10 godina

Novim osnovama gospodarenja koje važe za period od 1977. do 1986. g. propisane su i smjernice gospodarenja. Za svaki odsjek, odjel, jedinicu i cijelu Medvednicu detaljno je propisano šta, kuda, gdje i kako treba raditi, da bi se opći izgled i stanje šuma još više poboljšali. Kod izrade općih i detaljnijih smjernica suradivali su stručnjaci Republičkog zavoda za zaštitu prirode.

Općenito se može reći da su smjernice gospodarenja šumama Medvednice definirane i komponirane tako, da Medvednica kao cjelina što bolje posluži svom osnovnom cilju i svojoj **glavnoj namjeni tj. da bude izletnička šuma grada Zagreba i njegove okoline**. Tom cilju su usmjerene i podređene sve radnje, koje će Šumsko gospodarstvo vršiti u šumama Medvednice u slijedećih 10 godina. U sklopu općih i posebnih smjernica za gospodarenje šumama, naročito je istaknuto:

— Šume Medvednice treba **uzgajati kao prirodne biocenoze autohtonih vrsta drva**, koje najbolje osiguravaju njihovo trajno postojanje kao stabilnih i zdravih biljnih eko-

Nadstrešnica na Medvednici

Crtež: A. Kralj

peno odgovarajućim uzgojnim mjerama pravljati. Ostale uzgojne radnje propisane su u ukupnoj površini od 1455,37 ha odnosno:

pošumljavanje na površini	59,46 ha
popunjavanje na površini	71,38 ha
njegovanje podmlatka	359,40 ha
njegovanje mladiča	406,90 ha
čišćenje guštika	331,05 ha
pripreme tla	218,84 ha
podsadnja žiron	8,34 ha

Posebnu brigu treba posvetiti jeli, kojoj je u posljednje vrijeme svuda u Evropi, pa i na Sljemenu, oslabila vitalnost i često se suši, naročito stara stabla.

Gospodarska jedinica	Propisani obim uzgojnih sjeća za 10 godina	Ekonomski etat za 10 godina
»Gora«	36.731	63.000
»Bistranska gora«	50.416	103.430
»Sljeme-Medvedgradske šume«	97.265	235.450
»Markuševačka gora«	78.669	118.190
U K U P N O:	263.081	520.070

sistema. (U tu svrhu osnovom je npr. zbrajeno unošenje bilo kakovih autohtonih vrsta drva).

Iz tabele se vidi da propisani ukupni obim uzgojnih sjeća za 10 god. iznosi **svega oko jednu polovinu mogućeg** (ekonomski etat). U odnosu na prirast drvnog fonda propisani uzgojni etat iznosi svega oko 59% jer je:

— Ustanovljen jednogodišnji prirast	44.412 m^3
— Propisani uzgojni etat za 1 godinu	26.308 m^3
— Jednogodišnja akumulacija samo od prirasta	18.104 m^3

Degradirane rubne sastojine, osobito na sjevernim padinama, koje su u prošlosti priпадale zemljšnjim zajednicama, treba poste-

— Način obnove šuma mora se izvoditi tako, da se što dulje podržava jednak izgled pojedinih predjela.

— **Sve sjeće provode se radi obnove i poboljšanja općeg izgleda** i vitalnosti šuma, naročito s obzirom na njihovu namjenu.

Za ilustraciju koliko je propisano gospodarenje šumama prilagođeno namjeni, najbolje može poslužiti usporedba osnovom propisanih uzgojnih sjeća za 10 godina s tzv. ekonomskim etatom. (Etat je osnovom propisana masa drveta koja se u jednoj šumi može posjeći u propisanom periodu vremena. Ekonomski etat je ona količina sjeća, koja se u jednoj šumi može vršiti, a da se time ne smanjuje njena proizvodnost i kvalitet).

Zaštititi šuma (naročito od požara) osnova gospodarenja posvećuje posebnu pažnju. Definirane su i označene tzv. »zone posebno ugrožene od požara«, određene su protupožarne barijere, mesta za osmatračnice, dojavna služba i ostalo.

Za svaku gospodarsku jedinicu obrađen je broj i vrsta divljači koje se mogu uzgajati na tim područjima. S tim propisima moraju se uskladiti lovne osnove, koje donose lovačka društva. Najfrekventniji dio Medvednice potpuno je izlučen iz lovne površine.

Medvednica — park prirode

Upravo je u toku izrada posebnog programa kojim bi se Medvednica proglašila »parkom prirode«. Termin »park prirode« je zakonska kategorija (iz Zakona o zaštiti priro-

de), koja je danas u svijetu moderna i sve će više biti primjenjivana, naročito u razvijenim zemljama. Na izradi programa rade zajedno Republički zavod za zaštitu prirode i Sekcija za uređivanje šuma Zagreb.

Dovršenom gospodarskom osnovom za šume Medvednice reguliran je tretman i upotređenje šuma u društvenom vlasništvu i ona je u potpunosti prilagođena zahtjevima zaštite u kategoriji »park prirode«, tako da ta dva programa ne mogu doći u koliziju.

Rezultati dosadašnjeg gospodarenja, koji su dijelom vidljivi i iz ovog prikaza, kao i postavljene smjernice za buduće gospodarenje koje su propisane novim osnovama, izrada programa za proglašenje Sljemeđa »parkom prirode«, garancija su da će Medvednica sa svojim šumama ubuduće moći sve bolje služiti svojoj osnovnoj namjeni.

Molitva šume

MILJENKO PAVEŠIĆ

RIJEKA

Mnogo godina krstaram našim lijepim Gorskim kotarom, kršnim, no izuzetno bogatim šumama. Bolje reći — nekada su to bile šume stoljetnih stabala, prašume u pravom smislu riječi. Danas, to su prorjedene šume gdje se vidi stotinama metara kroz šumu. Naći stablo promjera 50—60 cm prava je rijekost. Sjeća traje nemilosrdno i dalje. Jesen je bio sam užasnut »pokoljem« šume koji je bio u punom zamahu podno Bjelolasice. Od divne bukove šume ostao je šumarak tankih bukovih stabala koje vjetar obara. Tu je ranije vladala tišina i za najjačih mećava, sada, bura zavija isto kao i na Vrbovskoj i Matić poljanici.

To me je ponukalo da napišem ove riječi i u »Našim planinama« iznesem Molitvu šume. Ta Molitva poznata je već dugo u mnogim kulturnim zemljama, a objavljena je i u poznatom djelu Ujedinjenih naroda »World festival of trees« pod naslovom »The prayer of the forest«. Stihove je s engleskog preveo i prepjevao dr. ing. Stjepan Frančišković iz Rijeke. Original je na portugalskom jeziku i nalazi se u glavnom gradu Portugala u glasovitoj tvrđavi San Jorge (Sveti Juraj) na jednoj prastaroj maslini koja ima još samo jednu granu.

Možda se netko nad tom molitvom zamislí, a možda i nešto preduzme. Teško je to povjerovati, no nadu ne treba gubititi. Nada nas često održi gdje bismo bez nje klonuli.

Čovječe, stani i čuj me!

Toplo sam ognjište tvoje u zimi, kad mećave stanu, hlad prijateljski ti pružam u ognjenom srpanjskom danu.

Daska sam tvojega stola i tvoje sam postelje grada.

Sljeme sam rodne ti kuće i korito tvojih sam lada.

Ja sam čuvarica vode i poplave sustavljam lako, vrata sam obora tvoga i držalo motike jako. Drvo sam koljevke meke i jeka gusala sam glasna, krušac sam vječne dobrote i kćerka sam prirode krasna.

Nemoj mi snage ubijat i nemoj me bezumno sjeci!

Nikada pustoš i golet ne dovode nikoga k sreći.

Propast je moja prokletstvo, što pogada sve oko sebe: bregove, doline, polja a najviše čovječe tebe i buduće tvoje potomstvo...

Nadmašimo učitelja – živio učitelj!

ZDENKO KEREŠA

VARAŽDIN

Koristim priliku da prikažem i oprobam svoje potencijale u publicističkom djelovanju goleme emocionalne mreže etiketirane planinarenjem. Došao sam do tog stupnja razvoja planinarske ličnosti kad je potrebno nešto kriknuti. Uostalom, to je naše pravo, zar ne?

Pokušao bih analizirati ili ispričati kako nove generacije doživljavaju planinarenje i alpinizam u jednom poluprovincijskom mjestu kao što je Varaždin. Dakle, o generacijama koje su bile u pelenama krajem pedesetih i početkom šezdesetih godina kad su se naši stari penjali ko mutavi. Iako suprotnosti gradskog i urbanog života nisu prišarafile Varaždin kao naše veće centre, ipak je postojala klima za stvaranje jednog novog shvaćanja planinarstva. Baš to je i vrijedno u planinarstvu da se definicije kroje po intelektualnim, fizičkim i psihičkim predispozicijama te da su one istinete ako su iskrene. Iskreni odraz sredine i pojedinca. Jednostavno. skušilo se da su kretanja po prirodi i planinama, uz seks, najidealnija punila za naše »duševne rupe« nastale u varaždinčini, neprirodnosti kretanja i komuniciranja urbanih sredina. Kažem kretanje po prirodi, a tek onda planinama, jer je slučajno ispalo da su planine za naš najinteresantniji dio prirode, s najbogatijom florom i faonom, s većom snagom utiskuju emocionalne otiske preko famoznih pejzaža, intimnosti bregova i tišine. Vraćajući se u gradske fluide, one emocije skupljene u brdima oslobadaju se u pravcu kreativnijeg i aktivnijeg života...

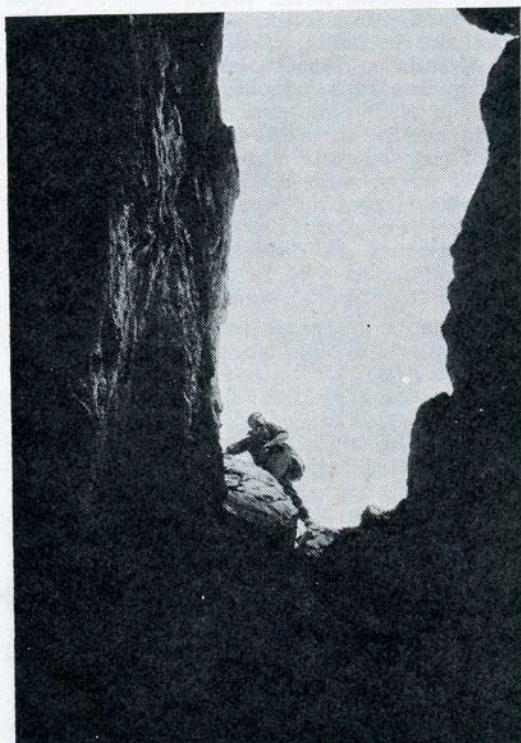
Sjećam se kad sam prvi puta došao u PD »Ravna gora«. Rulja je u grču čitala Poljaka, Smerkea, Gušića, Božičevića, visila nad specijalkama i risala kud bude išla. Svatko je imao bar jedan mali megalomanski plan u kutu pikse. Subotom i nedjeljom slinili smo na Ravnoj gori ili Ivančici i tu smo još povećavali svoje male megalice. U društvu je bilo vruće. Stalno se nekaj događalo. A nova vrata otvorio je ing. Zlatko Smerke kad je proturio alpinističku školu. Svatko od nas imao je šansu oprobati Zlatkove izlete starom Škodom i PZ-om i duge danočne vožnje na povratku s neke ture. Sve što je u društvu bilo napredno, sa Zlatkovim je volumenom bilo pokriveno. Nakon ovih 6, 7 godina osjeća se njegov kadar. Polako ali sigurno preuzima se uloga naj... Iza Zlatka danas stoji desetak dvadesetogodišnjaka koji polako ali sigurno dostižu učitelja. Učitelj mora biti premašen — živio učitelj!

Iako smo u to doba zdušno hodali na Dravu, gledali zvijezde, proučavali Breugela, Stančića, čitali J. J. Rousseaua, Krležu, slušali Janis i Bethovena, ipak smo se svi našli

na istom kolosjeku za Paklenicu, Alpe ili neki izlet. To je bila klima, ali mogućnosti baš nisu bile u kompi sa željama. Uglavnom smo bili planinarski proletari, bez tutača, s malo pomoći od društva i sa skromnom opremom MADE IN HOME. Pa ipak, završene su dvije alpinističke škole s dvanaest pripravnika i u toku je treća s trideset tečajaca. Otpenjano je desetak prvenstvenih uspona na Durmitor, Tulovim gredama, Bijelim stijenama (uglavnom pod Zlatkovim vodstvom), te ispenjano preko 100 čovjek-smjera, što je za mlado penjačko društvo sasvim u plusu. Iz redova alpinističkih pripravnika regrutirano je i šest GSS-pripravnika koji, uz spasavaoca Zlatka Smerkea, čine stanicu GSS Varaždin kao devetu u Hrvatskoj.

Na kraju htio bih reći da mi, u PD »Ravna gora« iz Varaždina, ne čorimo. Ima nas na orientacijama, ima nas u alpinizmu, ima nas u planinarskoj fotografiji, ima nas u GSS-u, eto i u publicističkim mrežama i, naravno, da nas ima i u bregovima ...

A mi smo tek počeli ...

U Bandijerni na Durmitoru (1976)

Foto: Z. Kereša

Planinarstvo u Kragujevcu

MIODRAG KRUNIĆ
ČAČAK

Godine 1909. obnovljen je rad Srpskog planinskog društva, koje je osnovano 1901. u Beogradu, ali je nakon nekoliko godina zamrlo. Na Vanrednoj skupštini 1. novembra 1909. usvojena su Pravila i za predsjednika je izabran dr Jovan Žujović.

Poslije ove skupštine rad SPD-a je živahnio. Nova uprava propagira da se u većim gradovima u unutrašnjosti Srbije osnivaju podružnice. I Kragujevac nije ostao po strani, već i on osniva podružnicu, o čemu list »Narodna Sloboda«, nezavisan radikalni list (Kragujevac, br. 10 od 4. februara 1910.) donosi vijest pod naslovom »Kragujevačka sekacija Srpskog Planinskog Društva«. — Pre neki dan obrazovana je i u Kragujevcu sekacija srpskog planinskog društva. Za sada sekacija ima mali broj članova (oko 25). Ovaj se broj neće povećavati dok se ne vidi hoće li u Kragujevcu imati uslova za opstanak ovakvog društva. Imajući na umu lica koja sada sačinjavaju društvo, nadati se je, da će ovo mlađe društvo pokazati povoljne rezultate, i da će dnočnje privući u svoje kolo sve ljubitelje prirode i korisnoga putovanja.

O radu ove sekcije ne zna se više ništa. Niti kako je radila, ni dokle je radila. Najvjerojatnije se ugasila, ako ne prije, a ono 1912. godine kada je počeo Balkanski rat.

I rad SPD-a su prekinuli ratovi koje je Srbija vodila od 1912—1918. godine. Poslije rata čekalo se punе 4 godine do obnove društva. I ovoga puta dr Jovan Žujović saziva Vanrednu skupštinu Srpskog planinskog društva, koja se održava u prostorijama Geološkog Instituta na Univerzitetu 11. decembra 1922. godine; na njoj je za predsjednika izabran dr Nedeljko Košanin.

U pitanju osnivanja podružnica SPD-a po unutrašnjosti, Kragujevac ni ovoga puta nije ostao po strani. Grupa mladih članova Sokolskog društva, koja je zajedno pravila izlete po okolini Kragujevca, odlučila je da osnuje podružnicu SPD-a. U 1934. godini vršene su pripreme i pribavljeni su se podaci od SPD-a iz Beograda, pa je 2. februara 1935. godine održana Osnivačka skupština u jednoj učionici Gornje osnovne škole u Kragujevcu. Uprava ove podružnice je bila slijedeća: predsjednik Miodrag Krunić; sekretar Bratoljub Subotić; blagajnik Predrag-Dragi Golić; članovi: Ivo Koh, Ivo Mazut, Marjan Stević, Vučko Vučković, Otmar Bihefer, Miloš Radovanović i Leposava Jovanović.

Rad naše podružnice bio je vrlo dobar, jer smo svi bili mlađi i željni planinarenja. Podružnica je imala i svoju fotosekciju, koja je radila u prostorijama Crvenog Krsta u ulici Svetozara Markovića, u jednoj sobi koju nam

je ustupio Crveni Krst. Naša fotosekcija organizovala je s upravom podružnice prvu i do sada jedinu izložbu planinarske fotografije u Kragujevcu, u prostorijama Vatrogasnog doma, 8—15. novembra 1936. Na ovoj izložbi izlagali su planinari iz Beograda, Novog Sada i Zagreba.

Prvi značajniji izlet naših članova bio je Pohod u Istočnu Srbiju od 26—29. aprila 1935, zajedno s članovima SPD-a iz Beograda, kada smo obišli Zlotsku pećinu, Brestovačku Banju, Crni vrh, Stol, Veliki krš i Borski rudnik. Grupu je vodio Vojin Smislak, voda SPD-a. Na ovom izletu smo bili samo Stevan Goldner i ja.

Od drugih značajnijih izleta treba napomenuti izlet na Crni vrh (Jagodinski) 19. maja 1935. i to od Kragujevca preko Bešnjaje do Crnog vrha i dalje do Jagodine, današnjeg Svetozareva, izlet na Stolove 17. juna 1935, na Ostrovicu i Rudnik 16—18. avgusta 1936, na Kopaonik od 22—25. aprila 1938. na skijanje (tada smo spavali u već sagrađenom planinarskom domu). Zatim dolazi jedna teška tura od Vrnjačke Banje do Goča, gdje smo spavali, a sutradan od Goča preko Rašovke, Dobre Vode, Stolova do Maturaške Banje. Pored ovih izleta pravili smo često izlete po okolini Kragujevca. Čak smo izvršili i prvo planinarsko markiranje puta od željezničke stanice Milatovac do manastira Grnčarice.

Rat prekida rad podružnice. Ali poslije rata, kada se planinarski odbor izdvaja iz Fiskulturnog saveza Srbije, Kragujevac opet prednjači. Osnivamo Inicijativni odbor koji treba da pripremi osnivačku skupštinu. Stevan Goldner, kao delegat našeg Inicijativnog odbora, odlazi na osnivačku skupštinu Planinarskog saveza Srbije, koja se održava 27. juna 1948. godine. Na prijedlog Goldnerov u upravu Saveza, kao predstavnik Kragujevca, izabran je Miodrag Krunić.

Inicijativni odbor saziva i održava Osnivačku skupštinu društva 10. februara 1949. Na njoj je riješeno da se društvo zove »Dimitrije Janković-Cici«, po imenu prvoborce iz Kragujevca. Naše društvo je osnovano kao šesto u Srbiji.

Kragujevac treba da je ponosan, jer društvo ove godine slavi 30 godina od svog osnivanja, a planinarstvo u Kragujevcu uskoro slavi i 70 godina od osnivanja prve planinarske organizacije, koja je nastala samo 9 godina od osnivanja Srpskog planinskog društva. Malo je gradova koji se mogu pohvaliti ovakvim i sličnim podacima o razvoju planinarskstva.

Treba zapamtiti datume 4. II 1910, 2. II 1935 i 10. II 1949. godine, jer su to značajni datumi za planinarstvo u Kragujevcu.

Planinarstvo kao slobodna aktivnost u školi

BOŽO MURETIĆ

KRIŽEVCI

Mnogi oblici slobodnih aktivnosti u osnovnim i srednjim školama opravdali su mjesto i ulogu u odgojnog djeleovanju. Jedan oblik mogućnosti odgojno-obrazovnog djeleovanja, planinarstvo, nedovoljno je prisutan i nije iskorišten u mjeri u kojoj bi mogao biti koristan u odgoju mladih.

Rad i organizacija mladih planinara putem slobodnih djelelosti u školama nije zahvalan posao, pogotovo ako se zna da se odvija u izvanškolskom vremenu, bez stroge satnice, kad su i voditelj i članovi skupine slobodni i kada im to najviše odgovara, a to je najčešće nedjeljom, za državnih blagdana i zimskih školskih praznika. U tom slučaju voditelj ostaje bez odmora kao drugi radni ljudi, osobito ako takav rad ne doživljava kao rekreaciju. S druge strane voditelj — najčešće prosvjetni radnik, premda to ne mora biti — nije stimuliran za takvu djeleost. Nastavnica vijeća u okviru 42-satnog radnog tjedna kojekako ili nikako ne valoriziraju taj rad i različito ga vrednuju. Vrednovanje ne bi trebalo prepustati slučajnosti ili nečijoj privatnoj ocjeni, osobito ako su vidljivi rezultati i ako ih uočava i stimulira sredina u kojoj škola djeluje. Nesvesneg otpora za kriva shvaćanja oko planinarskih djelelosti ima i u nama samima. Ne poznavajući pojam i konceptije suvremenog planinarstva, često dolazimo u priliku da smo zatečeni ili indiferentni kad je riječ o planinarstvu.

Ne treba zaboraviti da je ono rođeno iz potrebe i da su mu osnivači bili ljudi od nauke: biolozi, botaničari, geolozi, šumari, svi koji su shvatili da je priroda najbolja učiteljica, a njezina brda, šume, livade i potoci najveća učionica za promatranje i izučavanje njenih zakonitosti. Povežemo li planinarenje, bilo ono izletničko ili visokogorsko, s promatranjem, zapažanjem (ne s hodenjem, kako se to nezainteresiranim promatraču čini) u prirodi, dolazimo do niza odgojno-obrazovnih komponenata. Gdje će biolog, ako ne u goloj stijeni planine, pokazati nezaboravne primjere kako biljka koristi minimum uvjeta u borbi za opstanak? Geografu na planinarskom izletu neće biti težak posao da s nekog vrha proširi znanja o kartografiji, tipovima naselja, reljefu. U kontaktima sa stanovništвom pokazat će govor ljudi, običaje, pjesme, zanimanja, bez suhoparne priče koja je među učioničkim zidovima previše prisutna. Povjesničar na planinarskom putu bit će u prilici da pokaže tisućeljete gradine, srednjovjekovne utvrde, a muzeji do tada nepoznatih gradova, otkrit će učenicima-planinarama pravu riznicu novih sa-

znanja iz bliže i dalje prošlosti kraja. Na licu mjesa podaci su najizvorniji i najsvježiji, pogotovo u privrednim dostignućima kraja, jer udžbenik pruža statičnu sliku i zastarjele podatke.

Ako nakon izleta nastavnik u učionici sintetizira dojmove o viđenom, doživljenom i pređenom, imat će obilje zanimljivog i raznolikog materijala za govorne i pismene analize i vježbe.

Svjedoci smo svakodnevnih napisa u štampi, priloga u radio i TV emisijama o ekološkim problemima i ekologiji uopće. Apelira se, upućuje, registrira, uvjerava kako zakonom zaštićena priroda nije ničiji prohtjev već potreba i obaveza prema budućim generacijama. Efekt takvog posla je minimalan, odnosno nije onakav kakav bismo željeli postići. Planinarske aktivnosti s mladima neiscrpno su vrelo rada oko neprekidne brige za čuvanje čovjekove okoline. Kako se ponosati u planini, šumi, izletištu, trgtati li cvijeće i raslinje ili ne, pitanje je sistematskog i dugoročnog rada, stalnog nenametljivog vođenja učenika putem izleta, boravka u prirodi, ekskurzija. Spojimo li rad mladih planinara s grupom »Mladih biologa« ili s »Mladim čuvarima prirode« uspjesi neće i ne bi smjeli izostati. Praksa je pokazala da učenici sami shvaćaju nedopustivost ponašanja svojih vršnjaka kad iza sebe ostave livadu i krajolik u smeću, iako ih je dobrodošlicom dočekalo cvijeće. Pregršt pokidanog cvijeća i biljaka (ponekad i zaštićenog), izgaženog i uvelog, odbačeni papiri, boce, najrječitije govore da smo negdje zakazali. U nastavi nemamo dosta vremena, jer nas tereti program, dok druge oblike utjecaja na ponašanje nismo mogli ili htjeli prihvati.

Zelimo li aktivno sudjelovati u ekološkom odgajanju, učenike treba dovoditi i uključivati u konkretnе akcije i situacije. Učenici OŠ »Bratstvo-jedinstvo« Križevci uključeni su u niz skupina i sekcijsa, među kojima djeli grupe »Mladih planinara« i sekcijska »Mladih čuvara prirode«. Možda ovo izgleda kao nevažan i suvišan podatak, ali te djelelosti omogućuju konkretnе poslove i akcije.

Kalnik s bližom okolicom predstavlja spomen-područje. Njegovi biljni endemi su pod zaštitom. U prošloj godini Kalnik je posjetilo nekoliko tisuća učenika, osnovaca i srednjoškolaca. Članovi udruženih grupa, animirani neljubaznim ponašanjem izletnika prema okolini, samoinicijativno odlaze u akciju čišćenja Kalnika. Rezultat akcije je 3 m³ sakupljenih otpadaka. Uzrok zagadivanju sigurno je pomanjkanje sistematskog i osmišljenog rada s mladima. Slobodne aktivnosti »Mladih planinara« pružaju takve mogućno-

sti. Evo i nekih drugih odgojnih sadržaja grupe, djeletvornijih od niza satova pričanja.

»Mladi planinari« spomenute škole bili su 1976. domaćini Sleta mladih planinara Jugoslavije na Kalniku. Tri dana živjela je »Mala Jugoslavija« s 210 mladih planinara iz svih republika i pokrajina SFRJ. Nepoznavanje jezika i međusobno nepoznavanje nije bilo zapreka da se zbliže, zavole, pamte. Pjesme, recitacije, plesovi bili su mladost razumljivi jer su izražavali stvarnost u kojoj žive. Beskrajna pažnja, ljubav i drugarstvo bili su prisutni sve vrijeme. Nitko od odraslih nije držao govore o bratstvu i jedinstvu. Svi su to nosili u srcima, osjetili su prisutnost bratstva u svakoj riječi i kretnji, a to se ne zaboravlja. Pamtit će oni kao i odrasli taj susret bratstva kao što pamte susrete na Tari, Durmitoru, Vršačkim planinama ili Zelengori.

Zimski praznici za učenike su vrijeme koje se može idealno iskoristiti za slobodne djelatnosti. Uz dobru organizaciju i angažiranost društveno-političkih faktora može se ostvariti duži boravak u prirodi ispunjen odgovarajućim sadržajima. Ove godine, treće po redu, u okviru rada s mladima, učenici osnovnih i srednjih škola Križevaca i Koprivnice, njih četrdesetak, aktivno su provodili praznike u Planinarskom domu Kalnik kao sudionici škole planinarskog podmlatka

»Kalnik 78«. Škola bez učionica! Za pet dana boravka mladi su svladavali planinarsko poнаšanje, vještine i obradili vrlo zanimljive teme. Predavači su bili iškusni planinari, ne samo prosvjetni radnici, već i liječnik, inženjer, pravnik, muzealac, alpinist, dakle ljudi sa smisom i osjećajem za takve društvene korisne djelatnosti. Oni su to obavili značački, s ljubavlju, dobro i besplatno. Dokaz više da i materijalna strana nije uvijek pre-sudna. Rekreacijsku komponentu boravka mladih na Kalniku dopunilo je lijepo i pravo zimsko vrijeme s dosta snijega za skijanje i sanjkanje.

Staraj je istina da se voli ono što se pozna, a upravo navedeni načini odgojnog djelovanja omogućuju da se zavoli i travka, i cvijet, i šuma, i ljudi, drugim riječima: domovina. Nitko ne tvrdi da su planinari jedini koji volje domovinu, no sigurno je da su među prvima, jer je najbolje poznaju.

Ako se odgojni rad i odgojni sadržaji slobodnih djelatnosti povežu s ciljevima planinarskoga, tada se u radu s planinarskim podmlatkom odgajaju i cjelevite ličnosti. Takav rad dobiva na punoj vrijednosti i istaknuto mjesto u socijalističkom odgoju mlađih.

Zašto onda da i takvi sadržaji, kao što su planinarstvo, ne uđu smjelije u naše osnovne i srednje škole kao kvalitetan doprinos slobodnim djelatnostima?

Rad vodičke organizacije sve je potrebniji

MARIJAN SUNKO, prof.

SPLIT

Sa sve većim zahtjevima članstva za organiziranim izletima, pohodima i planinarskim turama, te drugim oblicima aktivnosti u planini, nastaje sve veća potreba za stručnim vođenjem i za posebnim stručnim kadrovima u planinarskoj organizaciji. Planinarska društva već duže vrijeme ističu pitanje stručnog i kvalitetnog organiziranja djelatnosti i vođenja ljudi u prirodu i planinu. Organiziranje i vođenje uglavnom se povjeravalo iskusnjim planinarama, ali problem organiziranog i stručnog vođenja time nije bio riješen, pa je i dalje ostalo otvoreno pitanje stručnog vođenja.

U novije doba sve češće se susreću veće ili manje skupine građana u planinama, uglavnom neorganizirane, bez osnovnih znanja, odnosno bez iskustva u prirodi i planini. Postavlja se pitanje tko treba da bude na raspolažanju ljudima koji sve češće i sve dublje zalaze u planinu izvan planinarske

organizacije, odnosno, tko bi i kako trebao organizirano pripremati i voditi izlete u prirodu i planinu. Pokušat ću odgovoriti na osnovi iskustva Stanice vodiča Split.

Osjećajući potrebu za posebnim stručnim kadrovima koji će se posvetiti isključivo vođenju ljudi u prirodu i planinu, Planinarski savez općine Split osniva Stanicu planinarskih vodiča u Splitu 5. prosinca 1976. godine. Registrirana je kao samostalna organizacija s pravnom osobnošću. Ima svoje organe: Zbor Stanice, Odbor, Nadzorni odbor i Disciplinsku komisiju. Osnovni su zadaci Stanice stručni rad (organiziranje i vođenje u planinu i prirodu), osposobljavanje kadrova (organiziranje škola i tečajeva) i angažiranje u široj društvenoj sredini.

Stručni rad obuhvaća vođenje jednodnevnih ili dvodnevnih planinarskih izleta, pohoda i tura, odnosno partizanskih marševa i sl. Tako su u vremenu od dvije godine ostva-

rene 33 akcije vođenja u kojima je bilo 1.885 sudionika. Struktura je bila različita, kako po interesu tako i sadržajima aktivnosti u planini i prirodi. Najviše je bilo omladine: iz mjesnih zajednica (210), odgojno-obrazovnih organizacija (497), izvidača (50), planinara (473), starješina JNA (485) i ostalih građana (170). Ovoj aktivnosti treba dodati i akcije »Ništa nas ne smije iznenaditi« u 1977. i 1978. godini. Angažirano je 343 sudionika u raznim oblicima akcije: partizanski marševi, akcija »diverzanti«, markiranje staze kuda je prolazio solinski partizanski odred 1941. godine, evakuacija osnovne škole »Veljko Vlahović« u Splitu, organizirano ekipno prvenstvo Splita u orijentacijskom natjecanju pod pokroviteljstvom Saveza rezervnih vojnih starješina općine Split, na kojem su nastupile 22 ekipe sastavljene od omladine iz mjesnih zajednica, odreda izvidača i pripadnika JNA.

Stanica poklanja posebnu pažnju obilježavanju mjesta i događaja iz NOB-e. Jedna od najasdržajnijih aktivnosti je osnivanje planinarske transverzale pod nazivom »Tragom prvog splitskog partizanskog odreda« (otvorena 26. kolovoza 1977). Projekt transverzale je izradila Stanica, a prihvaćen je od Komisije za njegovanje tradicija revolucije i NOR-a općine Split. Pokroviteljstvo su preuzezeli Savez udruženja boraca narodnooslobodilačkog rata — Općinski odbor i Općinska Konferencija Saveza socijalističke omladine Split.

Trasiranje, prosjecanje i markiranje planinarskih staza i putova vrlo je važna aktivnost jer markirani putovi i staze omogućavaju slobodnije i sigurnije kretanje planinama. Oni ujedno znače i odgovarajući planinarsku kulturu jer omogućuju svakom čovjeku prilaz i boravak u prirodi i planini. Na markiranje je utrošeno 355 sati, što bi značilo 75 kilometara markiranih staza.

Vodička služba se temelji na angažiranosti njenih članova: planinarskih vodiča i vodiča-pripravnika. Iz evidencije koja se vodi u Stanci zapaža se stalni kontinuitet djelatnosti. Subotom i nedjeljom se organizira vođenje u prirodu i planinu. Srijeda je dan okupljanja i dogovora za narednu akciju, odnosno izvještavanja o proteklim akcijama. U osobnim se kartonima registriraju sve akcije važne za Stanicu i svakog pojedinca te djelatnosti vodiča u svojim matičnim društvinama.

Do stručnih se kadrova može doći isključivo planiranjem, organiziranjem škola ili tečajeva i ostvarivanjem programa škole za planinarske vodiče. U proteklom su vremenu u Splitu organizirane i ostvarene tri škole planinarskih vodiča. Škole je pohađalo 48 planinara od čega je 30 uspješno završilo program i dobilo naziv vodič-pripravnik.

Organiziranje škola zahtijeva velik angažman priličnog broja predavača i instruktora. Program škole, koji je propisala Komisija za vodiče PSH sadrži mnoga područja i mora se ostvarivati organiziranim predavačima i praktičnim vježbama u planini. Vje-

žbe imaju zadatku organiziranog (skupnog) savladavanja pojedinih tehnika, provjeru znanja i vještina, uvježbavanje složenijih zahvata ili rukovanje složenijim tehničkim pomagalima. Povremeno se članovi uključuju u tečajeve Komisije za vodiče PSH na kojima se savladavaju znanja i vještine skijanja, odnosno kretanja u snijegu i ledu. Zborovi planinarskih vodiča koji se održavaju svake godine prilika su za izmjenu iskustava vodiča u našoj Republici. Tako je V. zbor vodiča i vodiča-pripravnika PSH organizirala Stanica Split 1978. godine na Mosoru. Na Zboru je bilo 65 vodiča i pripravnika iz Zagreba, Rijeke, Zadra i Splita, te predstavnici društveno-političkih organizacija općine Split, vojnopolomorske oblasti, teritorijalne obrane, Saveza rezervnih vojnih starješina i drugi.

Kadrovi u vodičkoj organizaciji rade na amaterskoj osnovi, ali valja znati da vođenje nije nikakva rekreacija, da je to aktivan i odgovoran posao, u većini slučajeva pripreman i planiran s velikom pažnjom. Vodič organizira, vodi, osigurava i intervenira u slučaju bilo kakve nezgode ili ozljede sudionika, vodi računa o grupi, svakom pojedincu, i nastoji ostvariti povjerenje ljudi koje vodi u planinu. Sve to zahtijeva potpunu angažiranost vodiča i ukazuje na odgovornost što je vodič preuzima prihvatanjem vođenja.

Posebno je pitanje zbog čega ovolika angažiranost i ovolika odgovornost, te kako osigurati ljude koje vodimo u planinu da sa što više sigurnosti ostvare planinarski izlet, planinarski pohod ili planinarsku turu. Kako sve to uklopiti u zahtjeve koje na nas postavlja planina i pri tome ostvariti zahtjeve vodičke službe? Za sada postoje samo jedan odgovor: zaštita se sastoji iz dobro pripremljene akcije, discipline sudionika i stručnosti vodiča i tehničke opremljenosti organizacije i vodiča u akciji vođenja; drugih zaštitnih mjera sigurnosti nema.

Suradnja s društvenom sredinom jedno je od pitanja godišnjeg plana Stanice. Tu se u prvom redu misli na suradnju s društveno-političkim organizacijama i organizacijama od interesa za općenarodnu obranu. U planinama nastoji se uspostaviti izravne odnose kao što je npr. uspostavljen sa Štabom teritorijalne obrane općine Split. U ovoj suradnji postoje dogovorenzi zadaci na upotpunjavanju topografskih karata sa stanjem na određenom području, planinskom terenu — planini. Osim ovog primjera postoje i drugi oblici suradnje koji se ostvaruju s prilično širokom strukturom organizacija: Vojnopolomorskom oblasti, Sekretarijatom narodne obrane, Savezom rezervnih vojnih starješina, Savezom boraca NOR-a i Savezom socijalističke omladine Split. Posebni su kontakti i ostvarene akcije s Kasarnom »Prvi splitski odred« u Sinju, Tvornicom »Cetinka« u Trilju, mjesnim zajednicama Dugopolje, Solin i Spinut, te osnovnim i srednjim školama i drugim organizacijama udrženog rada i planinarskim organizacijama u Splitu.

Publicistika

ZNANSTVENI RADOVI O KRAPINSKOM PRAČOVJEKU

Osamdesetu godišnjicu znanstvenog otkrića neandertalske podvrste krapinskih praljudi u srcu Hrvatskog zagorja JAZU je dostoјno obilježila objavlјivanjem Zbornika rada »Krapinski pračovjek i evolucija hominida« s prilozima domaćih i stranih znanstvenika. Sadržaj Zbornika, obogaćen dragocjenim fotodokumentacijom, nije zanimljiv samo za stručno zainteresirane znanstvenike već opravdano pobuduje pažnju i širega kruga kulturne javnosti, napose planinara s osobitim smislim za prirodne i kulturne rijetkosti vlastite domovine.

Zbornik je primjerno uredio eminentni suvremenih hrvatskih speleolog i uvaženi paleontolog, član JAZU dr Mirko Malez, a suradnici su: iz Hrvatske Vanda Kochansky-Devide, Ljudevit Barać, Juraj Kallay, Marija Poje, Josip Balabanić i Darko Rukavina; iz inozemstva Fred H. Smith, Milford H. Wolpoff, Erik Trinkaus, Christian Guth, David W. Frayer i Herbert Ullrich. Ne želete umanjiti značaj objavljenih rada inozemnih suradnika, umjesno je istaći solidno pisane i vještice obradene studije naših antropologa mlađe generacije, Marije Poje »Razvoj ideje o postanku čovjeka«, Josipa Balabanića »Pojava i razvoj darvinizma u Hrvatskoj u XIX stoljeću« i Darka Rukavine »Paleoklimatološki i paleoekološki odnosi u gornjem pleistocenu Hrvatskog zagorja«. Zanimljiv, sažet i značajni prikaz Dragutina Gorjanovića-Krambergera kao antropologa objavljen je akademik prof. dr Vanda Kochansky-Devide, a veoma je interesantna studija prof. dra Jurja Kallaya o nekim značajnostima zubi i njihovoj uporabi u krapinskog neandertalca.

Urednik Zbornika i odličan poznavalač krapinskog nalazišta pračovjeka i ostalih paleontoloških osobujnosti Hrvatske, dr Mirko Malez, osim općeg informativnog uводa, objavljuje veoma dokumentarne studije osobitog znanstvenog značaja »Stratigrafski, paleofaunski i paleolitski odnosi krapinskog naselja i »Populacija neandertalaca i neandertalcima sličnih ljudi u Hrvatskoj«. Ove studije znatno će pripomoći razjašnjavanju nekih dilema o staništima praljudi u našoj domovini.

U ovome Zborniku posebno se ističe akribijski pisana rasprava direktora Mineraloško-petrografske muzeja u Zagrebu, prof. dra Ljudevita Baraća o Dragutinu Gorjanoviću-Krambergeru i njegovu otkriću krapinskog pračovjeka. Taj Baraćev rad zavreduje naročitu pozornost kako zbog historiografske temeljitoosti tako i zbog jasnog raskrinkavanja jedne difamante izmišljotine, kojom se pokušalo u polumjesečniku »Glas koncila« obescije-

niti visokovrijedno znanstveno djelo širom svijeta znanoga i uglednoga hrvatskoga akademika i sveučilišnog profesora dra Dragutina Gorjanovića-Krambergera. Neki znanstveni anonični Lavorislav Lozert objavio je vulgariziranu i apokrifnu tvrdnju, da je ostakne krapinskog pračovjeka pronašao Vilim Ivanek osporavajući tako Gorjanoviću njegov epohalan paleontoški pronašetak. Odjenjujući Lozartovu pisaniju prof. dr Ljudevit Barić je opravdano istakao, da se »ti navodi ne mogu shvatiti nikako drugačije nego kao čista izmišljotina. I to je točno.

Možda će Lozertova izmišljotina i publicistička petljana »Glasa koncila« biti razumljivija, ponoviti li kao jedan od malobrojnih još živih Gorjanovićevih učenika tvrdnju, koju sam objavio početkom 1937. povodom Gorjanovićeve smrti: »Provalasci krapinskog pračovjeka zauvijek su oborili teoriju anatomu Virchowa o tzv. patološkom karakteru neandertalske lubanje, a mladoj nauci o descendenciji dali jak i uvjerljiv paleontoški dokaz u njenoj dugotrajnoj i teškoj naučnoj borbi za pobjedu velikih misli besmrtnoga Darwina. Kao što nekad tako je i danas Gorjanovićev provalazak i njegova znanstvena analiza krapinskih ostašata na prvome i najvažnijem mjestu u povijesti paleontoških otkrića, (Novosti, Zagreb, 5. I. 1937.) Dakle, posrijedi su prikriveno i Darwin i nauka o descendenciji, a u sklopu toga onda i Gorjanović i njegov udjel sa znanstvenom analizom krapinskog pračovjeka. Premda to danas čudo zvuči i pričinja se gotovo nevjerojatnim, ipak još uvijek postoje i na razne se načine javljaju prigušeni otpori naprednim težnjama i antidogmatskim spoznajama suvremena čovjeka.

Zbog svega toga treba najširu kulturnu javnost upoznati ne samo s visokovrijednim znanstvenim sadržajem Zbornika JAZU o krapinskom pračovjeku i evoluciji hominida nego i s odličnom studijom prof. dra Ljudevita Baraća o znanstvenoj istini Gorjanovićeve otkrića u Krapini godine 1899., i o nedužnome svećeniku Vilku Ivaneku, koji je tek u jesen 1900. upisao prvi semestar prirodnih nauka na Mudroslovnom fakultetu, a 1905. postao asistent u geološko-paleontološkom muzeju u Zagrebu i o Gorjanoviću se uvijek dostoјno i pošteno izražavao. Zbornik »Krapinski pračovjek i evolucija hominida« ne zavreduje samo najvišu ocjenu nego služi na čast JAZU, njegovu uredniku i vrijednim suradnicima. Tim zbornikom mogu se i Hrvatska i Jugoslavija ponositi pred čitavim svijetom.

Prof. dr Vladimir Blašković

● Planinar broj 7, list PD »Bilo« iz Koprivnice, izaošao je iz tiska u travnju ove godine. Od zanimljivijih naslova spominjemo: Moj doživljaj prirode (Radovan Krančev), Između sunca i snijega (Ante Rukavina), Sjećanje na Durmitor (Božena Loborec), Prethodnici planinarstva u Koprivnici (prof. dr Vladimir Blašković). Iz prošlosti varaždinskog planinarstva (Tomislav Đurić), Vela Straža na Dugom otoku (Ignac Munjko), Orientacija (ing. Zlatko Smerke) itd. Cijena 10 din, adresa PD »Bilo« Koprivnica, pp broj 60.

● PD »Biokovo« u Makarskoj ove godine slavi 50. obljetnicu osnutka i tim je povodom umnožilo prigodni tekst na tridesetak stranica u kojem je riječ o Biokovu, o prošlosti društva i njegovim akcijama te o domu na Vošću. Tekst je sastavio Ivo Puhařić, predsjednik društva.

● »Himalajo, volim te!« naslov je nove knjige slovenskog novinara i himalačca Zorana Jerina, koja ovih dana izlazi iz tiska na slovenskom jeziku. Nakladnik je Mladinska knjiga u Ljubljani,

opseg 411 stranica, ilustrirana, cijena 460 dinara.

● »Staze, skijališta i stijene« (Steze, smučišta in skale) Marijana Lipovšeka, također izdaje Mladinska knjiga, u 5000 primjeraka, na 399 stranica, ilustrirano kolor snimkama, 420 dinara.

● »Lepa si, zemlja slovenska«, knjigu s 200 kolor-snimakom, izdat će PD Tomos iz Kopra. Autor Janko Ravnik. Cijena 650 dinara u preplati. Naručuje se na adresi: PD Tomos, 66000 Koper.

Prof. Umberto Girometta i njegovo djelo

U povodu 40. obljetnice smrti

BORIS REGNER

BEograd

Pred naletom vremena i planinska hrid se odronjava i pretvara u prah plačajući danak onome što zovemo prolaznost. Vrijeme i čovjeka pretvara u prah i pepeo. To je također istina koju ljudi već hiljadama godina primaju kao jedan od zakona svoga postojanja. Ali, za razliku od hridi koja se neminovno i konačno pretvara u prah — tako reći bez priziva — nestanak čovjeka prati uspomena čak i onda kad ni njegovog praha više nema. A uspomena — to su čovjek i njegova djela.

Mjeseca travnja navršilo se četrtdeset godina od njegove smrti (27. IV 1939). Nama starim planinarima, posljednjim svjedocima njegova vremena i rada, nije potrebno ponavljanje suhoparnih podataka o njegovu životu i djelovanju. Ipak to treba učiniti radi novih pokoljenja planinara, za koje je on živio i radio, u nadi da će oni sačuvati uspomenu na njegovo djelo koje se, a to vrijeme potvrđuje, pokazuje trajnim i neprolaznim.

Girometta se rodio u Splitu 16. srpnja 1883. godine, u rodnome je gradu stekao osnovno i srednje obrazovanje, 1908, u Beču apsolvirao biologiju, fiziku i geografiju. Školske godine 1908/1909. kao dvadesetpetogodišnjak počinje svoju dugogodišnju djelatnost prosvjetnog radnika i znanstvenika, koja je ostavila poldan trag ne samo u Splitu i njegovu kulturnom životu već i u cijeloj Dalmaciji.

Služio je najprije na Velikoj realci, a školske godine 1912/1913. premešten je na splitsku Klašnu gimnaziju na kojoj je predavao i društveno djelovao do smrti. Na ovim dvjema, za ono vrijeme eminentnim srednjoškolskim ustanovama, započeo je i završio svoj radni vijek kao izvrstan, voljen i poštovan nastavnik, kao znanstveni radnik i istraživač.

Girometta je preko znanosti ušao u planinarstvo i tako ga je temeljito zaorao i zasijao u naoko neplodnom i negostoljubivom krševitome kraju svoga zavičaja, da ono i danas, a možemo naglasiti: tek danas, daje prave i trajne plodove. Svjedoci smo velike popularnosti i razmaha planinarskog pokreta u današnjem Splitu, pogotovo onoga što se danas zove masovnost.

Istraživanje krša i njegovih fenomena, posebno jama i špilja, dakle speleologija, omogućilo je Girometti da u duše svojih učenika usadi ljubav »za krševitu prirodu krasa«, kako je on to jednou rekao. Taj oblik njegova djelovanja počeo je 1909. godine i trajao intenzivno do početka prvoga svjetskog rata. U tome razdoblju je u Velikoj realci bio osnovao »učeničku špiljarsku sekciju koja je vrlo aktivno radila. Sjetimo se samo da je, na primjer, školske 1911/12, uz saradnju kasnije ču-

venoga znanstvenika dra Ramira Bujasa, sa svojim učenicima »jamarica« istražio 44 spilje, pećine ili jame organizirajući pri tome 57 izleta u dalmatinski krš. Nije čudo što je on kao vrstan pedagog uspio da u duše tadašnjih mlađih ljudi usadi neugasivu i žarku ljubav prema toj »krševitoj prirodi krasa«. Ta se ljubav nije više nikada ugasila i ona se sve više, svjedoci smo, razgara ne samo među mlađima već i medu sredovječnim ljudima.

Girometta je pronašao »iskru u kamenu«, a pronašao ju je zato jer je bio čovjek kristalno čistog karaktera, pažljiv i taktičan u postupcima, pun obzira prema sredini u kojoj je djelovao. Tako je jedino mogao postati uzor koji su ljudi, naročito mlađi, s najvećom ljubavlju i divljenjem slijedili.

Skoro je izlišno spominjati ili nabrajati sve što je učinio i postigao na društvenom i kulturnom polju i u planinarstvu. Treba li spomenuti da je on organizator i osnivač Prirodoslovnog muzeja i Zoološkog vrta u Splitu (na Marjanu, 1926), ili da je njegovom zaslugom lugarska kuća na Mosoru (gradena 1903) ustupljena splitskim planinarama i preuređena u prvo planinarsko sklonište u Dalmaciji, da je u dolini Ljuvač u srednjem Mosoru izgrađen dom koji danas nosi njegovo ime (1931), a na zapadnom pristranku Kamešnice sklonište (1934) koje je uništeno u prošlome ratu, a do tada je nosilo njegovo ime, da je na prijevoju Prolog-planine, na sedlu Vaganj, uređena velika planinarska kuća (1936), također, nažalost, uništena? Na najvišem vrhu naših otokâ, na Vidovoj gori na otoku Braču, izgrađeno je sklonište (1937) koje je nečijim nepojmljivim nehatom u novije doba srušeno i uklonjeno. Na Krug-planini iznad Livna, pod samim vrhom Cincarom, također je bilo uređeno planinarsko sklonište, i ono nažalost uništeno. Vrijeme je malo toga pošteldjelo, ali sve su to materijalni primjeri njegove ljubavi prema planinarstvu i prirodi i dokazi njegove goleme aktivnosti, nesebičnosti i organizatorskih sposobnosti. Sve je on to učinio i postigao u nepunih deset godina predsjednikovani novi kojima su na stručnim principima regulirane i propisane sve radnje koje treba vršiti ili popularnog sadržaja iz prirodnih znanosti, a tek njegova živa riječ! Bila je puna zanosa i blještavog kolorita i zato je pogađala mlađe ljude pravo u srce!

On je radio skromno i nenapadno, bez velikih riječi. Nije uzdizao sebe niti zahtjevao da mu se ukazuju posebne počasti. Okolina ga je zato s pravom duboko poštovala, a njegovi su ga suradnici, posebno njegovi učenici, iskreno i odano ljubili. Zato je sebi još za života podigao trajan spomenik.

MILAN MATOVINA — SUBARA

Kada se prvi put 1971. godine pojavio među nama, bio je to mladić, reče nam, iz Garešnice, s velikom valovitom kosom što nas je svojim izgledom pobudila da novodošlog odmah krstimo nadimkom Subara. Od tada smo to ime svakodnevno spominjali jer je stalno bio prisutan među nama. Posvetio je svoj život planinama, a prije svega svom društву PDS »Velebit«. Njegove ambicije sve više su prerastale u ideje i efektivna nastojanja, po kojima smo ponovo upoznali Subara kao svestranog planinara i neumornog društvenog radnika. Bio je predsednik »Velebita«, djelovao je kao instruktor u speleološkim i alpinističkim školama, bio je tajnik Planinarskog saveza Zagreba, djelovao je kao član Gorske službe spasavanja.

U Centralnim Alpama imao je za sobom niz ljeđnih i ozbiljnih uspona. Promatrali smo ga kako elegantno penje sjeverozapadnu ledenu stijenu Wiesbachhorna. Nestašno smo svojim skijama urezivali tragove po alpskim padinama. Klek, Samarske stijene i Aniča kuk su mu postali novi dom. Godine 1978. izvršen je pohod na Aljasku, s namjerom da se osvoji najviši vrh sjevernoamerič-

kog kontinenta, Mt. Mc Kinley. S ovom značajnom akcijom Milan Matovina živio je od prvog do svog posljednjeg trenutka. Na ovom potvatu rasplamsao se njegov entuzijazam i elan, ispoljile se njegove organizatorske sposobnosti i duboke ljudske vrline.

Osvojivši Mc Kinley dostigao je ujedno i najviši domet svojih htjenja u alpinizmu. Rastali smo se s njim u bezdanu tih dalekih planina, gdje u našoj viziji Subara nastavlja svoj put lutajući stazama planinskih bespuća. Prisutan je isto tako u krugu svojih najbližih u rodnoj Garešnici, među kolegama na fakultetu, među nama u »Velebitu«, u našim planovima i nastojanjima. Neispunjena je ostao direktni smjer u Aniča kuku, koji je Subara zamislio i započeo. Nezavršen je ostao »Velebit« ljetopis na kojem je radio, jednako kao i njegova diploma geologa pred kojom se neposredno nalazio. I dok vrijeme neizbjegljivo liječi rane i zatomljuje bol, na um dolaze riječi što ih je Subara izrekao povodom 25. obljetnice Velebita:

»U snažnom razvoju svih planinskih djelatnosti, doživljavajući sreću koju suvremenom čovjeku pruža nedirnuta gorska priroda, »Velebit« je postao i doživljavao bolne gubitke svojih članova, dragih planinarskih drugova i prijatelja što ih je udes zadesio u planini. Iako su neki od njih već davno nestali iz naših redova, uspomena na sve njih živo je prisutna. Velebitaši ne zaboravljaju Ratka Capeka, Đurdu Matešića, Branku Lukšića, Zvonku Lindenbachu, Helenu Gligo, Borislava Mikića, Anu Klasinc, Gordana Kebe, Viktoru Tabakovici i Ursu Vrdoljaka. Njihovi mladi životi prekinuti su u iskonskom ljudskom hrvanju s prirodom i s rizicima koji su utkani u svaku ljudsku djelatnost.«

Uz ovaj memento mi dodajemo: Velebitaši ne zaboravljaju Milana Matovinu Subaru. Na vijest o tragediji u Kanadskim Stjenovitim planinama, u kojima je Subara ostavio svoj život, Velebitaši u domovini, i oni koji zaraduju kruh u tudini, sjedinjeni u zajedničkoj tuzi, povezani čvrstom solidarnošću, prikupili su pozamašnu svotu novaca za prijenos posmrtnih ostataka pokojnog prijatelja u domovinu. Ovome nastojanju samoinicijativno su se pridružili naši iseljenici u Kanadi, te PD »Sutjeska«, PD »OKI«, AO PD »Zagreb-Matica« i SO PD »Želježnica«. Svima njima dugujemo Zahvalnost kao i onima koji su bili na posljednjem ispraćaju na Garešničkom groblju.

Pročelnik AO PDS »Velebit« u 1978. godini
Radovan Draganić

AKADEMIK LJUDEVIT JONKE

Još jedna smrt prijatelja, suradnika i druga, koja je najiskrenije ražalostila. Raskrivajući stare istine ta smrt potakla je na razmišljanje o životu prepunom nepoznanica isprepletenim prividnim zagonetnostima. Ta smrt ponovno je evocirala staru spoznaju, kako je ljudsko društvo često nesmisljeno i okrutno prema čovjeku nedužnu, čestitu, radinu i vrijednu. Smrt akademika i sveučilišnog profesora dra Ljudevita Jonke podsetila je na takve anomalije i životnu stvarnost. Jonke nije bio samo uvaženi znanstvenik i primjeran društveni radnik nego i aktivan planinar, član PD »Zagreb-Matica« od osnutka toga društva, tako da je prošle (1978) godine primio i jubilarno priznanje za tridesetogodišnje planinarsko članstvo.

Roden 29. srpnja 1907. u Karlovcu, drug Lujo studirao je slavistiku na Filozofskom fakultetu u Zagrebu i na Karlovom sveučilištu u Pragu, a doktorirao na Sveučilištu u Zagrebu. Kraće vrijeme prije rata bio je profesor gimnazije na Sušaku, a djelovao je i kao referent Prosvjetnog odjela Banovine Hrvatske. Od godine 1950. do umirovljenja bio je radno i životno vezan uz Filozofski fakultet zagrebačkog Sveučilišta (kao docent i profesor), a od godine 1963. bio je redoviti član JAZU ističući se i uživajući priznanja u domovini i inozemstvu kao eminentan stručnjak hrvatskog ili srpskog je-

zika. Lingvistički znaci veoma su cijenili njegovu stručnost i mjerodavnost njegova znanstvenog misljenja, a brzoplete proizvoljnosti nestručnih sveznadara naročito su mu zagorčale posljednje godine života. Umro je 15. ožujka 1979. i sahranjen je uz iskrenu sućut kulturne javnosti i mnogobrojni ispraćaj vjernih mu poštovalaca na mirogojskom perivoju mrtvih.

Zivot i djela dra Ljudevita Jonke nisu nepoznatica i nema potrebe posebno ih isticati u ovom kratkom nekrologu. Cinjenica je, da je naš prijatelj i drug Lujo pridonio u riznicu hrvatske i jugoslavenske kulture znanstvene spoznaje i radove, koji će živjeti trajno i nadživjeti njemu nesklone kritičare i kritikante. Oprashtajući se nad otvorenim grobom od pokojnika, pisac ove posmrtnice rekao je: »Kao čestiti Hrvat i Jugoslaven uvjek, svagdje i prije svega znao si i htio biti plemenit čovjek, a nisi zaboravio ni odlučno i nesebično djelovati u duhu poštenog i pravednog jugoslavenskog bratstva i jedinstva. Niže Tvoja krivica, ako Te ponekad i ponegdje nisu mogli razumjeti. Zivot je takav. Mnogocijenjenom prijatelju, suradniku i drugu Luji neka u srcima našima ostane svijetla uspomena i trajni spomen!«

Vladimir Blašković

Ivanečki su se planinari 26. ožujka oprostili od velikog i poznatog planinara druga Stjepana Salkovića. Umro je u najplodonosnijoj dobi svoga života, u dobi kada čovjek svojim znanjem, iskustvom i kreativnošću najviše daje. Bilo mu je svega 49 godina. Čitav mu je život od samog djetinjstva ispunjen radom, učenjem i požrtvovnim zalaganjem za boljim i ljepšim. Zato nije ni bilo čudno što se nalazio u prvim redovima planinarskog života, aktivnosti kojoj je posvećivao gotovo svaki čas slobodnog vremena.

Rodio se u Selcu 6 III. 1930. godine, gdje polazi osnovnu školu. Kratko vrijeme polazi gimnaziju u Zagrebu, koju radi ratnih nedača, neimastine i izglađnjelosti napušta i odlazi u selo Ježevu, da bude sluga kod imućnog seljaka i da kako tako izbjegne neimastinu. Nakon godine i pol vraća se u rodno Selce, nastavlja gimnaziju u Crikvenici i maturira 1948. Nastavlja školovanje na Željezničkom tehnikumu, te po završetku bude službenik jugoslavenskih željeznicu u Opatiji-Matulji, Grubišnom polju, Lendavi i Začretju. Godine 1962. postavljen je za šefu željezničke stanice Ivanec i tu ostaje do smrti 23. ožujka. Po dolasku u Ivanec uključuje se u rad DP »Ivančica«. Jedno je vrijeme bio tajnik, a poslijе je radio u organima društva. Odlikan organizator te vodi na nekoliko značajnih planinarskih pohoda, dokazuje svoju veliku ljubav prema planinama i umješnost sprovođenja svih planinarskih aktivnosti. Odlikovan je Srebrnim znakom Planinarskog saveza Hrvatske.

Okrutna bolest pomalo je nagrizala njegovo zdravje, njegovu snažnu fizičku konstituciju i njegovu ličnost. Dugo se to vuklo i za cijelo to vrijeme Stipe još uvijek planinari, veseli se životu i

nada. Ima planove. Ali bolest je bila jača od njega i došao je kraj.

Na posljednjem zasjedanju Medudruštvenog savjeta zagorskih planinarskih društava 25. ožujka planinari minutom šutnje daju mu posljednju počast. Svi ga znaju i nikako ne mogu prihvati da Stipe nema više među nama. Jest, nema ga. Ostale su samo uspomene i sjećanja na jedan plodan i kreativan planinarski život.

Dragutin Karažinec

Naše organizacije

PLANINARSKI ODBOR DALMACIJE U 1979. GODINI

U Dalmaciji djeluje 12 društava na razvučenom području od Zadra do Dubrovnika. Ova raspršenost stvara organizacijske poteškoće u povezivanju. Ipak je u toku godine bilo vrijednih akcija koje valja spomenuti jer su prešle okvir pojedinih društava.

— »100 žena na vrh Mosora« je manifestacija što je za samo nekoliko godina i svoje ime učinila upravo simboličkim, pošto ga je odavno prerasla brojem žena koje u njoj učestvuju. Treba li ovoj akciji posebnog priznanja nakon uzbudljivog prijaza: više od 1500 žena po vjetru i studenoj kiši s pjesmom se penjala uz mosorsko kamenje. Ovaj uspon na vrh Mosora jest i sve više postaje manifestacija s ne malim društvenim i političkim značajem.

— XXVI slet PTT planinara Jugoslavije, 1978. u Baškom Polju (podnože Biokova) u organizaciji PD PTT »Marjan« iz Splita sa preko 500 planinara; na zajedničkom usponu na Biokovo bilo je 230 planinara iz svih krajeva Jugoslavije. Ovome treba dodati organizirani marš PTT planinara Jugoslavije stazama partizanskih jedinica preko Biokova, Mosora i Kozjaka na kojemu je bilo 50 planinara.

— Peti zbor planinarskih vodiča i pripravnika PSH održan je u organizaciji Stanice planinarskih vodiča Split, sa 65 vodiča i pripravnika iz Zagreba, Rijeke, Zadra i Splita uz veliki broj predstavnika društveno-političkih organizacija općine Split.

— Ovogodišnja akcija »Ništa nas ne smije iznenaditi 78« bila je do sada najorganizirana akcija planinarskih društava ove vrste. Posebno se to

može tvrditi za planinarske organizacije na području općine Split. Izvedeno je 25 manjih akcija različitog karaktera, sa preko 1400 planinara i omladinice iz mjesnih zajednica. Posebno su se istakli specijalizirani kadrovi: planinarski vodiči i gorski spasavaoci.

— I ove godine organizirane su posebne planinarske škole u kojima se osposobljavaju pripravnici alpinista, planinarski vodiči, te putem tečajeva ospobljavaju speleološki pripravnici. Ukupno je polazilo škole i tečajeve 115 planinara.

— Otvorena je još jedna planinarska transverzala pod nazivom Planinarski put »Dalmacija«. Ovu 120 kilometara dugacu stazu, koju je moguće prijeći za 6 do 7 dana hoda, osnovao je i svečano otvorio Planinarski klub »Split« iz Splita. Prigodom otvaranja okupilo se 140 planinara na vrhu Labište, odakle je na prvu dionicu staze krenuo ravnostotin planinar iz Zadra, Makarske, Zagreba i Splita do planinarskog doma Mačaka. Ona pruža nove mogućnosti za kretanje vrhovima planina uz neposrednu morsku obalu Srednje Dalmacije.

— Propaganda i publicistika je u ovoj godini aktivnija, zahvaljujući publikacijama: Turističko-planinarski vodič »Biokovo« izdanie PD »Biokovo« iz Makarske i Monografija (spomenica) 50. obljetnice PD »Mosor« iz Splita. Jedno i drugo izdanie vrijedan su prilog planinarskoj organizaciji Dalmacije.

U ovoj kratkoj informaciji nije bilo moguće izložiti sve one aktivnosti koje su organizirane u planinarskim organizacijama.

Milan Sunko, prof.

Jubileji

TRIDESET GODINA PD »TAJAN« U ZENICI

11. marta 1949. godine oformljena je prva planinarska organizacija u Zenici pod nazivom »Tajan«. Ime je dobila po istoimenom vrhu (1296 m) u blizini Zavidovića. »Tajan« i danas postoji i slavi tridesetogodišnjicu svoga postojanja, što predstavlja zavidan jubilej jedne amaterske organizacije.

Društvo broji 1250 članova i zauzima značajno mjesto u širenju masovne fizičke kulture. Svoj rad društvo sprovodi kroz razne sekcije kao što su: sekcija za rad s omladincima, propagandna sekcija, sekcija za zaštitu čovjekove okoline, alpinistička sekcija i druge. Društvo je veliku pažnju posvetilo razvoju alpinizma i orientacijskog sporta zbog njihovog značaja u sistemu opštenarodne odbrane.

O radu društva najbolje govore mnogobrojne diplome, pehari i priznanja koja povezuju rad generacija kroz tri decenije. Zadnje priznanje koje je primilo PD »Tajan« je pehar i plaketa SOFK Zenice. Naime, »Tajan« je, između ostalih, proglašeno za najaktivniju sportsku organizaciju u 1978. godini.

Edin Kundalić

OBLJETNICA USPONA NA KILIMANDŽARO

Planinarsko društvo »Platak« — Rijeka organiziralo je dana 19. 2. 1979. godine proslavu 20. obljetnice Prve jugoslavenske planinarske ekspedicije na Kilimandžaro 1958. godine.

U prostorijama Kluba privrednika okupili su se članovi planinarskih društava Rijeke koji su najprije sa zanimanjem razgledali fotografije s tog pohoda, a zatim je predsjednik PD »Platak« Srećko Stanić u uvodnoj riječi pozdravio prisutne. Minutom šutnje odana je

• 50. obljetnica PD Biokovo. U prisutnosti velikog broja članova, predstavnika društveno-političkih i radnih organizacija Makarske, predstavnika planinarskih društava Dalmacije i PSH, održana je u Makarskoj 4. svibnja, proslava 50. obljetnice osnutnja PD »Biokovo«. Tom prilikom predsjednik PSH Božidar Škerl uručio je društvu Zlatni znak PSJ, te priznanje PSH i PSJ nekolicini zasluznijim članovima. Proteklih godina, a posebno nekoliko poslijednjih, društvo je pokazalo veliku i raznovrsnu aktivnost. Od značajnijih akcija u pripremi je otvorenje Biokovske partizanske transverzale, te akcija u okviru zajedničke jugoslavenske akcije »60 crvenih staza Partije«.

• Jubilej PD »Tajan«. 11. marta 1949. godine oformljena je prva planinarska organizacija u Zenici pod nazivom Planinarsko društvo

počast dvojici preminulih članova, ing. Ivi Gropuzzu i Svetozaru Rađenoviću, a zatim su govorili sami sudionici toga uspona.

Stanko Vičić vrlo plastično je opisao nevolje oko pripreme ekspedicije. Tada je Afrika najvećim dijelom bila kolonija, muke je bilo s vizama, putna mreža nikakva, nepovjerenje vlasti, naročito pograničnih organa. Ime Jugoslavije dobrim dijelom predstavljalo je bauk za tadašnje kolonijalne sile. Pričao je tako vjerno i upečatljivo da je auditorij imao dojam kao da se je sve to odigravalo prije nekoliko dana. Osobito je bila interesantna legenda naroda tog dijela Afrike o tome da je svjetljanje leda i snijega na vrhu refleks nedovršenih dijamantnih dvorova koje je jedan leteći bog radio za svoju voljenju djevojku. Na žalost ljubav je tragično završila.

Svoja sjećanja iznosili su i Uroš Menegelo, Edvin Rakoš i drugi penjači. Posebna atrakcija bili su vrlo lijepi dijapo pozitivi u koloru. To je 1958. godine bila prava rijetkost. Na kraju su nekadašnjim sudionicima uspona podijeljena u znak sjećanja i priznanja spomen-plakete, a PD »Platak«, koje je i organiziralo ekspediciju, dobilo je od Općinskog planinarskog saveza poseban spomen-poklon. Priznanja i poklone uručio je tajnik OPS Ervin Ge bauer.

Sastav ekspedicije bio je: Stanko Vičić — vođa ekspedicije, Uroš Menegelo-Dinčić — org. tajnik, Ivo Gropuzzo — izvjestitelj, Edvin Rakoš — snimatelj, Svetozar Rađenović — ekonom, Nikola Novaković — sanitet, Ernest Tomšić — član, Stanko Gilić — član, Stanko Simčić — član i Lojzek Ožanić — vozač.

Poseban ugodaj na proslavi stvorili su učenici OŠ »Rudolf Tomšić« koji su svojim prigodnim programom zabavili i razveselili prisutne.

Miljenko Pavešić, Rijeka

»Tajan«. Ime je dobila po istoimenom vrhu (1296 m) u blizini Zavidovića. »Tajan« i danas postoji i slavi tridesetogodišnjicu svoga postojanja, što predstavlja zavidan jubilej jedne amaterske organizacije. Društvo broji 1250 članova i zauzima značajno mjesto u širenju masovne fizičke kulture. Svoj rad sprovodi kroz razne sekcije kao što su: sekcija za rad s omladincima, propagandna sekcija, sekcija za zaštitu čovjekove okoline, alpinistička sekcija i druge. Društvo je veliku pažnju posvetilo razvoju alpinizma i orientacijskog sporta zbog njihova značaja u sistemu opštenarodne obrane. O radu društva najbolje govore mnogo brojne diplome, pehari i priznanja koji povezuju rad generacija kroz tri decenije. Zadnje priznanje koje je primilo društvo je pehar i pla-

keta SOFK Zenice. Naime, »Tajan« je, između ostalih, proglašen za najaktivniju sportsku organizaciju u 1978. godini. (Edin Kundalić)

• Jubilej PD »Paklenica«. U prisutnosti oko 300 članova i uzvanika u subotu 12. svibnja u Zadru je održana svečana skupština PD »Paklenica« u povodu proslave 80. obljetnice organiziranog planinarskog društva u Zadru. Tom prilikom potpredsjednik PSH dr Željko Poljak uručio je društву i najzaslužnijim članovima društva odlikovanje PSJ i PSH. U okviru proslave otvorena je izložba slika s planinarskim motivima čiji su autori članovi društva, a izdana je i prigodna edicija o proteklom radu. (N. Aleksić)

Prvenstveni usponi

VARIJANTA SMJERA »S« U ISTOČNOJ STRANI VELIKE KAPE NA PRENJU

Prvi penjao Šišić Muhamed, solo, 24. decembar 1977. god. Visina cca 150 metara. Vrijeme sat i pol. Pristup kao za smjer S.

Opis: U gornjih trećini S-a odvojiti se desnom markantnom žlijebinom i njome izaći na greben. S grebena prieći snježno polje SI stijene na S greben. Do grebena nagibi idu do 50°. U samom grebenu prva dužina 60° do na stjenoviti dio i odatle kroz zaledenu stijenu jedna dužina (IV+) na vrh. Silaz kao za smjer S. Slika na str. 132.

Muhamed Šišić

SMJER »SANDŽAČKA 33« U STIJENI OSOBCA NA PRENJU

Prvi penjali: Miodrag Rakić i Dragan Tomić 5. marta 1977. Ocjena prvih penjača: Prosječni nagibi 45° do 50°, maksimalni nagib 60° Visina cca 450 metara. Dužina: 650 metara. Vrijeme prvih penjača 6 sati. Pristup od plan. kuće Jezerce markiranim putem preko Skoka za Konjic pod zapadnu stijenu Osobca.

Opis: Ulaz po neizrazitom žlijebu ispod velike stjenovite kaskade. Po žlijebu pravo gore oko 60°, a zatim d. oko 10 m, pa opet pravo gore do osig. pod velikom kaskadom. Nagibi u žlijebu kreću se do 65°. Loša osig. Od podnožja kaskade traverzirati 4 d. lijevo, a zatim pravo gore. Nakon 60 m penjati d. gore preko snježnih polja pod upadnicu vrha, te upadnicom pravo na vrh. Nagibi se kreću od 45° do 55°. Slika na str. 139.

Silaz velikim kuloarom u pravcu juga do podnožja, a zatim kroz Vlasni do prema kući Jezerce.

Penjači su smjer posvetili svom prijatelju, aktivnom alpinistu Muhamedu Šišiću.

SMJER PRENJSKIH VUKOVA U VELIKOJ KAPI NA PRENJU

Pokušaji uspona: Maltarić, Mulaosmanović, Rakić i Šišić. Prvi penjali: Branimir Maltarić, Mujo Mulaosmanović, Miodrag Rakić i Alirizac Vatrešnjak. Datum uspona: 10. 3. 1979. god. Visina smjera: cca 350 metara. Dužina smjera: 600 metara. Ocjena: Nagibi u smjeđu 45° do 70°, stijena IV+, V, VI. Vrijeme penjanja prvih penjača 6 sati. U lošim snježnim uvjetima postoji opasnost od lavina. Padajuće kamenje do grebena.

Pristup. Od posljednjih kuća Gornje Bijele (10 km od Konjica) vidljiva je velika žlijebina koja se spušta ispod SI stijene Velike kape. Markiranim putem iz Gornje Bijele prema kući Jezerce i nakon desetak minuta d. kroz rijetku bukovu šumu prema podnožju velike žlijebine. Uz žlijebinu pod vertikalni stjenoviti skok. Skok zaobići lijevo kratkom stromom padinom, a zatim gore grebenom kroz šumu (d. ostaju stijene) na lovačku stazu kojom d. u žlijebinu. Na mjestu gdje staza ulazi u žlijebinu krenuti pravo gore žlijebom ići sve do 6–7 metara visokog skoka. Skok zaobići s lijeve strane, ponovo se vratiti u žlijebinu i nakon 200 metara lijevo na neizrazit greben obrastao stabilima munika. Ovdje je mjesto za bivak sigurno od lavina. Moguće je bivakirati i na drugim mjestima u blizini što zavisi od snježnih uvjeta. Pristup 4 sata, uz dobar snijeg i manje. Sl. na str. 132 i 139.

Opis: Ulaz d. od najnize tacke SI grebena. Prijelati pravo gore nekoliko dužina pod stijenu, a zatim skrenuti lijevo ispod stijene strmom zasjenjenom rampom vidljivom iz doline (nagibi u rampi 50°). Nakon 2 d. ulazi se u prostrani cirk koji po dužini presijeca oštar snježni greben. Prieći

cirk preko snježnog grebena i strmim snježnim jezikom (nagib u jeziku do 70°) lijevo od razvedene stijene izaći na I greben, ~~te po potonjenjem~~ terenu doći do podnožja prvog zuba (vidljiv iz doline). Od ovog mjeseta moguće je spustiti se u smjer S. Do podnožja prvog zuba poželjno je doći prije izlaska sunca da bi se izbjeglo kamenje koje počinje padati s prvim sunčevim zracima. Ući u zub s tendencijom desno dok ne postane vidljivo malo sedlo između prvog i drugog zuba. Penjati pravo na sedlo (IV+), gdje je osig. Sa sedla preko zaledene stijene drugog zuba pravo gore na nagnutu policu, a zatim do ~~do mace~~, 12 m (—IV). Od kleke preko strme police 2 m. lijevo pa pravo na vrh zuba na dobro osig. (—V). S vrha zuba položenim grebenom do kratke strmine od 650 na dobro osig. S osig. lakšim terenom pod treći zub koji običi d. i ući u veliko snježno polje. U lošim snježnim uslovima držati se bliže grebenu. Snježnim pojmom pravo gore upadnicom vrha do zaledenog prolaza kroz stijenu ispod samog vrha. Nagibi u posljednjoj dužini 60°, 65°. Proći pažljivo i kratkim, strmim žlijebom na vrh.

Silaz: S vrha ivicom grebena prema sjeveru tako da se prati linija streha. Nakon 30 min. kroz prolaz u strehama spustiti se u pravcu doline Bijele, prieći preko zasneženih glavica, a onda prieći desno padine prema Maloj i Velikoj kapi pod SI stijenu gdje je počeo uspon. Do ovog mjeseta potrebno je 2 sata i još 2 sata do sela. Moguće je ne vraćati se pod Veliku kapu, nego se spuštati pravo u dolinu ili sići kao u opisu smjera S.

Napomena: Smjer je orijentacijski veoma lagan, vrio je lijep i interesantan cijelom dužinom. Citav je vidljiv od posljednjih kuća Gornje Bijele. S grebena i vrha Velike kape pruža se jedan od najljepših pogleda na Prenj. Potrebno 5 do 10 klinova, eventualno jedne ljestvice. Donji dio i snježna polja u izlazu opasna su u lošim snježnim uvjetima.

SMJER »S« U ISTOČNOJ STIJENI VELIKE KAPE NA PRENJU

Prvi penjali: Muhamed Gafić, Branislav Jovanović, Naim Logić, Bogdan Rakić i Miodrag Rakić 27. februara 1977. Prosječni nagib 45° do 50°, maksimalni nagib 60°. Visina cca 350 metara. Dužina 600 metara. Vrijeme 5 sati. Za toplijeg vremena smjer je izložen padajućem kamenju. Preporučuje se ulazak u ranim satima.

Pristup: Od kuće Jezerce ispod Taraša i Motike pod istočnu stranu Krune. Traverzirati istočne padine ispod Krune i Velike kape do pod kuloar prije posljednjeg neizrazitog grebena (~~greden~~ u vrhu obrostao stablima munike, a niže klekovenom) kraj se gubi u točilu, što se spušta u Rakov laz. Slika smjera na str. 132.

Opis: Ulaz ispod najnize dijela stijene s blagom tendencijom desno. Nakon nekoliko dužina nagib 35° do 40° kuloar skreće lijevo i sužava se na svega 3 do 4 metra (nagibi u suženju 50°, 55°, 60°) da bi se zatim proširio u veliko snježno polje. U gornjem dijelu polja ponovo se formira uzak kuloar koji ispod uočljive stijene pri vrhu skreće desno. Nagibi u ovom dijelu su do 60°. Izlaz preko kratkog grebena na sam vrh Velike kape.

Silaz s vrha jz. padinama na raskršće Podotića, a zatim putem do kuće Jezerce.

Miodrag Rakić

Orijentacijski sport

• Pojedinačna orijentacijska natjecanja trebalo bi prema odluci Koordinacijske komisije za orijentaciju PSJ više forisirati. Predsjednik Komisije, ing. Predrag Zatezalo, načinio je u tu

svrhu izvještaj, koji je objavljen u Informatoru PSJ broj 3, novembar 1978. Nekoliko podataka iz njega: Prvo natjecanje održano je 13. V 1897. u Norveškoj. Medunarodna

osnovana je 1961. s 23 zemlje članice, među njima i tri planinarske saveze i nijedan atletski! Kod nas je prvo pojedinačno prvenstvo održano 1964., a već 1977. ih je četrnaest.

● Prvenstvo Jugoslavije u orijentaciji, 16. po redu (prvo je održano 1963. u Jajcu), održano je na Malom Jastrepцу 16. i 17. IX 1978. Sudjelovalo je 18 ekipa iz 5 republika i pokrajina. Prvo mjesto je osvojilo PD »Čelik« iz Smeređeva, a drugo i treće »Avala« iz Beograda i »Elema« iz Skopja.

● 3. orijentacijsko natjecanje PD Zagreb održano 31. 3. u zapadnoj Medvednici sa 111 natjecatelja iz 16 država, JNA i Saveza izviđača. Vrijeme je bilo lijepo, KT je bilo 16. Prvih 15 mješta u muškoj A kategoriji zauzele su Ivan Plantak (PD Ravna gora), Mile Stevanović (PD Neštin), Milan Bačanac (PSD J. Pančić), Tore Engebretsen (PD Sljeme), Marijan Cepelak (PDS Velebit), Josip Dučak (PSD Stražilovo), Đorđe Vuković (PSD Stražilovo), Mihajlo Radojičić (PSD Avala), Alfred Židan (PD Sljeme), Josip Puljko, (PD Sljeme), Zlatko Smerke (PD Ravna gora), Ivica Mesić (PD Vihor) i Predrag

Zatezalo (PSD Železničar). Prvaci u muškoj B kategoriji: Sava Alidukić (PD Neštin), Ivan Dančuk (Hajduk), Zoran Zeljković (Železničar) itd. U ženskoj kategoriji prve su Andrea Gustović, Vlatka Sakar, Goranka Lugomer, Lidija Audi (sve PD Zagreb), Ljiljana Đorđević (PSD 21 maj) itd. Ekipni plasman u A muškoj: Stražilovo, Sljeme, Zagreb, Ravna gora, J. Pančić, Železničar, Velebit, Sljeme, Avala itd. U muškoj B kategoriji Hajduk, Ravna gora i Neštin. U ženskoj prvo je PD Zagreb.

● Memorijal Janka Mišića. U nedjelju 22. travnja u Samoborskom gorju održano je tradicionalno orijentacijsko natjecanje »Memorijal Janka Mišića«. Ovo je najmasovnije orijentacijsko natjecanje u SRH, što se i ovaj put potvrdilo: sudjelovalo je 308 ekipa (po tri člana). Organizator natjecanja besprijekorno je progovorio PD »Japetić« iz Samobora. Plasman ekipa je slijedeći: Pioni-

ri: 1. Škola »Bogumil Toni«, Samobor, voda Galović, 2. Škola Rude, voda Kupres, 3. PD »Japetić«, voda Vuković. Pionirke: 1. Škola »Bogumil Toni«, voda Sančolić 2. Škola Rude, voda Cvetković, 3. PD »Japetić«, voda Runitas, Omladinci: 1. PD »Japetić«, voda Pavlin, 2. PD »Japetić«, voda Podvezanec, 3. PD »Japetić«, voda Librić. Omladinke: 1. PD »Japetić«, voda Koletić, 2. PD »Torpedo« Rijeka, voda Bakota, 3. PD »Japetić«, voda Bošković. Članovi: 1. PD »Vihor« Zagreb, voda Breštovec, 2. Zastava, voda Cvetković, 3. Zastava, voda Liknić. Članice: 1. PD »Vihor«, voda Gjurčević, 2. PD »Sutjeska« Zagreb, voda Čosović, 3. PD »Vihor«, voda Gros. Stariji članovi: 1. PD »Vihor«, voda Ivić, 2. PD »Vihor«, voda Stipević, 3. PD »Troglobit« Zagreb, voda Ksenić. Kategorija pojedinci: 1. Ivica Mesić, PD »Vihor«, 2. Zdenko Kristijan PD »Japetić«, 3. Stjepan Posavec, PD »Zagreb-matica«. (N. Aleksić).

Speleologija

● Speleološki odsjek PD »Mosor« ima dugogodišnju tradiciju u splitskom planinarstvu. Aktivnost se prije 6 godina pokušavala nekoliko puta pokretati. Bilo je i nekih uspjeha ali za kratko. Zahvaljujući činjenici da su članovi SO PK »Split« prešli u PD »Mosor«, javio se interes za oživljavanje speleološke aktivnosti u tom društvu. Inicijativni sastanak za oživljavanje rada SO »Mosor« održan je 17. 11. 1978. Za predsjednika je izabran Goran Gabrić, za tajnika Enver Strkljević, a za oružara Nenad Saljić.

Od Upravnog odbora PD »Mosor« odobrена su sredstva za nabavku najosnovnije speleološke opreme. Naručena su dva statička užeta i ostala tehnička oprema. Stanica GSS Split imala je ujvijek razumijevanja za speleološku aktivnost, pa je poklonjena nešto opreme. Početna aktivnost u odsjeku svodila se na račićavanje krša u sobici SO-a u društvenim prostorijama. Naime zbog neaktivnosti speleologa, u sobici je uskladišten razni materijal. Organizirane su radne akcije radi osposobljavanja sobice za svoju namjenu. Utrošeno je 80 sati rada, a članovi odsjeka provodili su i subote i nedjelje u tom radu. Ipak se našlo i mogućnosti i vremena za neke akcije na terenu. Organizirane su 2 istraživačke akcije, 2 vježbe i nekoliko posjeta speleološkim objektima. Osim opreme, u sobici je pronađen i dio dokumentacije o prijašnjem radu odsjeka. U početku bilo je svega nekoliko aktivnih članova, pa je bilo neophodno da se organizira speleološka škola, kako bi se stručno osposobili mladi planinarski ka-

dovi. Sada u odsjeku djeluje 17 članova, od toga 3 speleologa, 7 pripravnika i 7 suradnika. Članovi odsjeka su članovi GSS-a, i to 2 spasavaoca i 3 pripravnika. Nakon speleološke škole predviđa se da će broj članova znatno porasti. (Nenad Saljić)

● Prestanak rada SO PK »Split«. U 1978. godini navršilo se 8 godina aktivnog i plodnog rada Speleološkog odsjeka Planinarskog kluba »Split«. U proteklom razdoblju odsjek se bavio istraživanjem speleoloških objekata na području Dalmatinske regije. Istraženo je preko 100 špilja i jama, organizirane su i 3 speleološke škole, u kojima je osposobljeno mnogo mlađih speleoloških kadrova. Prije prestanka rada odsjek je imao 4 speleologa, 22 pripravnika i 10 suradnika. Odsjek je prestao raditi zbog nesporazuma s Upravnim odborom PK »Split«. Dio članstva prestao se baviti speleologijom, a najvećim dijelom su članovi odsjeka prešli u PD »Mosor« i u Speleološkom odsjeku tog društva nastavljaju svoju planinarsku i speleološku aktivnost. (Goran Gabrić)

● Završena Zagrebačka speleološka škola. Zagrebačka speleološka škola koja je trajala dva mjeseca završena je prigodom svečanosti 10. svibnja. U toku tih dva mjeseca uz teoretska predavanja posjećeni su brojni speleološki objekti: Veternica, špilja Tounjčića, Mijatova jama na Kordunu i Cerovačke pećine. Od 37 polaznika školu je završilo 30 koji su stekli naslov »Speleolog pripravnik«. Svim polaznicima koji su uspješno završili školu uručene

su diplome, a najboljima i knjige s planinarsko-speleološkim sadržajem.

● Uredjenje špilje Veternice. Na obronku jugozapadnog dijela Medvednice nalazi se ulaz u špilju Veternicu. Speleološka istraživanja vrše već niz godina speleološki odsjeci PD »Velebit«, »Željezničari« i »Zagreb matica« te Institut za geološka istraživanja. Dužina glavnog kanala iznosi 2262 metra, a dužina svih do sada istraženih kanala 5994 metra. Do ove godine špilju su posjećivali uglavnom speleolozi te manje grupe planinara, dok posjet širem krugu posjetilaca nije bio moguć. Prošle godine dogovorom USIZ-a fizičke kulture Zagreba, općine Susedgrad i zagrebačkih planinara speleologa započeto je uređenje Veternice, te organizirana vodička služba. Vodičku službu preuzeo je Komisija za speleologiju PSH, tako da svake subote i nedjelje svi zainteresirani mogu od 9 do 15 sati organizirano posjetiti Veternicu. Dovoljno je javiti se u navedeno vrijeme dežurnim planinarama speleolozima na ulazu, a u slučaju posjete veće grupe potrebno je najaviti se unaprijed Komisiji za speleologiju PSH (Zagreb, Kozarcova 22, telefon 448-774), kako bi se moglo na vrijeme osigurati veći broj vodiča. Za sada je omogućen turistički posjet svega 380 metara od ulaza, a od daljnjih radova planirano je proširenje prolaza i elektrifikacija. Najpogodniji prilaz Veternici je od sela Dubravice (vozi autobus ZET-a od Crnometra) za 30 minuta hoda.

Vijesti

● Broj planinara u Jugoslaviji. Prema prodanim članskim markirima u 1978. godini u Jugoslaviji je bio te godine 185.171 planinar (u 1977. 184.440), i to u BiH 24.998, Crnoj Gori 5000, Hrvatskoj 27.230, Makedoniji 9000, Sloveniji 93.526, Srbiji 18.341, Vojvodini 7076 i Kosovu 500.

● Susret balkanskih planinara. U Rumunjskoj je od 25. VIII do 1. IX 1978. održan susret predstavnika planinarskih organizacija balkanskih zemalja. Jugoslavija su zastupali Nedjo Filipović, Božidar Škeri, te alpinisti Branimir Predović i Mladen Brški, koji su tom prilikom ispenjali dva smjera u masivu Bucegi.

● 13. slet planinara Jugoslavije održan je u dolini Dečanske Bištice pod Prokletijama. Otvoreno je bilo 4. VII 1978. Sudjelovala su 163 društva s 3507 članova, oko 2000 gradana iz Kosova, 30 pripadnika JNA, 54 planinara iz CSSR itd. Iz Srbije je bilo zaustipljeno 54 društva, te Hrvatske 31, BiH 33, Slovenije 7 itd. Idućeg dana bilo je na vrhu Deroviće više od 800 planinara, rekordan broj.

● Skupština OPS Rijeka. Općinski planinarski savez Riječka koordinira rad osam planinarskih društava s područja Rijeke, Opatije i Bribira s ukupno 3500 članova. Osim društava, u okviru odbora djeluju i Stanica gorske službe spasavanja i Stanica vodiča, a uspešno se koordinira speleološka i alpinistička aktivnost, markiranje planinarskih puteva, organizacija orientacijskih natjecanja, rad na zaštiti prirode i mnoge druge djelatnosti. O svemu tome bilo je riječi na skupštini, koja je u prisutnosti delegata svih udruženih društava i uzvanika, održana 21. svibnja u Rijeci. Tom prilikom izglasane su i nove statutarne odredbe, po kojima je najviše tijelo OPS-a Konferencija, a između pojedinih zasjedanja radom OPS-a će rukovoditi Predsjedništvo koje sačinjavaju po tri predstavnika udruženih društava i po jedan predstavnik stručnih djelatnosti.

● Proširenje Triglavskog doma. Kao što smo javili u prošlom broju, Triglavski dom na Kredarici bit će obnovljen i ujedno znatno proširen. Sa sjeverne strane bit će prigraden aneks sa 180 ležaja i 400 mjesti u restoranском dijelu. Na ovoj akciji angažirat će se ne samo sve planinarske snage u Sloveniji nego će se i svi planinari Jugoslavije pridružiti nastajanju da najviša planinarska kuća u Jugoslaviji dobije reprezentativan izgled. Ona treba da bude zajednički ponos svih planinara naše zemlje. Priloženi crtež pokazuje približan izgled Triglavskog doma nakon uređenja. Planinska zveza Slovenije moli planinare da joj prepuste

svoje obveznice zajma za ceste kao pomoći u ovoj akciji. Treba ih slati na adresu Zveze: Ljubljana, Dvoržakova 9, a uz obveznicu treba priložiti čitko napisano ime, adresu i ev. ime planinarskog društva. Organizatori akcije uputit će svakom darovaocu pismenu zahvalu i spomen-značku.

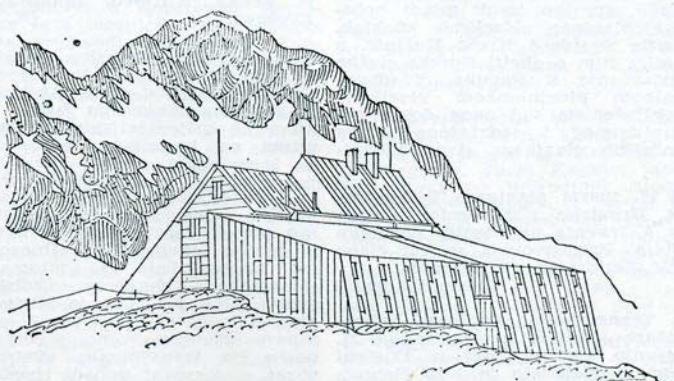
● Medvednica — Gorsko zrcalo. Postavljena je nova nadstrešnica-sjenica veličine 2x3 m, s dvostršnim krovistem, te stolom i dvije klupe od debelih planjka i obilca. Također je postavljena originalna korpa za smeće »sakrivena« u panju pored objekta. Nadstrešnica će korisno poslužiti kao sklonište i odmaralište zagrebачkim alpinistima prilikom vježbi na popularnom »špiglu«, kao i planinarama ili slučajnim namjerenicima koji su krenuli prema Hunjki iz Markuševačke Trnave. Na prijedlog PDS-a, radove u vrijednosti od 54.000,00 dinara finansira je USIZ fizičke kulture grada Zagreba u sklopu programa uređenja Medvednice za 1978. godinu. Uspjelo rješenje, te izradu, dobavu i montažu nadstrešnice, izvelo je Šumsko gospodarstvo Zagreb, OOUR Hortikultura i turizam iz Zagreba. Predlažemo da se novoizgrađena nadstrešnica nazove imenom tragično poginulog predsjednika PDS »Velebit« i tajnika PSZ-a Milana Matovine, u znak zahvalnosti za njegov doprinos razvoju zagrebačkog planinarsvta, alpinizma i speleologije. (V. Dežmar)

● Seminar PSH za vodiče. Od 24. do 31. ožujka 1979. godine održan je na Voglu skijaški i vodički seminar PSH za 53 sudionika iz Zagreba, Samobora, Ogulin, Zadra i Splita. Rad se odvijao po grupama, prije podne održavala se skijaška škola, a poslije podne vodiči i pripravnici, ukupno petnaest, izvodili su vježbe spasavanja iz lavina, izrade improviziranih transportnih sredstava

va, transporta unesrećenih, izrada bivaka i skloništa i dr. Dok je proteklih godina Vogel bio idealno mjesto i teren za održavanje skijaških i drugih seminarova i škola, za ovu godinu se to nažalost ne može reći. Skijaške staze slabu i kasno se ureduju, većina skijaških liftova nije radila, a prehrana u hotelu bila je slaba. Izgovor za nerad žičara i neuredene terene bio je — prevelika količina snijega.

● Prestanak rada AO PK Split. Alpinistički odsjek u Planinarskom klubu »Split« navršio je u 1978. godini 5 godina postojanja. U tom vremenu članovi su posjetili mnogo planinarskih područja i ispenjali velik broj smjerova. Penjalo se u Mosoru, Kozjaku, Biokovu, Velikoj Paklenici, Julijskim Alpama, Grossglockneru, Matterhornu, Mont Blancu, itd. Dva člana odsjeka sudjelovala su u II. Splitkoj alpinističkoj ekspediciji »Hindukus '75«, a jedan u II. Hrvatskoj alpinističkoj ekspediciji »Ande '75«. Odsjek je 1976. godine organizirao visokogorskog pohod u Savojske i Valiske Alpe sa 14 učesnika. Tom prilikom organiziran je i interni ledenjački tečaj. U trenutku prestanka aktivnosti odsjek je imao 2 alpinista i 18 pripravnika. Na skupštini odsjeka u 1978. godini, nitko od članova odsjeka nije želio da se prihvati pročelninstva, tajništva i oružarstva, radi nesporazuma s upravnim odborom PK »Split«. Članovi odsjeka prešli su u AO PD »Mosor« i u tom odsjeku nastavljaju sa svojom aktivnošću. (Goran Gabrić)

● PD »Dugi vrh« iz Varaždina organiziralo je 17. travnja izlet do Ribniške koče na Pohorju s 32 člana. Izlet je veoma uspio, a boravak u domu bio je ugodan zahvaljujući pomoći Jožeta Kuvera iz Maribora.

Izgled Triglavskog doma kakav će biti nakon proširenja

● **Akcija GSS u Anića kuku.** Dva slovenska alpinista ostali su zbog nevremena između 20. i 21. III u stijeni Anića kuka, odakle se gladni i iscrpljeni nisu mogli spustiti. Preko milicije u Starigradu alarmirao je Operativno-informacijski centar u Zadru članove PD Paklenica, koji su odmah, zajedno s članovima stanice GSS u Splitu, poduzeli akciju spašavanja i uspješno je završili. Uloga Operativno-informativnog centra u Zadru bila je osobito korisna, jer je zaista bio centar za vezu, a osim toga stavio je na raspodjeljanje i tri radiostanice. (D. P.)

● **PD »Sokolovac« Slav.** Požega održalo je 7. travnja redovnu godišnju skupštinu u svom domu u Velikoj. Dopune i izmjene Statuta, novi Poslovnik doma i izvršnjaci tajnika, blagajnika i nadzornog odbora bile su glavne teme rasprave ove veoma uspjele skupštine. O aktivnosti požeških planinara govorio je Željko Böhm, tajnik društva, iznjeviš plodnu jednogodišnju aktivnost gotovo 400 članova. Ilustrativna dopuna izvršnjaka, bila je prigodna izložba o aktivnosti između dviju skupština. Sudionici u diskusiji Vinko Tadić, Ruda Nedela, Vlado Jurišić, Žarko Bačikin, Zvonko Fridrik, Miljenko Soldo, predstavnici planinarskih društava iz Osijeka, Slav. Broda i Našica i Božidar Škerl, predsjednik PSH dopunili su izvršnjak svojim prijedlozima i razmišljanjima o unapređivanju djelovanja. Kako je planinarski entuzijast i dugo-godišnji predsjednik PD »Sokolovac« prof. Antun Petković iz zdravstvenih razloga morao napustiti uspješno rukovodenje ovom organizacijom, sudionici skupštine su ga jednoglasno izabrali za doživotnog počasnog predsjednika. Za novog predsjednika izabran je Ivica Martinek, predsjednik Okružnog suda Slav. Požega, društveno-politički i javni radnik, dugogodišnji planinar, te izvidački rukovodilac. U Upravni odbor kooptirani su Ksenija Ivančić, Jasna Vučković, prof. Josip Albert i Josip Kapetanić. Na kraju skupštine su Krešimir Sablek i dr Tomislav Sablek prikazali film o prelazu Velebita u zimskim uvjetima, koji su u veljači uspješno izveli mlađi požeški planinari Krešimir Sablek, Dario Svajda i Krešo Kučinić, a zatim film o akciji Gorske službe spasavanja u Papuku. Tradicionalnom planinarskom veselicom zaključen je rad ovog dobro organiziranog i sadržajnog skupa požeških planinara. (Ivan Jakovina)

● **17. susret planinara željezničara Hrvatske i Slovenije** održan je 8. travnja na Svetini nedaleko Celja. Prisustvovalo su 103 člana PD »Željezničar« iz Zagreba. (Josip Sakoman)

● **Transverzala planinara željezničara Jugoslavije** otvorena je 21. travnja na Popovici u Fruškoj gori. Sudjelovalo je i 25 članova PD »Željezničar« iz Zagreba. (Josip Sakoman)

● **Planinarski dom Vodice** (850 m) u Zumberku sagraden je 1959. da omogući planinarama što lakše kretanje po transverzali »Tragom XIII. proleterske brigade«. Godine 1976. zaključeno je da se dogradi dom. Kapacitet doma bio je dosada 24 ležaja. Blizina najviših vrhova Zumberka kao i cesta koja neposredno prolazi mimo doma za Sloveniju, omogućuje vrlo lagan prilaz. Kako je u međuvremenu sagradena asfaltna cesta od Kostanjevca do Sošica, do samog doma ima još 5 km neasfaltirane ceste. Radovi na dogradnji započeli su 1978. U 1978. bilo je utrošeno preko 5000 sati »dobrovoljnog« rada. U okviru društva osnovana je gradičinska jedinica. Rukovodilac izgradnje je Damir Mikšić. Ukupno je na domu radio 68 članova društva. Ovdje posebno možemo istaknuti Štojs Janka, Samardžija Sonju, Siladij Antona i Vesnu, Zlatara Milana, Željezniak Miroslava, Zanki Miljenka, Veng Željka, Aman Dubravku, Isaković Gorana i druge. Usprkos izgradnji, dom je stalno otvoren subotom i nedjeljom, a može primiti na prenoćiste 14 planinara. Veličina doma je 11x12 m, a kada će biti gotov moći će primiti ukupno 55 planinara na prenoćište. U toku ove godine počelo je uređivanje blagovaonice sa 60 mjestima, kuhinje kao i spavanaonice sa 10 ležajeva. Nadamo se da će ove godine doći i voda u dom iz obližnjeg izvora. Struja je osigurana kupljenim agregatom. Najveću pomoć dali su SIZ za fizičku kulturu općine Karlovac, Sumarija-Krašić i ciglana »Ilovac« Karlovac. Očekuje se da će 1980. dom biti potpuno završen i stalno otvoren. (Rudolf Starčić)

● **Susret PZS i PSH.** Sedmi po redu susret predstavnika Planinske zveze Slovenije i Planinarskog saveza Hrvatske održan je u subotu i nedjelju 21. i 22. travnja u Slavonskim planinama. Delegacije su predvodili predsjednici PZS dr Miha Potočnik i PSH Božidar Škerl. Uz već uobičajenu razmjenu informacija i iskustva, posebno su razmotrena statutarna pitanja te međunarodne veze. Prilikom susreta posjećena je Velika, Kutjevo, Jankovac i Zvečevo. (N. A.)

● **Iz rada PD »Sutjeska«.** Proljetna sezona u znaku je intenzivnog planinarskog rada. Aktivnost je započela masovnim sudjelovanjem na orijentacijskim natjecanjima na terenima Medvednice, na Memorijalu »Janko Mišić«, te natjecanjima na terenima Fruške gore. Speleološki odsjek društva dva puta je organizirao posjet Cerovackim pećinama. U okviru akcije PSZ »Upoznajmo Medvednicu« 140 pิตomaca-planinara Tehničkog školskog centra JNA posjetilo je Medvednicu i Ponikve. Grupa od 37 planinara učenika vojne gimnazije obišla je transverzalu »Petrova gora«, a masovni pohodi izvedeni su na Klek (70 sudionika) i Kalnik (50). (N. A.)

● **Planinarska svečanost u Hlebinama.** Hlebina, poznato podvarsku selo (kolivevka naivne umjetnosti i Hlebinske škole naivnih likovnih umjetnika) sredinom mjeseca veljače 1979. bilo je mjesto male ali uspjele planinarske svečanosti. Mladim planinarama, koji su za vrijeme ovogodišnjih zimskih školskih praznika uspješno polazili i završili omladinsku planinarsku školu na Pesetu u organizaciji PD »Bilo« iz Koprivnice, prigodne diplome je uručio predsjednik PSH Božo Škerl. Diplome je primilo dvadesetak mlađih planinara, te nekoliko predavača i organizatora škole, a uručene su i značke za predeni Koprivnički planinarski put. Na svečanosti su učenici Osnovne škole i članice društva »Napredna žena« iz Hlebina, pod ravnateljem Ane Pleskalt, izveli prigodni kulturno-zabavni program. Predsjednik PSH uručio je predsjedniku PD »Bilo« dru Milivoju Kovačiću Zlatni znak PSJ za izuzetno zalaganje i uspjehe u razvitu i popularizaciju planinarstva u Koprivnici i podravskom kraju. Tom prilikom je naglašeno da je PD »Bilo« postalo jedno od najaktivnijih i najuspješnijih planinarskih društava u našoj Republici. Ovom prilikom je u Hlebinama otvorena izložba fotografije i dokumentata o razvoju planinarstva u Podravini, koju su s velikim interesom razgledali mještani Hlebina, ali najveći interes i zanimanje pokazali su omladini i u najmladi. (Antonija Kovačić)

● **Zimska planinarska škola PD »Bilo«** održana je za zimskih praznika od 22. do 29. siječnja u planinarskoj kući »Peseck«. Školu je polazio i uspješno završilo 20 malih planinara, učenika osmogodišnje škole iz Hlebina. Sa zanimanjem su slušali predavanja popraćena kolor dijapositivima koja su održavali iškusi planinari: Ana Pleskalt, Rudolf Jurić, Ignac Kozjak i Milivoj Kovačić uz tehničku suradnju omladinaca-planinara Krešimira Kovačića. Boravak i prehrana u školi bili su besplatan, jer su učenici sami skupili živežne namirnice, a zahvaljujući razumijevanju uprave škole iz Hlebina, dvije njihove kuharice pripremale su hranu. Pitku vodu donosili su iz obližnjeg izvora, kruh i mlijeko su svakodnevno donosili iz nedalekog sela Subotice, pripremali su drva za ogrijev i tako se brzo priučili kolektivnom planinarskom životu i boravku u planinarskoj kući. Posljednji dan su proveli sa starijim i iškuskim planinarama na trasi koprivničkog planinarskog puta, gdje su uspješno primijenili naučeno gradivo iz orientacije, markacije i pružanje prve pomoći. Planinarsku školu su vodili predsjednik PD »Bilo« i Ana Pleskalt, nastavnica, koja je cijelo vrijeme s polaznicima škole boravila u planinarskoj kući. Svi učesnici škole dobili su diplome na završnoj svečanosti, koja je održana u Hlebinama.

• **Stafeta planinara Slavonije** s pozdravima Titu za njegov 87. rođendan krenula je na put po slavonskim planinama iz Slav. Požege 21. travnja. Kraj Spomenika palim borcima i žrtvama fašističkog terora u Parku NOB okupilo se mnoštvo planinara, građana i učenika. Okupljenima je govorio drug Duro Stanković-Janko, predsjednik Općinskog odbora Saveza boraca NOR-a, i Ivica Martinek, predsjednik PD »Sokolovac«, Slav. Požega. Omladinka Marica Plućinski pročitala je upućeno pozdravno pismo drugu Titu, a zatim je pionir Vedran Banović ponio štafetu prema Baboj i Požeškoj gori. Dana 22. travnja požeški pioniri su štafetu predali planinarima osjećkog »Zanatlje«, koji je bio organizator partizanskog marša planinara Slavonije na relaciji Sekulinci — Gudnoga — Zvečevo, u okviru manifestacije »Sesedeset crvenih staza«. Na Zvečevo su štafetu preuzeли članovi PD »Dilj« iz Slav. Broda. Stafeta planinara Slavonije, u gotovo jednomjesečnom krstarenju, nošena rukama dakovčkih, našičkih, orahovačkih, osječkih i daruvarskih planinara završila je svoj put na Omačnu, odakle su je članovi PD »Psunj« iz Pakraka uputili drugu Titu, uoči njegovog rođendana. Veoma uspješno rješenje štafetne palice dao je mladi požeški akademski klipar Mate Šango, a izradio ju je modelar Pero Miklušić.

(Ivan Jakovina)

• Planinarski aktiv Elektrotehničkog fakulteta u Zagrebu proslavio je 3. godišnjicu svog postojanja. Petnaestak entuzijasta planinara iz raznih krajeva Hrvatske ostvarilo je 3 planinarska takmičenja i sudjelovalo na nekim orientacijskim natjecanjima. Prijedeni su i brojni izleti pod geslom »svakog vikenda negdje drugdje«. Zahvaljujući razumijevanju Kluba studenata elektrotehnike, na većim izletima plaćenim su nam prijevodi i spavanje. Tako smo sistematski upoznali hrvatske i slovenske planine. Posebno bilježimo srdaćne odnose s PD »Elema« iz Skopja. Prilikom proslave 10-godišnjice društva i 30-godišnjice sveučilišta u Skopju priredeno je 1. 4. orientacijsko natjecanje na planinu Vodno, na koje su bile pozvane i 2 naše ekipe, jedine izvan SR Makedonije. U suradnji sa sekcijom ORZ (odmor-rekreacija-zabava) organiziraju se dvodnevni izleti sa smještajem u hotelima A i B kategorije po popularnim cijenama, u sklopu kojih se priređuju i kraći planinarski pohodi. Putem plakata, predavanja, dija-projekcija i izleta okupljamo studente-planinare te širimo ideju planinarstva. Pridobili smo novih članova, nažalost još uviček premalo, tako da širi krug aktiva čini jedva 2% studenata, simpatizera je oko 12% dok ostalih 86% ne pokazuje nikakav interes za naš rad. Ipak smo i s tim zadovoljni jer nešto slično ne postoji na ostalim fakultetima, pa su njihovi studenti ponekad gosti na našim izletima.

Predsjednik PD »Sokolovac« Ivica Martinek ispraćuje štafetu planinara Slavonije

• **Planinarski dom »Hahlići«** ispod Obruča (Gorski kotar) dobio je novog domara i za sada je otvoren samo subotom i nedjeljom, odnosno od petka uvečer. Radi rezervacije spavanja i dogovora za ishranu, prepričava se najaviti se unaprijed na adresu PD »Kamenjak« Rijeka, Korzo 40, pismeno ili utorkom od 18 do 20 sati, kada u društvu dežura i domar.

• **Planinarski dom »Vrbanj«** na Orjenu, kojim upravlja PD »Dubrovnik«, teško je oštećen od potresa 15. travnja i nije više sposoban za korištenje. Prilikom potresa popucali su temelji, zidovi, dimnjaci i stropovi, a oštećen je krov i cisterna. PD »Dubrovnik« pristupilo je odmah detaljnom utvrđivanju štete, te poduzima korake za sanaciju doma. (N. A.)

• **PD »Bilo«** Koprivnica razvilo je široku aktivnost u sklopu radnih kolektiva Koprivnice. Tako je 16. ožujka u SOUR »Podravka« predsjednik PSH Božo Škerl, u prisutnosti članova tog kolektiva i članova društva, otvorio izložbu planinarske fotografije koja prikazuje povijesni razvoj planinarstva u Koprivnici. Posjećena je i tvornica obuće »Sloga« koja proizvodi planinarske cipele, razgledani su proizvodni pogoni, a s članovima kolektiva, među kojima ima dosta planinara, voden su razgovori. Sa zadovoljstvom se može konstatirati, da PD »Bilo« uživa u tim radnim kolektivima velik ugled, te da nalazi na razumijevanje i pomoć u svom radu. Vjerujemo da će to pomoći i dalje uslijediti, a naročito sada, kada se društvo priprema za gradnju novog planinarskog doma na Bilogori. Isti dan poslije podne otvorene su nove društvene prostorije, koje su vrijedni članovii sami uredili. Tom prilikom predsjednik PSH vodio je razgovor s prisutnim članovima o aktualnoj planinarskoj problematiki. Navećer je u Hlebinama za planinare i mještane

održao predavanje uz dijapositive o Gorskom kotaru. (N. A.)

• **Planinarska kuća »Pesk«** na istoimenoj koti, kojom je upravljalo PD »Bilo« iz Koprivnice, do daljnje će biti zatvorena. Obavještavamo planinare i izletnike da će se moći skloniti i spavati (6 ležaja) od 1. svibnja 1979. u planinarskom skloništu »Pesk« (šumska baraka na Vincekovoj humki), koje je udaljeno nepuni kilometar južno od planinarske kuće. Zigovi Koprivničkog planinarskog puta, Zagorskog planinarskog puta i ostali, mogu se dobiti svakodnevno kod Ivana Lajnaseka u selu Subotici, kuća broj 171. Veće skupine planinara i izletnika neka najave svoj dolazak na adresu: PD »Bilo« 43300 Koprivnica, p. p. 60 ili telefonski 043-72 246 (Dr Kovačić), 043-72 418 (Jurić), a poslije 15 sati na broj telefona: 043-72 298 (Dr Kovačić), 043-72 857 (Jurić).

• **Planinarska kuća pod Okićem**, koju gradi PD »Maks Plotnikov« iz Samobora, nalazi se pred otvorenjem. Do sada je izgrađen prizemni dio i na njega postavljena montažna kuća dobivena od Planinarskog saveza Zagreba. Pomogli su SIZ za fizičku kulturu Samobor, Planinarski savez Hrvatske, Fotokemika i članovi dobrovoljnim radom.

• **87. savjetovanje ZPP-a** održano je 25. ožujka na Kuna-gori, a pripremilo ga je PD »Kuna-gora« iz Pregrade. Juraj Kantoci je u ime domaćina prigodom riječima pozdravio sudionike, zatim je odana počast preminulom ivanečkom planinaru Stjepanu Šalkoviću. Vlado Samac, tajnik ZPP-a, podnio je izvještaj o radu Međudruštvenog savjeta ZPP-a za 1978. godinu i financijski plan za 1979. Prošlogodišnji rad bio je uspješan, jer su sve predvidene akcije ostvarene. Posebno je istaknuta uspješna suradnja s PD »Rogaška Slatina« i obnovljena suradnja s PD »Bilogora« iz Bje-

lovara. Spomenuto je PD »Traščan« iz Lepoglave i PD »Runolist« iz Oroslavija zbog neodazivanja na savjetovanja i neinformiranosti o radu u tim društima. U novi odbor savjeta su ušli: Dragutin Karažinec, predsjednik, Filip Majić i Ivan Stošić, potpredsjednici, Vlado Samac, tajnik i Matko Poljanec, zamjenik tajnika. Prijedlog Dragutina Karažinca, da se Prelazni pehar PSH dodijeli najboljem društvu u 1978. godini PD »Kuna-gori« iz Pregrade pozdravljen je pljeskom. Ogovodnišnji 23. slet planinara Hrvatskog zagorja održat će se krajem rujna na Ravnoj gori, a organizirat će ga PD »Ravna gora« iz Varaždina. Kalendar akcija za ovu godinu vrlo je bogat. »60 crvenih staza Partizanski« će dostojno obilježiti na Kalniku i u Kumrovcu. Iduće savjetovanje bit će u Kumrovcu 3. lipnja, a organizirat će ga PD »Cesargrad« iz Klanjca. Planinari će u travnju sudjelovati na memorijalu »Janko Mišić« u Samoborskom gorju, u lipnju na proslavi 80. obljetnice PD »Strahinjačica« iz Krapine, a 10. lipnja na orientacijskom natjecanju koje organizira PD »Ravna gora« iz Varaždina na Ravnoj gori, 9. rujna na Danu planinarin Slovenske Boču, a 17. studenoga na planinarskom plesu u Rog. Slatini. Predviđeno je da u redakcijski savjet NP bude delegiran najmanje jedan predstavnik. Savjetovanju je prisustvovao i Edo Pavšić, delegat PSH, i Zdravko Ceraj predsjednik Planinarskog saveza grada Zagreba, koji je predložio da se svake godine održi jedan sastanak predstavnika ZPP-a i planinara zagrebačke regije. (C. S.)

• PD »Cusine« u Jajcu. Dana 6. maja 1979. u planinarskom domu Cusine, održana je izborna godišnja skupština. Odziv gostiju i delegata bio je zadovoljavajući. Među gostima su bili predstavnici PS BiH i predstavnici društveno-političkih organizacija grada Jajca. Na skupštini je dan izvještaj o proteklom radu, doneseni novi planovi i izabrana nova tijela Društva. Novi predsjednik je Kamil Mustafa, potpredsjednik je doskorasnji predsjednik društva Colpa Kasim, a sekretar je Vučadinović Nedeljko. Vrlo interesantno su diskutovali članovi PS BiH (Dane Pavičević, Ismet Bakarević i Šefko Hadžialić) kao i predstavnici društveno-političkih organizacija grada Jajca. Glavni nedostaci u proteklom vremenu su propaganda i rad s omladincima i Društvo je odlučilo da posveti više pažnje tim pitanjima. Desetorici najboljih članova, koji su se posebno istakli na uspostavljanju transverzale »AVNOJ-ZAVNOBH«, dodijeljene su transverzalne značke s oznamom »Organ-

zator«. Dobitnici su: Šojat Davor, Zlatarević Mehmed, prof. Obrdalj Vinko, Kliko Sakib, Kamil Mustafa, Vučadinović Nedeljko, Prerad Damir, Ladan Ivica i Colpa Kasim. Dana 18. maja članovi su posjetili maraton na Fruškoj gori koji je organiziralo PD »Zeleničar« iz Novog Sada, 19. maja organiziran je masovni posjet na vrh Radušu Idovac, a sekacija »Dzemal Bijedić« obišla je transverzalu Avnoj-Zavnobihi. (Kliko Sakib)

• PD »Dubrava« iz Donjeg Vakufa organiziralo je 16. septembra marš posvećen oslobođenju ovoga grada trasom D. Vakuf, Slatinska škola, Jablan, Čekrtk, Junuzovac, Tisova kosa, Dekala (1535 m), Petrovnača, ponor Šemešnice, Ribarski dom, Gornji Botići, Kutjana, Gradina, D. Vakuf. Šteta što ova tura nije markirana, ali se nadamo da će to nadoknaditi ovo mlado društvo. (Kliko Sakib)

• Sjednica Predsjedništva PS BiH. Na sjednici što je održana u planinarskom domu »Bzbilje« kod Visokog, na dnevnom se redu našlo nekoliko značajnih pitanja. Najprije je bilo govor o provođenju akcije »Planinarski partizanski put Bratstvo i jedinstvo 79.« što će se izvesti u okviru jugoslavenske akcije obilježavanja proslave jubileja KPJ-SKJ, SKOJ-a i revolucionarnih sindikata pod nazivom »Sézdeset crvenih staza«. Zatražena je krajnja obiljnost i mobilisanje svih planinarskih društava, nosilaca pojedinih transverzala, da obave sve pripreme do početka pohoda 17. juna, a na svim je planinarima, pripadnicima jedinica teritorijalne obrane i omladine da uzmu što aktivnijeg učešća u ovom pohodu. Predstavnici planinarskih društava su izvjestili da problema neće biti, iznadena su sredstva za znake i dnevnike a smještaj je također priskrbljen na odgovarajućim mjestima i uvjetima. Ono što je još jednom potaklo članove Predsjedništva da vode žučnu raspravu, jeste pitanje časopisa »Naše planine«. Mali broj preplatnika iz SR BiH zabrinjava isto kao i malo broj saradnika (a i oni što pišu ista su imena). To izaziva dosta problema oko plasiranja tema iz naše republike a da ne govorimo u kakav položaj dovodi sam časopis. Od nekih delegata i gostiju bilo je nabaćenih mišljenja o pokretanju časopisa u SRBiH, međutim nakon kraće ad hoc analize ustvrđeno je da do toga ne može doći iz više razloga. Apelirano je na predstavnike planinarskih društava PS BiH da mnogo više učine na propagiranju časopisa, te skupljanju priloga i njihovo slanje u redakciju. (R. K.)

• Deveta izložba fotografije »Ivanec '79«, koju organizira Foto-sekcija PD »Ivančica« iz Ivance, održana je od 4. do 14. svibnja u prostoriji Udruga samostalnih zanatlija u Ivancu. Na tri teme izložbe: Hrvatsko zagorje, planina i čovjek i slobodnu temu stiglo je 585 fotografija od 107 autora iz 22 mjesta. Stručni žiri: Mladen Bišćan iz Zagreba, Ivan Vrbanić iz Varaždina i Franjo Hrg iz Ivance izabralo je 130 fotografija od 65 autora. Za svaku temu dodijeljena je po jedna prva, dvije druge i treće nagrade. Prvu nagradu na temu »Hrvatsko zagorje« dobio je Branislav Težak iz Ivance za »Zagorski cug«, druge su nagrade dobili Petar Jagetić za fotografiju »Na sajamistu i Cvjetko Soštaric za »Zivljenje 1.«, obojica iz Ivance, tri treće Slavka Pavić iz Zagreba za »Livade«, Zlatko Smerke iz Varaždina za »Zagorsku hižu« i Benedikt Tumpa iz Ivance za »Prigorčana«. Na temu »Planina i čovjek«, prva je nagrada pripala Anti Brkanu iz Zadra za fotografiju »U Velikoj Paklenici«, druge su dobili Stanoje Bojović iz Beograda za »Volja pobijede« i Milan Pavić iz Zagreba za »Gromče«, a treće Dragutin Brezovac iz Varaždina za »Smučarsku trazu« i Cvjetko Soštaric iz Ivance za »Motiv s Ivančice«. U slobodnoj temi prva je nagrada dobio Andrija Požlep iz Novog Beograda za »No 47«, druge Aleš Doberlet iz Ljubljane za »Liste i Miroslav Nikolić iz Beograda za »Lauru«, treće Jasenka Odic-Jendrašić iz Zagreba za »Kompoziciju No III«, Boris Sontacchi iz Osijeka za »Portret No 4« i Marin Topić iz Osijeka za »Bogojevo 1.«. Prigodne nagrade dala je i »Foto-kemika«, tvornica filmova i foto-papira iz Zagreba. Od izloženih fotografija 39 ih je na temu »Hrvatsko zagorje«, 32 na temu »Planina i čovjek« i 59 na slobodnu temu. Na ovoj izložbi izlažu 4 majstora umjetničke fotografije, 2 kandidata majstora umjetničke fotografije, 7 foto-amatera prve klase, po 4 foto-amatera druge i treće klase i 44 foto-amatera bez zvanja u Foto-savezu. Foto-savez Hrvatske izvršio je rangiranje ivanečke izložbe: drugog ranga je slobodna tema, dok su ostale dvije teme trećeg ranga. Izloženi radovi donose izlagачima određeni broj bodova u skladu s Pravilnikom o izložbama Foto-saveza Jugoslavije, za stjecanje zvanja u FSJ. Foto-sekcija PD »Ivančica« već se priprema za organiziranje desete jubilarne izložbe u Ivancu iduće godine, a budući da 1981. slavi 50. obljetnicu rada, priprema se za izdavanje foto-monografije. (C. Soštaric)

Pokušaji

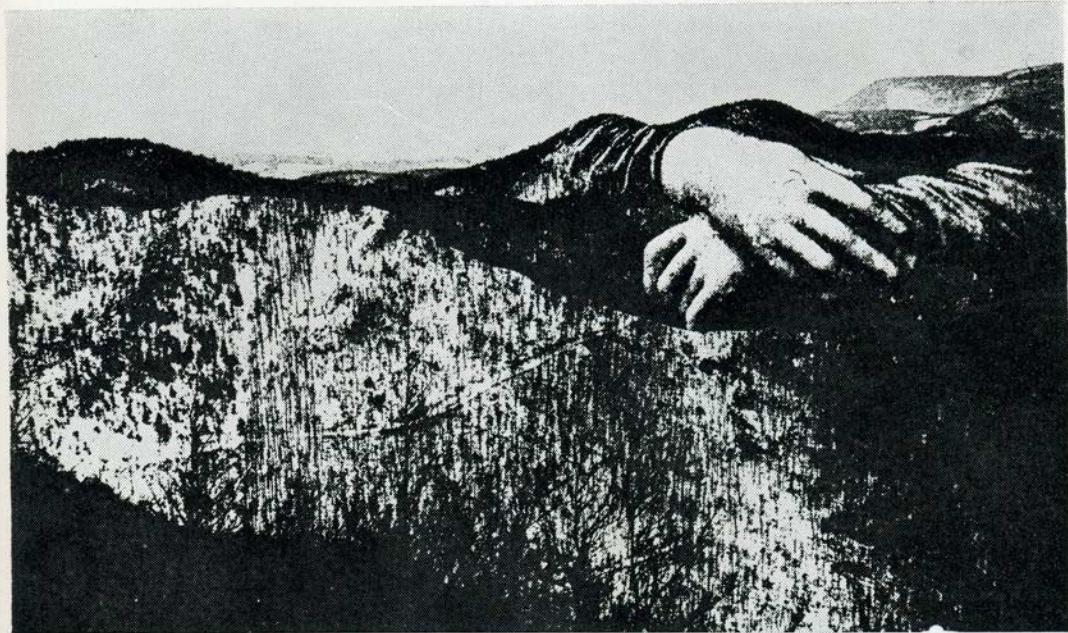
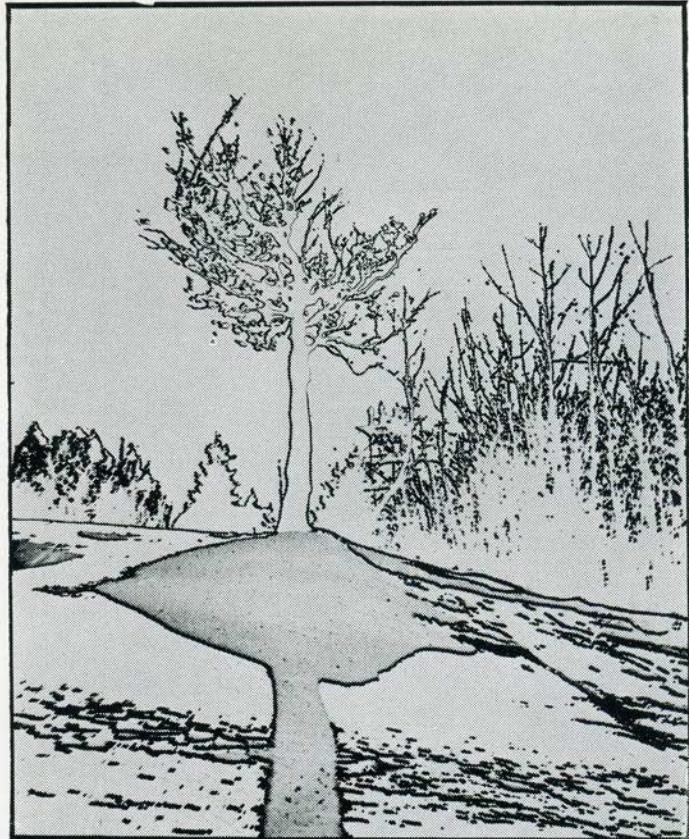
GORE:

Impresija s vrha Ivančice (1977)

DOLJE:

Imaginacija pejzaža (Ivančica
1976)

Foto: Z. Kereša

PLANINARI, PLANINARI . . .

Tekst: BORIS BIZETIĆ

ALEKSANDAR KORAĆ

The musical score consists of ten staves of music in G major, 2/4 time. The lyrics are written below each staff in a cursive script. The first staff starts with 'Kad se ju-tro nad plani-nom zapla-vi,' followed by 'než-no pesmom' on the next line. The second staff continues with 'od-no-si nem san.' and 'Kad se zlatno sun-ce ti-ho ja-vi,' followed by 'to je znak da će bi-ti di-van dan.' and 'U pla-ni-ni'. The third staff begins with 'po-to-ci gde te-ku,' and 'is-pod hra-sta tra-ži-će-mo hlad.' The fourth staff starts with 'U bli-zи-ni na-ćи-će-mo re-ku,' and 'o-vu pesmu'. The fifth staff continues with 'pe-va-će-mo tad.' and 'Plani-na-ri, plani-na-ri, plani-'. The sixth staff begins with 'na-ri mla-di sta-ri,' and 'po-di-mo pu-tem nebes-kih vi-'. The seventh staff starts with 'si-na U pro-stranstva ze-le-nih pla-ni-na.' and 'Plani-'. The eighth staff concludes with '2.x dal' and a repeat sign.

Kad se ju-tro nad plani-nom zapla-vi,
než-no pesmom
od-no-si nem san.
Kad se zlatno sun-ce ti-ho ja-vi,
to je znak da će bi-ti di-van dan.
U pla-ni-ni
po-to-ci gde te-ku,
is-pod hra-sta tra-ži-će-mo hlad.
U bli-zи-ni na-ćи-će-mo re-ku,
o-vu pesmu
pe-va-će-mo tad.
Plani-na-ri, plani-na-ri, plani-
na-ri mla-di sta-ri,
po-di-mo pu-tem nebes-kih vi-
2.x dal
si-na U pro-stranstva ze-le-nih pla-ni-na.
Plani-